ISSN 0155-0128

MELBOURNE CHRONICLE

Independent Cultural-Social Periodical

IN THIS ISSUE

MICHAEL ELIZUR — Israel at Thirty-five 1

SERGE LIBERMAN — An Overview of Fiction by Australian Jewish Writers Since World War II (Part Two) 3

LILIAN BARNEA — Telephone Conversation 6

KIM BAKER — Grandpa Green 7

MARIA LEWITT — A Profile on Sarah Saaroni, a Sculptor 8

RODNEY GOUTTMAN — Book Review The P.L.O. Connections 9

JOY CRIPPS — Perception (Poem) 9

Miscellanea 10

JOAN ACLAND — Woman in a Shawl (Poem) 10

AVITAL NATHANI — Stony Valley 11

JOHN DE MARCO — Poems 13

PRICE $1.50

Published by the Jewish National Library and Cultural Centre "Kadimah"

Melbourne, Australia No. 3 (37) June/July 1983

THIS YEAR

AND EVERY YEAR

Look to

JetsetTours

FOR THE LOWEST PRICES TO

ISRAEL

AND AUSTRALIA'S BEST VALUE
IN OVERSEAS PACKAGE HOLIDAYS

JetsetTours

18th FLOOR MLC BUILDING
303 COLLINS STREET, MELBOURNE, 3000.
TELEPHONE: 62 0041

Printed by York Press Pty. Ltd., 1-19 Hoddle Street, Abbotsford for the Publisher
M. Aizenbud, 7 Selwyn Street, Elsternwick, Victoria, 3185 Australia

Melbourne Chronicle

Independent Cultural-Social Periodical

JUNE-JULY 1983 **MELBOURNE, AUSTRALIA**

Address for Correspondence: Melbourne Chronicle, 7 Selwyn Street, Elsternwick, 3185, Australia

ISRAEL AT THIRTY-FIVE

Michael Elizur

Once again the peripatetic nature of a diplomatic career has granted me the privilege to be with you here tonight on Israel's Independence Day, Yom Ha'atzmaut. It was my duty and pleasure to bring you greetings from Israel on ten such anniversary days. I am here tonight because of the sad and sudden death of Ambassador Kidron. His passing left a gap in Israel's Foreign Service to which he gave long and distinguished service. May his memory be blessed.

Israel came into being as an independent sovereign state thirty-five years ago. It is the crowning achievement of efforts devotedly exerted in many ways. First and foremost these efforts involved aliyah and pioneering, the wielding of the plough and of the sword, the building of towns, villages and schools and the establishment of viable institutions of democratic government as well as incorruptible courts upholding the rule of law. But these efforts were also accompanied and supported in a multiplicity of ways, assuring Israel at all times of Jewish solidarity which in turn has created a climate of world opinion indispensable to the welfare and security of israel in the inhospitable surroundings in which it finds itself, even today.

All those assembled here tonight, together with the many, many thousands similarly gathered wherever Jews are free to do so, can count themselves partners in this great endeavour.

Since last year's Independence Day, Israel's Defence Forces have engaged in a bitter struggle to free the towns and villages of Galilee of an ever present and clear danger of PLO attack. Lebanon has for years been under Syrian and PLO occupation, cruelly partitioned into countless jurisdictions fragmenting national authority. It ceased to be a sovereign entity in all but name — and certainly the Lebanese government could not prevent hostile incursions into Israel across the Lebanese border, could not put an end to artillery and rocket attacks, and could not keep Beirut from becoming and being the capital city of international terrorism. Almost five hundred Israeli soldiers laid down their lives in the course of fighting. Thousands were wounded. In addition to the thousands of PLO operatives killed, wounded and captured, many civilians lost their lives and homes in Lebanon because of the PLO practice of hiding in population centres and of using non-combatants and civilian institutions as a shield. Let us now pray and work for a peace which will ensure that never will the need arise again to fight for the peace of Galilee. Let us pray and work to ensure that the victims of this war did not fall in vain.

The Israel army now controls and patrols the south of Lebanon up to the outskirts of Beirut, the beautiful but strife-ridden Chouf Mountains, and, to the east, the approaches of the Beqaa Valley and the slopes of Mount Hermon. The Israel army is not there as an army of occupation, nor for the purpose of acquiring territorial assets for the State of Israel. It patiently and valiantly awaits the conclusion of the ongoing negotiations between Israel and Lebanon which are to spell out the security arrangements needed to prevent the PLO's return to their old haunts. This is possible only if the PLO is removed from the rest of Lebanon and when that unfortunate country is also relieved of the Syrian military presence which has long worn out its welcome, if ever welcome it was in Lebanon.

Israel need not be urged to leave. It seeks to stay in Lebanon no single unnecessary moment. It should not be urged to leave before that moment is reached.

A grave disservice is done to the cause of peace in the Middle East when sight is lost of the true aims of the current talks and undue weight is given to the Arab threats made against Lebanon and to Lebanese fears of these threats. Indeed, it is the height of irony that the same Arab states which are held up as paragons of peace and champions of Western interests are engaged in overt and covert actions, busily supported by the Soviet Union, to hinder Lebanon from making peace with Israel. They shall not succeed. The great Albert Einstein once said that everything should be made as simple as possible, but not simpler. The same applies to peace-making in the Middle East: it should be made as quickly as possible, but not quicker.

A major political development came to a head this week and deserves mention in some detail. King Hussein's decision, on 10 April, not to enter the Middle East peace talks has brought to an end for the foreseeable future a long series of fruitless efforts to bring him into the peace process which got under way five years ago.

The Camp David Agreements of 1978, gave wide scope to a projected Jordanian role in the envisaged Israel-Jordan peace settlement, in the expectation that Jordan would soon join the talks and negotiate peace with Israel, together with representatives of the Arab inhabitants of Judea, Samaria and the Gaza District. However, that opportunity was passed up:

Address by Michael Elizur, Assistant Director-General, Ministry of Foreign Affairs, Jerusalem, at Israel's 35th Independence Day, Melbourne, 12 April 1983
Mr. Elizur is a past Israeli Ambassador to Australia.

The "Melbourne Chronicle", published by the Jewish National Library and Cultural Centre "Kadimah", aims to deal with cultural, communal, social, political and religious issues of interest and relevance to the Jewish community.

In keeping with this aim, the "Melbourne Chronicle" invites contributions of articles, poetry, short stories, critiques and reviews from all interested members in the community. In particular, it seeks to serve as an outlet for local creative literary talent.

The opinions expressed by contributors to the "Melbourne Chronicle" are their own and do not necessarily represent the views of the editorial committee or of the Kadimah organisation.

neither Hussein nor the Palestinian Arabs of Judea, Samaria and Gaza joined the peace process.

In the intervening years, Prime Minister Begin on several occasions reiterated the invitation originally extended by him to King Hussein in the summer of 1977 to enter into direct negotiations for peace. The last such call was made by Mr. Begin in January 1983. These calls, too, went unheeded.

On 1 September 1982, President Ronald Reagan announced his set of proposals for a Middle East peace settlement which caused dismay in Israel — mainly because these proposals, in several pivotal respects, ran counter to key provisions of the Camp David Agreements. One important objective of the Reagan proposals was to draw King Hussein into the negotiating process. It was yet another attempt that has failed.

The conclusion is inescapable that Hussein has allowed himself to become a political captive of the PLO, which remains the main obstacle to peace in the Middle East. It is the PLO not Jordan, which has been calling the shots. And if Arafat at any time in the past few weeks entertained the thought of "allowing" Hussein to join the peace process, the assassination of Dr. Issam Sartawi in Portugal put a decisive end to such thoughts as well.

It may be recalled that in 1967, after King Hussein had made his fatal mistake of attacking Israel, Israel immediately offered to negotiate a peace settlement. There were then no "settlements" in the territories to provide an excuse for Jordan not joining such talks. The "question of the settlements" is a pretext designed to cover the basic refusal of Jordan and other Arab states to talk peace with Israel.

Israel's commitment to peace has not only been stated and reiterated countless times both before and after President Sadat's positive response in 1977 — but it has been demonstrated in the most tangible possible way: notably through the manifold and painful concessions Israel made in seeing the Israel-Egyptian Peace Treaty through to its full consummation. Israel therefore feels it has a right to expect other potential partners to the peace to approach the peace negotiation in the same spirit.

The question is: Can this come about, insofar as King Hussein is concerned, while the Jordanian monarch keeps his country's foreign policy mortgaged to a ruthless terrorist organization and its backers in the Arab world, notably Syria and Saudi Arabia, who have opposed the Middle East peace process all along?

Another grave political miscalculation in the Middle East in recent months was the attempt to link different issues and processes — usually in the name of momentum. It didn't work: the Arab world is too complex, the Soviet Union too suspicious, Israel too wary, the United States too ambivalent and the Palestinians, who are supposed to be the main beneficiaries of the various plans and declarations, are still too bewitched by their worst malefactor, the PLO, which is the antithesis of peacemaking. There are encouraging signs of disenchantment — in the camps of Southern Lebanon, and in the villages of Judea and Samaria. International impatience with Israel and irresponsible support of the PLO do not help the nations and peoples of the Middle East to resolve their differences. True conciliation and, pending the attainment of that aim, deterrence of aggression and maintenance of a balance of strength remain the objects of statesmanship in the Middle East. Over the last ten years armaments to the value of eighty thousand million dollars have reached the Arab world — about thirty billion dollars worth from the Soviet Bloc and a similar amount from the United States, with the rest coming from other sources such as France. This fact does not ease the task of peace making. But it makes it more urgent and more important.

The peace process requires dedication and patience. Primary responsibility falls on the parties directly involved. Countries further afield, and especially nations like Australia, which excel in international good-citizenship, can greatly assist by benevolently encouraging more states of the Middle East to carry forward what was begun with such success at Camp David. These sentiments are already being appropriately conveyed to the new Australian government and we in Israel trust that these thoughts are being given all the attention they deserve. Recent exchanges between Prime Minister Begin and Prime Minister Hawke no less than those between Mr. Begin and Mr. Fraser reassure the government of Israel, and I am pleased to state so here and now, that Israel is finding understanding and support in Australia almost at all times and in practically every quarter. We look forward to a continuation of this state of affairs — and so, I'm sure do you all. Prime Minister Hawke's message to this function here tonight, testifies that indeed Australia's course is set in this direction. Let us all help keep it that way.

Friends, I have dwelt in some length on the immediate issues and concerns of war and peace. In Israel these matters loom larger than in Australia — perhaps in reverse ratio to the size of the country and its nearness to its neighbours. In Australia one speaks of the tyranny of distance. In Israel we are suffering more from the constraints of proximity. In Australia and in Israel alike, much of the future depends on the strength and vitality of the nation's domestic fabric, on its perceptions of right and wrong, on the nature of relationships between classes and communities, life styles and values.

At this stage of my remarks I come dangerously near to what a diplomat should not do: to involve himself in the affairs of other countries. But can he afford not to do so? Can an Israeli diplomat afford not to be closely associated with the concerns of the Jewish community in the country to which he is accredited or which he visits? In my case, if damage has been caused, it happened many years ago, but if I have been asked once more to speak to you here tonight, you must have forgiven my transgressions, or forgotten them, or the other way around.

Important new beginnings are afoot in Australia. Jews in this country are a very small but very important group. The present Australian scene surely permits Australian Jews to define and interpret the nature of Jewish concerns in fresh terms which go beyond the vital, crucial issue of Jewish survival, be it in Israel or be it the fate of Jews elsewhere, without detracting from that concern. The Jewish condition has nurtured sensibilities and talents which can enrich even more than so far the public life, political thought and economic practice in this country. It has already happened elsewhere with spectacular success. A very Jewish argument in favour of this notion is that you might find yourselves ignoring this path at your peril: your children and their friends will walk it without you. The Jewish contribution to the world has never been in quantitative terms and this is true of the Jewish share in the economy as well, in spite of myths and allegations to the contrary. But the trinity of Jewish enthusiasm, conscience and intellect holds out a promise to Australia no smaller than the promise given and kept by Australia to the thousands of Jews who have found refuge and home in this country.

In Israel, the resolution of some questions has to await progress in the primary fields of security and national survival. But Israeli efforts in many areas far removed from the military and diplomatic are by no means dormant. Legislation assuring support for large families has recently been refined and adopted by the Knesset and will help Israeli society emeliorate dangerous tensions. Scientific research and technological innovation remain mainstays of Israeli life and are of increasing importance to the national economy. Cultural life — from traditional Judaic studies to modern visual arts and music — is as lively today as it has always been, if not more so. Of course, at age thirty-five Israel

is less of a **Wunderkind** than it may have been considered in its early infancy. But my critical faculties are inferior to nobody's and I dare say that the **Wunder** of Israel is still very much alive, even though the **Kind** has become a virile adult whom it is awkward to cuddle. Not for the first time in our history, there is a split between the nobility of Jewish thought and the chaos of Jewish life. But is it not true that even the worst of what happens in Israel is not half as bad as many things which are considered commonplace in other lands? A nation which can produce a Kahan Commission, a government which can accept its findings and implement its recommendations need not bow its head.

Friends, let us remain awake to the meaning of Israel in contemporary Jewish life and to the significance of Jewish solidarity for Israel's existence. It is so easy to lose sight of them in the glare of sensation. The watchword today is change. Perhaps some know less what they want than what they dislike. Many beliefs are less acceptable today than they were in the past. Others are less commonly held. But let no one mistakenly think that Israel has ceased to believe in believing, and that it will not rise to defend what needs to be defended. Israeli society has, in the past decade, been in search of new identity and institutions. All such search is hard and painful. The very readiness to undertake it under difficult external pressures attests to great reservoirs of internal strength. This strength will stand us in good stead in the trying times ahead: may we always fearlessly face dangers that are real; may we always beware of self-destructive delusions.

At this point converge the outer world and domestic concerns; here we encounter the vital cord linking Israel with the Jewish people whose cradle and offspring it is. This rally here tonight bears witness to this worldwide solidarity. In this hall, in this city, in this country, just as in Israel and in the world, there are more Jews today than ever before who do not, who cannot, recall the day on which Israel's independence was declared thirty-five years ago. Whether they were infants then, or not yet born, the State of Israel for them is a fact neither complicated nor elevated by the passions and agonies that gave it life.

All of us, old and young, those born here and those who wandered to this hospitable country from many corners of the world, are here to rejoice and to reflect. Much work awaits us tomorrow and in the days to come. Tonight we celebrate and greet each other. A gut yonteff, Chag Sameach!

An Overview of Fiction by Australian Jewish Writers Since World War II

Part Two

Serge Liberman

The Feb./March issue of the Melbourne Chronicle presented a brief presentation of the works of Benjamin Newman Jubal, Pinchas Goldhar and Herz Bergner. The point was made that, although Australian Jewish writers do not by and large fall into recognisable groupings, there was an exception — the association between Goldhar, Bergner and Judah Waten who encouraged the writing and promotion of each other's works and who were bound by common political and social outlooks and by similar (social-realist) literary styles.

Judah Waten, the third of this group, is among the most controversial of modern Australian writers. The controversy surrounds his political leanings. But he is also the first immigrant from Eastern Europe to have made a reputation as an Australian writer. According to Joachim Schulz, a German scholar, he has opened up a new path with his novels about immigrants, and in this he is an Australian literary pioneer.

Although he had published some stories before, he burst upon the Australian literary scene in 1952 with his *"Alien Son"*, a collection of loosely-connected stories recounting his childhood in Perth around the period of World War I. This collection has come to be regarded as an Australian classic and has been praised for its good humour, warmth, pathos and delicacy. Here, too, as with Goldhar and Bergner, the issues of adjustment, conflict between old and new, and assimilation are raised, but there is none of the darkness of the Yiddish writers' works. His characters, particularly his mother, as with many of his mother figures in his other works, are alive and likeable; the issues faced are not as intensely and obsessively agonised over as is the wont of his contemporaries; the work is "pure" in that political-ideological stances have not yet entered into his story-telling.

A different book, then, is *"The Unbending"* (1954), Waten's first novel, published two years later. Here, a Jewish family settles near Perth in 1912 and becomes involved with all the confusions, excitement, conflicts over conscription that attend the outbreak of World War I. There is poignancy in the depiction of the trials of this family, to be sure, but his story breaks out of the bounds of family to portray also the social and political atmosphere of the day. He makes quite explicit his own political sympathies with his stance against conscription and his support for the Industrial Workers of the World (the I.W.W.).

Other novels then followed: *"Shares in Murder"* (1957), a tale of murder that moves through worlds of vice, crime and business; *"Time of Conflict"* (1961), a particularly controversial novel set in the Depression years and contrasting idealism with ambition; *"Distant Land"* (1964), a return to the problems of adjustment of an immigrant family in Australia, in a tale particularly reminiscent of Bergner's *"Light and Shadow"*; *"Season of Youth"* (1966), telling of the boyhood, adolescence and early manhood of a young Australian writer in Melbourne and Sydney during the Depression years; and *"So Far, No Further"* (1971) which, by relating the love affair between a Jewish girl and an Italian boy, explores the conflicts experienced by immigrant adolescents within themselves, with their families and their cultural legacies, and with surrounding society. Waten's latest novel, *"Scenes of Revolutionary Life"* (1982), set in Melbourne and London in the late twenties and thirties, tells of a young Communist who is politically committed to the Communist movement but is nonetheless torn between a literary and a revolutionary life.

In 1978, Judah Waten published a collection of his stories entitled *"Love and Rebellion"*, these stories united by their concern for the "underdog" in an alien, sometimes hostile, environment. Here he attains to a certain cosmopolitanism which embraces Italian, Greek, Aborigine, Jew, as well as delinquent youth, the meek public servant and the maimed soldier.

Waten's output has been quite formidable. He has established for himself a place in Australian literature, although, for all his excursions into politics, social comment and deployment of what shall here loosely be called "secular" themes, it is most likely for his work on migrants that he will most endure.

While on the subject of cosmopolitanism, one must inevitably move on to **David Martin** (born Ludwig **Detsinyi** in Hungary in 1915), whom the critic A. A. Phillips calls "the most improbable Australian writer who has ever existed", certainly apt when his background is considered: a man born of Hungarian Jewish stock, brought up in Germany, leaving Germany after the accession of Hitler to enter an agricultural centre in (the then) Palestine, returning illegally to Germany, visiting Hungary, emigrating again to Palestine to work on a kibbutz, enlisting in the International Brigade in Spain as a stretcher-bearer during the Civil War, escaping from Spain with the turning of the tide in favour of the Fascists, and heading for England where he lived and wrote for ten years, moving on to India, and finally finding some sort of congenial haven for his restless wanderlust in Australia where, today, he lives and works in Beechworth near the Victoria-New South Wales border.

To attempt to do justice to a man as this within the space permitted in an overview article as necessarily brief as this is to try to stop a cyclone with a feather. For where is one to begin in dealing with such versatility: a man who is at once a novelist whose works are set as far afield as Cardiff, India, Germany, a fictitious Far-Eastern State, Australian suburbia and a provincial Australian country town; who writes of Greeks, Aborigines, Jews, Chinese, Turks, Lebanese, Croatians, etc, all with equal facility; who is a children's author, a poet and an essayist; who has been a globe-trotter, a Marxist, and who is now — more than a cosmopolitan or an internationalist or a supra-nationalist — in Dr. Phillips' description, "a member of the human race"?

Recognising that justice cannot be done, two of his works shall therefore be dealt with, the works which shall probably be the most lasting: *"The Young Wife"* and *"Where a Man Belongs"*.

"The Young Wife" (1952) is the first of his novels to be set in Australia and it is logical enough that he should deal with migrants. What is here refreshing when juxtaposed against the migrant works of the other authors thus far mentioned is that the more conventional issues of assimilation, adjustment and group survival are not particularly salient concerns. Rather, to quote Yoni Haddock, writing in the Australian Jewish Historical Society Journal (Vol. VIII, 1, 1975):

> "On one level, the novel could be described as having 'imposed one set of cultural loyalties upon another, the consequences inviting tragic catharsis'; on a higher metaphysical level, the theme is that of creativity versus destructiveness, expressed through the psychological turmoil of adjustment to a new culture".

"The Young Wife" tells of Anna, a beautiful young Cypriot who has been imported to Australia to be the bride of Yannis by the groom's mother, Maria, whose blind traditionalism is still rooted in Cyprus as the centre of simplicity and fertility; Against these stand her elder son, Alexis, and his wife who refuse to have children, thereby aligning themselves with the forces of destruction, further stressed symbolically by the allusions to Alexis' business which, in part, consists of selling abortive drugs. Into this menage enters Criton, an artist, for whom Australia is a self-imposed exile in which he wants to create and put behind him the destruction he has known in the Civil War in Cyprus.

The story weaves through paradox, irony, jealousy, guilt and expiation, added depth being given by the intelligent use of symbolic devices, to become resolved in tragedy, but also with the suggestion that while destruction abounds, it is forever being neutralised by the creative as represented by the birth of a new life.

Martin's *"Where a Man Belongs"* (1969) is more complex still. Put at its simplest, this is a tale of a journey, both physical and spiritual, in which a German Jew in Australia seeks an identity and an understanding of what constitutes the substance of a man's life.

The novel centres around the relationship between the Jew, Max, a writer, and his friend, protege, enemy and alter ego, Paul Birtle, who, together, travel to Germany, Max ostensibly to settle restitution matters, Paul to marry the widow Gudrun with whom he has been corresponding. Whatever the interpretations of the events and interactions that take place, it is a novel of repeated confrontations — with simplicity, with evil (both within oneself and others), with one's self, one's past, and one's fellows, both friend and enemy. The return to the scenes of one's childhood is always a potentially poignant theme, but where the original scene is pre-War Germany and is coupled with the pathology of one's present personality — its turbulences, animosities, and ambivalences — that return is more than just a safe nostalgic trip down memory lane. It becomes the stuff of drama, of tragedy through betrayal, of self-revelation, the revelation that, to quote Yoni Haddock again, "where a man belongs is among mankind".

David Martin, as well as being the most cosmopolitan, emerges as the most intellectual of the writers presented here. His work rises above the narrower, but nonetheless valid, concerns of his writer-peers to embrace grander issues, the deeply-rooted and universal impulses to hate and to love, to create and to destroy, to suffer and to forgive, and to look unsparingly into oneself no less than into others for elemental meaning and purpose.

With **Harry Marks**, a fourth-generation Australian Jew, who, regrettably died in 1977 at the young age of 55, one returns to a narrower dramatic and thematic range, but also to greater warmth and gentleness. *"The Heart is Where the Hurt Is"* (1966) is basically a relatively straight-forward story. Here, homely European Jews come to Australia before the war. They are joined by a young girl Liesl who has left behind her parents who are, in time, to die at the hands of the Germans. The crisis comes when Liesl falls in love with a German.

One might expect intense soul-searching, agonising, electric tension, and passion boiling in seething cauldrons. In another's hands, this might have been so, but Harry Marks is a man with a softer heart whose writings ever tend to the peace of reconciliation, tolerance and sympathy. Given to the poignant, the humorous, even the sentimental, Marks emerges as a man who simply cannot hate.

And the same quality is apparent in his posthumously-published novel *"Unicorn Among the Wattles"* (1979), in which he tells of a young English Jewish boy who joins the Anzacs in Gallipoli, later

travels to Australia, and is torn between the dual loyalties of mateship with his former army "diggers" and of his responsibility to his girl-friend, later fiancee, then wife.

If one is to usurp an expression from that Book of Books, Harry Marks speaks with that "still small voice" that is gentle, but nonetheless persuasive.

Stan Marks, in 1964, published his *"God Gave You One Face"*, a novel that tells of a young Jewish woman who confronts her former concentration-camp guard, a man who was responsible for the death of her relatives, and for whose own death she is charged when he plunges over the staircase of her home.

The potential for strong drama, as with Harry Marks' *"The Heart is Where the Hurt Is"* is again there; also the possibility to explore issues of moral versus legal justice, forgiveness versus retribution, individual versus collective guilt, but regrettably these do not emerge, or, where they are alluded to, are treated with too-bland journalistic pallor and mutedness. The frustration of the reader is that of the deep-sea diver being compelled to stick to the shallows. One wonders what a David Martin or, better, a Patrick White with his penchant for monumental structures would have made of the theme.

More satisfying, even if rather inconsistent, is **Morris Lurie,** born in 1938, but who already has four novels, seven collections of stories and other prose pieces, a trio of plays and three children's books behind him.

Lurie, like David Martin, though without the politics that have directed the older writer, is a victim of wander-lust. His stories are set in Australia, Tangier, Switzerland, Greece, England, Israel, New York; just name a place and, odds-on, he has been within stone-throwing distance of it. What appears to drive him is an ingrained restlessness, to be sure, but more one suspects in him the obsessive need both to find and to prove himself, in the same way as his writing, as he says, has always been essentially "the business of explaining my life, or versions of it". And the quest, that impulse is ever the same whether he writes directly about himself or enters into the skin of his personae Leo Axelrod, or Singer, or Friedlander, in his novel *"Flying Home"* (1978) or collections *"Inside the Wardrobe"* (1975) or *"Running Nicely"* (1979) or *"Dirty Friends"* (1981). Behind him are ever his sad tired homeless mother, immigrant from Bialystok, his embittered hating and hateful father who, a failed pioneer in Palestine, nibbles at and erodes in sketch after sketch Lurie's sense of person and self-respect. Then, the parents both dead, their ghosts pursue him wherever he attempts to flee.

Lurie, like Waten, though with much more gusto and emotion, does talk of the maladjustment of the immigrant generation, personalised through his parents, in the new environment of Australia. That maladjustment stems from the contrast between a warm romanticised, but forever lost, past and a hard alien present. That maladjustment, too, is transmitted to Lurie, but in him rather than being primarily one of physical uprootedness and the loss of something precious, it becomes a personal, psychological, existential alienation leading him to seek something that he has never had.

True, Morris Lurie has a much wider repertoire of material than is here suggested. He is seen to sympathise with a murderer in Port Augusta, he warms to the antics of father and son out-boozing, out-womanising and out-fighting each other on the Great Barrier Reef, he smiles indulgently at a young couple manically amassing a palace of antiques, he mocks, however gently, the nouveau riche who are into every latest fad from meditation, yoga, and Hindu breathing through to conservationism, anti-pollution and Tibetan recipes for yoghurt.

But for all that, it is Lurie himself, as writer and as a person who dominated the pages. His writing is always energetic, highly visual, swift, sometimes even hypomanic. It moves with its large dose of irony, pathos and humour. But that humour, when he turns it inward upon himself or his family, has a tendency ever to veer towards the black, the bitter, the angry, that anger all the more menacing for his efforts to keep under check.

The name of **Lillian Barnea** probably first came to the reader's attention through two very fine powerful stories included in the anthology of Australian Jewish stories *"Shalom"* compiled by Nancy Keesing and published in 1978, and recently re-issued.

A year later, her *"Reported Missing"* (1979) came into the open. In tone, content, language, setting and imagery, it owed nothing to Australian (or Australian Jewish) literature. It was uncompromisingly and palpably Israeli, very much in tune with some contemporary Israeli fiction.

The story is set at the time of the Arab-Israel War of 1973. It tells of the wife of an American physicist on Sabbatical in Israel and a mother of two who has a love affair with a young Israeli. This Israeli is subsequently called up for service and disappears — killed or captured — on the Golan Heights. The book then details the personal and emotional crises the woman lives through as she engages in neurotic hopes for her lover's return. Precise in language, emotion and physical description, both of characters and scenes, the exact ring of modern-day Israel and its beleaguered people elevate it to a high order of literary creation.

One young writer worth watching is **Michele Nayman** who *"faces you can't find again"* (1980) was published two years ago. This is a collection of stories in which the elements that stand out most strongly are the sadness of youth in search of a distinctive identity, of a sense of uniqueness, of meaningful relationships and of a certain stability and orientation in the very concrete daunting difficult world. Many of the protagonists are wanderers who drift into and out of brief relationships, forming fleeting attachments without particular, however deluded, expectation that they will indeed by anything other than fleeting. Michele Nayman's characters engage in any number of disillusioned or bewildered or without anchor, but these are not so much the t of, as a frame of mind that pre-exists, the blighted relationship. So often, there is then the sense of stasis about them.

There are exceptions, however, and it is in these that the author's talents and potentials become more apparent. In her best stories, *"Expectations"* and *"Story of a Marriage"*, the element of time does enter. Here, time passes dynamically. People grow, change. They graduate, marry, have children, work, show signs of interacting actively with one another, of having individual voices. There is here more exploration of character and, hence, a deeper dimension to them as to the stories, which therefore show a more dramatic progression, more conflict and, however muted, some greater attempt at resolution.

When one considers that in Australia, a writer does not usually make a mark until he is into his thirties or forties, Michele Nayman, who is merely in her twenties, has made a good start indeed.

About this writer's own collection of stories *"On Firmer Shores"* (1981), little will be said. It comprises seventeen stories, most of them dealing with some aspect of the migrant experience of Jews coming to Australia. It attempts to depict the inevitable problems of adjustment — the separate influences that act upon the parent generation and the child, leading to their increasing distance from one another; the influences that lead the individual to be caught between two cultures, Hellas and Jerusalem. It attempts, too, to raise the issues of faith after the Holocaust, of the purpose of survival as seen by some of the protagonists (for example, the impulse through memoir or poetry to serve as witness to what has been). The traumas of intermarriage are touched upon as are other human issues of particular interest to the author — those setting belief against reason, those setting belief, reason and the vagaries of emotion one against the other, and the three-way split between the elements of free will, determinism and chance that govern the world.

What has been attempted in this article is to present a bird's-eye view of what Australian Jewish writers of fiction have produced over the past forty years. Some worthy works have had to be passed over — for example, Yetta Rothberg's short evocative novella *"Thousands of Years Through the Eyes of a Child"* (1980), the non-fictional autobiographical works of Matylda Engelman, *"Journey Without End"* (1977) and *"End of the Journey"* (1979), Maria Lewitt's *"Come Spring"* (1980), and Sheva Glas-Wiener's *"Children of the Ghetto"* (1982), and the historical novel by Gedaliah Shaiak, *"Force and Defiance"* (1982).

What writing will emerge from the Jewish community in Australia is anyone's guess. This writer is optimistic. As editor of the Melbourne Chronicle, he gets to meet with many people who are either actively writing or who aspire to write. Some of the work is very sound indeed, some is still raw. But, to risk sounding rhetorical, the spark of creativity is glowing. It is for the community at large to appreciate, nurture, encourage and respond to it.

TELEPHONE CONVERSATION

Lilian Barnea

Lilian Barnea is author of "Reported Missing".

Technologically we are up there among the stars — emotionally we are way back with the apes.

My hand was steady as I dialled — shaking hands are usually either a form of expression or the sign of very old age. So my hands were steady, but inside I was quaking, my guts were turning over and my feet turned to ice as always in times of stress.

The phone rang a few times, the receiver was lifted at the other end. The beeps hammered wildly in my ears, then a calm voice said: "Shalom." It was not the voice of my friend, so it could only have been Orli. She sounded grown up and collected and very near; as though she were right here in Melbourne instead of thousands of miles away.

It was too fast. I needed the operator's voice and the usual formalities of placing a long-distance call to bridge a little the impossible gap which separated me from Shalva, my best friend. Yet I found I was able to say very calmly: "Can I speak to Shalva, please?" Orli said politely (Shalva has always been very particular about her children's manners), "One moment, please." Evidently, she had not understood the import of the beeps, because there now ensued a long pause. I could see Shalva taking her time about getting out of bed, asking her daughter who and what about, perhaps groping around for her dressing gown, though at the end of September the weather would still be quite hot. I reproached myself, as the precious minutes ticked away, for not having said who and where from, for having given in to the temptation to pretend that I was there and not here and that this was an ordinary phone call on an ordinary Monday morning in Israel.

In fact, it was late Monday afternoon in Melbourne, I had not seen her for eight long years, and we wrote rarely and progressively less, though it was undisputed between us that we were still each other's best friend.

I was on the verge of hanging up, when at last she said: "Yes."

"Shalva? It's me. I have been waiting and waiting!"

"Shoshi!! Where are you!"

"No, no," I said. "I am here in Melbourne. We have this new system," I babbled, "you simply dial a few numbers . . . Just like that, imagine, can you imagine! You simply dial!" I had no words for what I wanted to say, I was a new kind of astronaut, travelling backwards and forward all at once in time and emotion. "It's called ISD," I said. "It only takes a few seconds."

She must have been feeling the same. "Shoshi! How ARE you?"

She sounded OK, so I mustered the courage to ask quickly, before I could change my mind. "How is Uri? WHERE is he?"

Immediately she understood. "He's here," she said quietly, "he's stationed in the country, he has a low profile, he's learning computers."

The last time I saw Uri, Shalva's nineteen-year-old son, he had been eleven and puny, with some kind of nasty back ailment. The back ailment had gradually improved and cleared up, resulting, it would seem, in the blessed 'low profile' (an expression new to me in this context), which was keeping Uri safely in the country and out of Lebanon.

I said: "Oh, I see," very casually, omitting to mention that I had been lying awake for nights, pondering the situation, agonizing, and also thinking about my best friend's son, Uri. Was he alive or dead? Was he whole or wounded?

Was he blameless? Or . . . or was he implicated?

The last time I saw Uri, he was playing ball with my Ron down in the boulevard. It was just prior to our departure, we were about to leave for the airport, I urged Ron to come, to hurry, and Uri shouted: "One last kick! Why don't you let him have one last kick!" He sounded furious, he was desolate. I was taking away his best friend. To make of him — what? By what right? "One last kick, Shoshana!" Uri had screamed at

me, and later, at the airport, when told by Shalva to say goodbye to aunt Shosh, he shook my hand politely, averted his face from my kiss, and said with disdain and cold finality: "Good-bye Shoshana, bon voyage." I had baby-sat him and changed his nappies dozens of times. I wanted, more than anything just then to embrace him, to explain, to vindicate myself, but I didn't; and now Uri was nineteen, had a low profile and was learning computers in the amry.

"And how is Ron?" Shalva said. "What is he doing?"

Shalva and I on the Tel-Aviv seashore, our stomaches high and proud with our unborn sons. Happy. Shameless. Giggling. Ogling a fatso with a protruding belly, doubling over with exuberant, cruel laughter: "Hey, look, that guy is pregnant, too!"

"Ron is fine," I said. "He is at university, he's studying medicine."

"Medicine?" Shalva said. "That's wonderful. He always was a clever boy." There was, in the way she said this, the faintest tinge of acid, but then I may have been imagining. I have become overly sensitive. "We have too many doctors here," Shalva said, and she sighed.

"We too," I said, and then too quickly: "I mean, there are too many doctors here, too." And I, too, sighed.

A longish pause followed my slip, the gap between us had suddenly become a chasm and yawned hugely. The precious seconds ticked away. This phone call was going to cost me a fortune.

"This phone call is going to cost you a fortune," Shalva said. "Shoshi! SHOSHI! How ARE you? How is everyone? When will you come? I miss you so! You know you are always welcome to stay with us!"

"I miss you, too. Terribly. Maybe I'll come next year. Next year, for sure. I won't postpone it any longer! Right now, it's one thing after another. Harvey is working too hard, as usual. And it's Sami's last year at school. You know."

"I know," Shalva said. "Don't I know! It's Orli's last year at school too. So much work! Never ending. Well, at least we are indispensable. Indispensable middle-aged ladies. Do you believe it?" She giggled. "Remember when we were pregnant? Remember that time on the beach?"

There have always been frequent flashes of telepathy between us.

"I remember," I said. I giggled, too, and the tension melted. "I love you, Shalva," I said.

"I love you too, Shoshi. Write!"

"You too, write! Write more often! Oh, Shalva! Shalva!"

"Shalom, Shoshi," Shalva said. "And remember, whatever happens, no matter what, nothing must ever change between US."

"Shalom, Shalva. Shalom," I said, and I hanged up dizzy with gladness, tears streaming down my cheeks, but that night, tossing and turning, unable to fall asleep, I could not help wondering, much as I hated to, whether Shalva would still be my best friend if Uri didn't happen to have a low profile.

GRANDPA GREEN

By Kim Baker

The bell rings and we all rush out of the school buildings in joyful greeting of the holidays. I would always wait for Nicky so that we could walk home together. We lived in the same block of flats, we sat in the same classroom and even shared each other's lunches.

"Tomorrow is Good Friday," Nicky said, "and I'm gonna get lots of chocolate eggs and icing eggs and rabbits and all." She was telling me what she and her family did for Easter. It sounded good.

During the day, our teacher took us to the Church across the road from our school. We had to be quiet inside while a priest told us about Jesus and how he died to save us from all our sins. I didn't understand all of what he said, but the story was sad.

"Are you a Christian?" Nicky asked me as we stomped through the leaves piled up in the gutter. Funny how all the leaves die at once; browns, reds and yellows; people don't die the same.

I felt silly. "What is a Christian?" I couldn't really answer her question if I didn't know what she meant.She explained. "A Christian has Easter eggs and Christmas presents." Nicky was excited for the Sunday when the bunny would bring eggs.

I thought it out aloud. "Yep! My Daddy's Mummy brings us Easter eggs and Christmas presents. I suppose I must be a Christian, just like you, hey!" Her excitement became mine, and we each promised the other some chocolate from our weekend booties.

On Sunday Grandma came with presents and kisses for all. Mummy's Daddy didn't come. He never came.

"Mum, are we Christians? . . . Mum?" She probably did not hear me.

The chocolate was all eaten.

I was walking home by myself this time. Nicky was sick — of chocolate no doubt — so I sang some rhymes to myself and ran a stick along the fences. It made such a beaut noise! Daddy's car was in the car-port. How funny for Daddy to be home so early. Did he have a surprise for me? Yes; he met me at the stairs.

"Your Mummy is not very well, so you go to your room and keep quiet so that she may rest." It seemed like hours. I drew some pictures to cheer Mummy up. I could hear her crying in the next room and felt sad for her. I drew some pictures to cheer me up.

I remember it all very well. It was a strange moment in my childhood, for quickly it was to disappear.

That day my mother's father had died. Mum had spoken in strange words that afternoon. She was mumbling the littleHebrew she had left. Dad didn't know what to do. This death evoked a sorrow he had never seen; not for one person, but for millions in one.

The first time, thereafter, Mum spoke to me, was to give me a necklace. She had a new one also. I had never seen it before; a gold star of two triangles, one inverted and superimposed upon the other. Mine was silver. The necklaces were both from Grandpa. So strange. This silver star haunted me; a gift from a dead grandfather, a grandfather I knew little of, saw little of, but who was to haunt this star and suddenly come to life in Mum's stories and talks with me.

Mum brought home many old Grandpa things that she had always loved. Some paintings and vases; so

many pieces from countries and years I'd never known. Mum would tell about the Chinese vases and how the elaborate enamel work was painstakingly done; she would explain the paintings and show me Grandpa's photos with exciting stories about him. There were pictures of him flying a bi-plane; I saw some of the surgical instruments and artificial limbs he designed; he painted, collected, wrote and studied. Grandpa became my superhero. I grew to love the smell of his Grandpa things, and his favourite green; I still call it "Grandpa green".

I lingered and became trapped in his letters and books. So many books! "Auschwitz", "The Star of David", "The Jewish People", "The Table of The Law", "Israel"; things that I could read. Many, however, I could not read for the strange up-side-down lettering. Mum couldn't read it either, but she knew it. "Hebrew", she said, and explained how it is read back-to-front. She showed me her "Children's Haggadah" and the pictures that changed if you pulled the tabs. Again there was Hebrew, but alongside I read English.

And so I started my journey with the story of the Exodus. Easter became Pesach, and Grandma, who is so much a good Christian, would bring even more chocolate eggs. My brother still loves them.

I discovered more books. Books in the libraries about the camps, the exiles and of hope. Grandpa went into exile. Rebellion against Orthodoxy so my mother said. But he returned. Where are you Grandpa? Who are you? This strange up-side-down, back-to-front writing appeared on certificates, parchment and silver cases. More questions, more magnets; I must learn it. How can I find Grandpa without knowing his secret code? Even Mum had forgotten the code, so she could not help me.

I continued the journey on my own.

A classmate asked me, "Are you Jewish?" I felt awkward answering her. How can I when, even after centuries of travelling, I have yet to find Grandpa? What does it mean, "to be a Jew"? I sometimes dare to answer, "Yes", but technically it is lying, yet to answer "No", is lying also; to Grandpa inside Mum inside me.

Is that where you are Grandpa?

Here all the time?

A PROFILE ON SARAH SAARONI, A SCULPTOR

Maria Lewitt

1983 marks a turning point in Sarah Saaroni's life. Her sculptures are presently being displayed in the foyer of the Melbourne Concert Hall. Quite an achievement for an artist whose talent lay dormant till it came to fruition two years ago.

Sarah was born in 1926 in Lublin. Even as a child she wanted to sculpt and used to carve figures in bark and wood. Her life was drastically transformed with the beginning of the Second World War.

In 1942, she was sent to Germany as a Pole. It was an act of desperation and love on the part of her parents who hoped that by taking this step, they were giving their child a chance to survive. She has survived but not without many horrific experiences.

She returned to Poland after the war, but left soon after, realising there was no one left from her family. She sailed illegally for Israel where she wanted to study art. Her plans were cut short by the unrest, followed by the War of Independence. She joined and fought in the ranks of the Hagana.

Once the situation had stabilised, Sarah married and lived with her husband and two children in Israel till the end of 1953 when she and her family joined her brother in Australia. After years of struggle, only when the children became independent, Sarah allowed her life-long dream to re-emerge.

She joined pottery classes in 1981, but it proved unsatisfactory. She arranged a few lessons with Karl Duldig and Yvonne Goodman and then started to work on her figures.

In 1982, she was awarded the 1st Prize sponsored by the Australian Native Association at the Royal Melbourne Show.

Her sculptures are displayed at the Manyung and Squiggly Gum Art Galleries.

Sarah works in clay and terracota. These are her favourite medium. The majority of her work depict the pre-war Jewish characters. She works with love, understanding and inner feeling. Her figures are full of life. The gestures, the facial expressions are all there, even the philosophy of life.

Apart from the Jewish theme, Sarah creates many figures taken from Australian life, including the eighteen piece orchestra presently displayed at the Concert Hall.

Sarah Saaroni is a very prolific sculptor. Her imagination, her sharp eye for details, devotion, energy and trust in her vocation constitutes a true and talented artist.

Carlton Press

Offset and Letterpress Printers

אייגנטימער: שמואל בענעט

For all your printing requirements

•

146-148 JOHNSTON STREET
COLLINGWOOD, VIC. 3066
PHONE: 417 4354

Book Review

HOW THE WEST WAS WON

John Laffin **"The P.L.O. Connections"**, Corgi, p.174, $3.95

Rodney Gouttman

It was with some reluctance that an editorial in "The Australian" of April 13, 1983, had to admit that despite the moderate visage presented by the P.L.O. organisation in recent years, a major part in this umbrella organisation supported the annihilation of the State of Israel and the creation of a Palestinian state in the whole of the territory which comprised the former British mandated Palestine — the area now encompassed by Israel and Jordan. It has been Mr. Yasser Arafat's own Al Fatah organisation, "generally regarded as the most moderate of P.L.O. affiliates" which had refused to enfranchise King Hussein to speak for the Palestinians on matters put forward by the Reagan Plan. Had the writer of this editorial read John Laffin's "The P.L.O. Connections" he would not have been surprised as to the outcome of the Arafat/King Hussein discussions. He might even have been able to predict an assassination such as that of Dr. Issam Sartawi at the Socialist International in Portugal, responsibility for which was claimed by that section of the terrorist organisation led by Sabri Khali Bana better known as Abu Nidal.

Laffin's purpose is to show how a body which has manufactured and exported murder and mayhem, has tricked the West into believing its organisation is respectable. His passion is with the Palestinian people whom he feels have suffered greatly. The object of his anger is the P.L.O. which he claims has kept not only the Palestinian Arabs but the Arab nations as well in terrorised subjection. He argues that many in this most wealthy and best-equipped terror organisation of all times, do not have the welfare of the Palestinians at heart. The demise of Israel is but a staging post for the radicalisation of the whole Middle East. Laffin brings his personal knowledge of the peoples and geography of the Middle East to buttress his argument.

Despite its bloody history, which the author succinctly chronicles, numerous significant personages in the West have been very willing to grant legitimacy to the P.L.O. and its claims that it is the underdog in the conflict with a racist Jewish state and that Israel has been the rock on which Palestinian rights have foundered. The P.L.O. leadership, as Laffin points out, has heeded the advice of its supporters in the West and has selectively projected itself in individual countries in a manner designed to extract maximum results. Academics, journalists, churchmen, politicians, and gullible tertiary students, have been targeted successfully and cultivated by the soft-sell approach. The appropriate body language, sexploitation of certain Western women, the payment of research expenses, the establishment of pseudo-academic journals and institutions, have all been well used to propagate P.L.O. sentiments. The Vatican connections have proved bountiful, culminating in Arafat's meeting with Pope Paul, while Arafat's antics at the United Nations provided him with the ultimate forum.

The Arabs' advocacy of a West Bank Palestinian state was hardly heard prior to 1967, a period during which, Laffin emphasises, it would have been relatively simple to establish such an entity.

Israel's push into Lebanon of June 13, 1982, may have dispersed the P.L.O.'s militia, but its wealth and structures remain intact. The love-hate relationship between the P.L.O. and the Arab nations has not changed. Indeed, the Arab nations' refusal to come to the aid of the P.L.O. in Lebanon will only exacerbate that organisation's desire for vengeance. Thus, through the fear of reprisal, the Arab nations, especially the conservative ones will be more than ever feel obligated to do the P.L.O.'s bidding both diplomatically and financially. The fact that both the West's trade growth and its financial institutions are profoundly affected by Arab governments' attitudes, means that the P.L.O. will continue to gain access to the top echelons of decision-making and to the world's public platforms. Thus, while P.L.O. terror such as the bombing of Israel's Consulate in Sydney continues, the respectability of this organisation can in fact escalate. Because the P.L.O. is factionalised, it can use the strategy of claiming that the terror is only being caused by a fringe element of its body politic, while the rest remains conciliatory. Only when the P.L.O. is asked to face Israel does conciliation dissipate in an assassin's bullet or bomb.

Laffin's book is a reminder of the real politic in the Middle East and the poverty of analysis and nerve extant in the West. Anyone who engages in debates on the Arab/Israel conflict would be well advised to have Laffin's concise paperback in his or her backpocket.

*Rodney Gouttman lectures in the Department of Politics & Sociology of Education at the South Australian College of Advanced Education.

PERCEPTION

Joy Beaudette Cripps

Elusive
as the will o' the wisp
soul-searching
freudian territory

fortified with tools
of self-deception
deceiving as the mirage

Camels shimmer strung across the skyline
over the sand-hills
eyes unveiled see
sand-glass filtering to nothingness:

But should scales of cause and effect
bring forth truth
as a many faceted diamond
reflecting the you in me —
each a part of the whole perception.

MISCELLANEA

A book dealing with an act of wartime Jewish resistance against the German army has recently come to hand. This is **Shalom Cholawski's** *"Soldiers from the Ghetto: The First Uprising Against the Nazis"* (Barnse & Co., 1980). Born in Lida, Poland, in 1914, Cholawski grew up in nearby Nisvizh, was educated in Vilna, and subsequently became Principal of Hebrew Schools in Eastern Poland. During the German occupation, he became one of the main organisers of the underground in the local ghetto and a leader of the armed uprising against the Nazis. He also organised a clandestine Hebrew school in the ghetto to ensure the continuation of the practices of Jewish life there. A survivor of the uprising, he subsequently became a commander in the partisan movement in the forests of Bielorussia. After the war, he became head of the Soldiers', Fighters' and Pioneers' Survivors Association, and produced a work on the Jewish Underground in Western Bielorussia during the Holocaust. "Soldiers from the Ghetto" is Cholawski's memoir of the war and uprising and resistance among the partisans.

* * *

With the increasing recognition and acceptance that Australia is a multicultural society, the Victorian Parliament has established the Ethnic Affairs Commission which has, as its basic aim the active and full participation by ethnic communities in Government. It is an attempt to establish a representative body of ethnic communities directly accountable to the Minister of Ethnic Affairs and Government.

Its more specific objects are:

1) to achieve full participation of ethnic groups in the community in the social, economic, cultural and political life of the community;

2) to ensure access of ethnic groups to services made available by governmental or other bodies;

3) to ensure that all ethnic groups in the community can retain and express their social identity and cultural inheritance;

4) to promote co-operation between bodies concerned with ethnic affairs;

5) to promote unity of ethnic groups in the community; and

6) to promote a better understanding of ethnic groups within the community.

Submissions and enquiries may be made through the Victorian Ethnic Affairs Commission, 232 Victoria Parade, East Melbourne, 3002.

* * *

The same recognition of the multicultural nature of Australia has prompted the production recently of two separate publications:

1) *"Diversity and Diversion: an annotated bibliography of Australian Ethnic Minority Literature"*, edited by **Peter Lumb and Anne Hazell** (Hodja Educational Resources Co-operatiive Ltd., 1983, $10.00). Its aim is, to cite the editors, to make a contribution to education for a multicultural society through heightening the awareness of Australian people about the novels, short stories, biographies and autobiographies of Australian migrant authors. Although primarily directed at teachers of literature and of English and at librarians, it is nonetheless a valuable volume for any reader/researcher interested in the writings of migrants to Australia who have acquired English as a second language and are now making their contribution to Australia's literary culture. A fuller review of this book is planned for the next issue of the "Melbourne Chronicle".

2) **Meanjin,**Volume 42, No. 1, March 1983, is sub-titled *"Immigration and Culture"*, and deals, inter alia, with the works of Greek, Italian, Jewish, Polish and Aboriginal writers in Australia. It gives space to articles on migrant women writers, the Aborigines and the Chinese in Australian history, as well as the broader issues of multiculturalism, multilingualism, and migrant art in this country. Fiction, poetry and graphics by ethnic artists add colour and range to this latest issue.

For readers of the "Melbourne Chronicle", of most specific interest is Pam Maclean's feature "Jewish Migration in the Twenties: A Jewish Pioneering Tradition in Australia?" which deals with attempts at land settlement by Jews, particularly in Shepparton and Berwick. It is significant that many of the sources for Ms Maclean's study are in Yiddish, there being, to-date, relatively little recent study of this phase of Australian Jewish history, although such neglect is at present undergoing redemption of a kind through the undertaking of the exploration of Jews on the land by a researcher in Sydney.

* * *

As a result of oversight, the author of the text of **Leon Wolowski's** *"Memories of the Shtetl: Sculptures of Leon Wolowski"*, reviewed in the "Melbourne Chronicle", March-April, 1983 was omitted. The writer of the text is **Abraham Cykiert,** well-known Melbourne Yiddish poet and lecturer.

WOMAN IN A SHAWL

Joan Ackland

Familiar
This shrill cacophony of market chatter.
And yet her eyes carve uncommunication. Hers
Shrewd fear: the watchfulness, the ever-critical stare
Of bafflement; mute and uncomprehending days
Walled up in mourning black —
Inconed adulthood — and the rectitude
Of wisdom handed down; the rules; the silences
Engulfing as the endless gulf of seas
That hold apart the Macedonian snow,
The rabble laughter lacing island quays,
The whitwashed caution of close villages
Hot as young blood.
                    Watching a child
Reach to forbidden fruit she smiles
Transfixed; then flickers back to hide
Within her shawled dark anonymity
A jangling, teeming hoard of memory —
The young ghost at her side.

STONY VALLEY

Avital Nathani

I was a little girl in a bright red coat with peaked hood. In it, my head swathed in flannel and my hands thrust deep between the bloody slits of gaping pockets, I was a dwarf or gargoyle. I wore it most everywhere, especially when walking with my parents the narrow road through Stony Valley.

One afternoon my mother was ill and confined to her bed, so my father and I walked alone to Stony Valley. The route was besmirched with a gritty layer of ashcoloured gravel which crunched and crackled beneath my shoes. At intervals along the road, large grey boulders and sharply-pointed rocks thrust rudely from the ground or jutted like the teeth of mountain beasts from the valley walls.

As afternoon wore on and daylight waned these rocks clung to the lingering sunlight and so appeared to reach from their encasements to the sky; glittering ferociously in the sunset as though grappling with approaching nightfall. Then they formed a brilliant array of defiance soon to be enshrouded, cutting terrible figures against the horizon. Among them were granite columns which stabbed like index fingers at the sky, stony faced lions with flaming manes and fangs bared to the clouds and rough pillars of hooded bandits, insidiously faceless, towering menacingly above.

It was best to pass quickly and not let one's gaze rest too long on the granite shapes lest they suddenly come to life and topple from their pedestals. After dark I was sure those frozen statues loped across the valley to prey on unfortunate wanderers or abandoned children. Then they hurried to resume their places before the first probing rays of dawn.

For the most part, I rode on my father's shoulders as I was only a child of four and had not the length of legs to carry me far. This troubled me somewhat because in the event of those boulders assuming life, I would not be able to run so fast and might be devoured by pursuing mountain monsters. At any rate, no such disaster had yet occurred and I felt this was due to not tarrying along the way but passing quickly with some semblance of respect for the landscape.

This day, with my mother sick at home and my father and I venturing the lonely road, I felt something was terribly wrong. The roadside boulders had assumed with uncanny deviousness the guise of crouched caped men doubled over in terror, their unseen faces clutched fearfully between stony hands.

Somehow, a strange lady with a black perambulator had intercepted us on the road. She greeted us warmly, neglecting to tend her pram while she pursed her lips and embraced my father. Now the two of them dallied by the roadside, pointing at orchids which grew in the dust and speaking in subdued voices, words not intended for my ears. I stood patiently by my father but felt somehow removed from my body as if to view myself from a distance — as though I too were a protrusion of granite at the skyline, silently watching for movement below. Along the road an occasional eruption of vulgar pothole lay in smouldering wait of some unsuspecting foot to fall and sink knee deep in a catchment of brown dust.

I was a little girl in red coat with peaked hood. In it, I was dwarf or gargoyle. This coat was sent to me by my grandmother. She had written on a note that came with the parcel, 'and to you my darling grand-daughter I am sending a lovely red jacket'.

Something was wrong. A small red figure moved slowly on the dusty road trailing a stick through the dirt. She completed a rough circle around a black perambulator which sat irritatingly motionless on the road. Every now and then she would drop her stick and run to the side of the pram, then, standing on her tiptoes and placing her hands on the edge, she would peer cautiously inside. It was empty.

Nearby, a man and a woman stood talking earnestly and in hushed voices as though the valley itself might overhear. A backdrop of glowering rocks craned forward imperceptibly. The woman wore her hair tied firmly in a knot at the back of her head. A silver pendant flashed against a sunburnt neck.

Did my mother know about this other lady? My father and I had been walking alone. She came from the opposite direction pushing a battered pram along the gravel. Inside was a sick son with all his arms and legs in plaster. She glid towards my father with outstretched arms, whispering hoarsely, 'Dubi, Dubi, Dubi'.

Was she saying goodbye? Good. I hoped she was saying goodbye and taking her perambulator with her.

The small figure in red had begun gently rocking the pram but there was no sound or movement from within. Maybe the baby had fallen on the road to be drowned in a dustfilled pothole, or rolled in its plaster casing to the side of the road where it was mistaken for a rock by its mother. Perhaps the two of them, my father and this other lady had abandoned the baby, in which case it was soon to be devoured by mountain monsters.

The rocks cut sharp against a dazzling blue sky, a smouldering of vengeful seraphs poised to strike. The two adults ceased talking. They now paced back and forth over a stretch of road, their heads bent low to scan the gravel while their feet kicked at rocks as if to prise out some lost article — a wedding ring, a silver pendant, a baby perhaps.

The first time I saw the baby all swaddled in plaster I asked would it be alright and they had replied, yes it would be fine. But now as three figures stood in the dust at Stony Valley, I knew the baby had died. Wrathful angels told me so.

A strange lady had floated over gravel and a silver pendant flashed in the sunlight. Her arms were outstretched to my father.

'Hello Dubi,' she whispered.

'Hello Orna.'

'How is Uri?' she asked. Her eyes were red and watery.

'Uri is fine.'

'And how is Naomi?' she asked. Her eyes were very puffy.

'Naomi is fine,' he said.

Then she want away with her pram and cried. We came home for lunch.

'What is lettuce? Are we having lettuce for lunch?'

'No, we are having letters for lunch.'

He makes me so mad when he says we are having letters for lunch, when really we are having lettuce. My mother washes lettuce in the sink and asks, 'How is Orna?'

'Orna is fine,' he says.

Occasionally my parents and I would visit that lady. Her name was Orna and I did not like to visit, firstly because we had to walk through Stony Valley and secondly she had the ashcoloured face of one stricken with grief. She had watery red eyes; the whites streaked with cracked red fissures like bloodied broken glass. Two eyeballs jumped nervously about the room, never quite settling on any one object but daring back and forth — as though behind the irises, two wingclipped birds fluttered in distress. When she spoke, spittle sometimes collected at the

Originally published in a different version in "Paper Children", an anthology of the Darling Downs Institute Press 1982 after winning a place in the 1980 McGregor Literary Competition.

corner of her mouth and trickled over the lip. Finally, she had a baby son with arms and legs swathed in plaster.

Orna was married to Uri. He was a friend of my father, but being a film-maker, he was always in some other part of the country. For this reason Orna had red eyes. And for this reason my mother also did not like to visit.

On arriving at her house, I would be put in a room with the sick baby while the adults took coffee in the lounge. The baby lay in a wooden pen on the lino floor. I stood by the pen and stared through the bars, my hooded gargoyle face gaping with horror at what I saw. The baby was crippled and could hardly crawl as plastered bandages covered almost every part of its body. I was reminded of a crusty dungbeetle, straining to ooze itself through the cracks of a flaking shell. Even more appalling was when it made no movement at all, for then it lay like a bundle of plaster, its head a lifeless protrusion of rock on the floor of its cage.

I put my hands to my face and peered through the cracks of my fingers. Then I was a crouched, caped gargoyle doubled over in terror, my hooded head clutched fearfully in dwarfish hands. I held my breath and made no sound.

Raised voices rang from the living-room. Orna was arguing with my parents. She spilt her coffee and began shouting at my mother. This happened often when we visited. A door slammed and Orna strode quickly into the playroom. She leant over the pen and picked up her baby, holding it stiflingly to her breast. When it made no movement she dropped it to the floor and ran screaming from the room, clawing wildly at her hair and wrenching a silver pendant from the chain at her neck. Her face had crumpled into a ball of wrinkles, almost melting beneath a wash of tears. She cried that her baby was going to die and that there was no money for a doctor; that Uri was in some other part of the country and unless he sent money for an operation, her son would die.

While my parents tried to comfort Orna, I climbed wickedly into the pen with the plastered baby. It lay absolutely still. Maybe it was dead already. Maybe in trying to ascertain whether it was still alive, I had given it a button to swallow. Perhaps it had choked. I wondered whether the button was really a pendant and whether the pendant belonged to my mother — or flashed on the neck of the other lady.

That afternoon, my mother and I came home but my father stayed to nurse the baby. I did not like him to be so far away on the other side of Stony Valley. I had seen crouching caped figures by the roadside. They waited for nightfall to leap upon travellers and drag them like animals to the dust. My father was in danger. I had seen boulders rise grey from the hillside like crookedly set tombstones, tottering in their graveyard setting. If Orna's baby died before sunset, there would be no need for my father to stay and he could walk home in daylight and safety. If I thought about it long enough, the baby might just die all by itself and Dubi would come to us.

Orna had begged us to go to Tel Aviv to find Uri.

'Uri and Dubi are such good friends,' she said to my mother, 'Maybe Dubi can persuade him to come home and see the baby.'

A bit of spittle had collected at the corner of her mouth. My mother and I did not like to look at this, so we always nodded in agreement when Orna spoke. It was best not to extend the conversation or the spittle would start to drip over her lip. Because of this my mother agreed to go to Tel Aviv.

When we arrived at Uri's flat, Naomi was taking a shower. She leant against the shower wall while water rushed onto her back with the violence of a mountain torrent. I stood on the bathroom tiles and melted into the porcelain blue of a wash basin. A thick cloud of steam rose up before my eyes and my pores were drenched with heat.

Naomi drew aside the shower curtain and stretched her arm through the mist so that it wavered like a huge white feather before my face.

Thunderclaps of shower water had me swimming like a seahorse on the tiles. Naomi's extended arm was a swan's neck bobbing on ocean waves, her reddened fingernails a blaze of salamanders dancing in the rain. Naomi talked and laughed and gurgled beneath the torrent. She asked me to pass the soap but I could not hear her words through the pelting rain. I did not see the slippery soap at the wash basin or how she was trying to reach it. I saw only the flaming nail polish glisten luridly through the storm.

I knew this was something to do with being an unmarried woman and at the same time a girlfriend. This was difficult to understand. Uri had a wife of his own but she was at Stony Valley minding the baby. Instead, Naomi was here taking a shower with red colour on her nails. I was only four years old but I felt something was very wrong. I remembered Orna's bloodshot eyes and wondered that these blazing nails were the cause of her tears. Orna's tears were here too, clinging like dewdrops to the bathroom walls and washing the tiles with grief. And it was the laughing Naomi in the shower, turning the taps with tear-splattered, bloodstained hands.

Orna had come to my father with outstretched arms whispering hoarsely, 'How is Uri?'

'Uri is fine.'

'And how is Naomi?'

'Naomi is fine,' he said. A dying sun spluttered behind the pinnacles of Stony Valley. I decided I did not like Naomi so much.

Later we sat eating cake and taking tea. Uri was wedged firmly between the arms of a mock-leather chair with his legs crossed beneath a nightshirt. Its folds fell in a travesty of open mouths and winking dimples at his lap. Naomi stood behind him, rubbing his neck. Wet curls clung like paste to her brow. Her nails laughed like rubies as they moved over Uri's neck.

I sat between my parents but felt somehow removed as if viewing myself from a distance.

A little girl of four years old pulled the hood of a jacket over her eyes and whispered wickedly in her mother's ear, 'Ask them to give me more cake'. But her mother wasn't listening. Instead she cast her eyes blankly out the window. Something was wrong. A puddle of darkness seeped over the windowsill and glid surreptitiously to Uri's chair where it swarmed like a flexing of cats' tails, hankering for his feet. The gargoyle in red suit watched breathless and silent.

My father explained to Uri that we came only at Orna's request. Things were very bad with his son and Uri should send money for an operation. At least he should visit Orna. There wasn't much time — our family would have to leave Tel Aviv soon.

Uri shifted his feet uncomfortably against his chair and folds of nightshirt rippled into peals of mirthless laughter. There was a moment of awkwardness. The telephone rang.

'You answer it Dubi,' Uri said to my father. Dubi lifted the receiver and listened intently.

'It's Orna. She's very upset.' Uri took the extended phone and we all heard Orna's voice ring through the receiver.

'You killed him! You killed your own son. Too much of a stingy bastard to send some money and now your son lies dead and you're the one who murdered him.'

Uri dropped the phone and stared frozenly into the room. Then drawing his knees up to his chin and burying his face deep in the hollow of his lap, he became a crouched caped man doubled over in terror; his head clutched fearfully between trembling hands. Naomi towered above, faceless as stone.

A little girl laughed and four adults immediately became four bleak blocks of petrified granite waiting for the sun to set. My mother's gaze remained fixed to the window. The outside light was fading fast and a portentous shadow clung to the glass by a slipping hold of cat's claws. Greyness dripped sluggishly over the carpet. Uri began bleating softly. A hooded figure gaped.

Uri was taking the car to be with Orna. Naomi sat next to him in the front. I sat with my parents at the back. With my nose to the glass and my eyes prised wide, I watched the night limbo of Stony Valley race by. Starshine glinted warningly through the eyelets of nightwatch seraphs. A white arc of feathers swept over our roof. In the blackness I was worried about potholes and fancied I heard the squeak of turning perambulator wheels as they followed our car. A silver pendant flashed in the moonlight. Orna stood at her doorway and flung her arms wide.

'Uri, I'm so glad you've come,' she blurted, 'and Naomi I have wanted to meet you for so long; so very very long.'

She threw her arms enthusiastically around the speechless rival and hugged her tightly.

'Dubi and Rivka too, what a lovely surprise. And I musn't forget the little one,' she said all the while vigorously patting my head. 'Come inside, I am sure you all want to see the baby.'

For a moment they were all stunned. I pulled my head away from Orna's thumping palm. She had lied to trick Uri into coming and now in her excitement, had apparently forgotten the frantic telephone call to Tel Aviv. We trooped diligently over the threshhold.

Uri played with the baby and left some money. Soon they would be taking the plaster off and one day his son would walk just like me. Everyone was happy now because the baby was alright. Even Orna smiled and waved and blew spitty kisses as we got into the car.

I sat in my mother's lap and tugged her hair to tell her something important.

'I thought Orna's baby was going to die.' My mother whispered in my ear, 'No, everything is fine.'

'Yes,' I whispered back, 'The angels lied.' My mother bent her head a little closer and said, 'Everything is turning out fine for your birthday.'

'Am I having a birthday?'

'But of course, tomorrow you will be five.' Naomi turned around to face us and said, 'Perhaps we will buy you a new jacket.'

I thought then, that Naomi wasn't so bad after all. Later we came inside. I turned five and my father's friend made films.

John De Marco

A seed
seeks to grow
into a plant worthy of notice

A flowing river
seeks to move
toward the sea

A man
seeks to nurture himself
and find peace
with the tortures
that beguile his feelings

Torn this way
by ambition
and that way
by love and human compassion
he seeks a medium
a way of communication

His will controlled by his nature
in the same way
that a seed seeks to grow
and a river seeks to move
towards the sea

John De Marco

I would like to write a poem
of life and death
and love and war
of human decay
and regeneration

I want to express
the soul of man
in words
to show the meaning
of our minds

But I am scared
lest in the process
I fail
and lie beaten
in the gutter

The "Melbourne Chronicle" —

SUBSCRIPTION FORM

Name ....

Address ....

.... Postcode ....

SUBSCRIPTION RATES: $9 for 1 year (6 issues)

Please send remittance to;

"Kadimah", 7 Selwyn St., Elsternwick, Victoria, 3185

ש. בענעט

לאָקאַלע קאָמענטאַרן

צוגלייך מיטן אַרבעטסלאָזיקייט־פּראָבלעם ביי דער אַלגעמיינער אויסטראַלישער באַפעלקערונג איז אויך פאַראַן אַ באַדייטנדיקע צאָל יידישע אַרבעטסלאָזע יוגנט, וועלכע האָבן געענדיקט פאַך־שולן, הויך־שולן, אוניווערסיטעטן, זיי קענען אָבער נישט באַקומען קיין באַשעפטיקונג אין זייערע פאַכן.

אַרבעטסלאָזיקייט זעט זיך שטאַרק אָן אויף טעכנאָלאָגישע געביטן, ווי קאָמפּיוטער, עלעקטראָניק, אַרכיטעקטן, אינזשינירן, ראַדיאָלאָגיע א.א.וו. יידישע יוגנט איז רעגיסטרירט אין די ביוראָס פאַר סאָציאַלער פאַרזיכערונג, באַקומען פון דער רעגירונג שטיצע און וואַרטן אומגעדולדיק אויף „דזשאָבס". צווישן די אַרבעטסלאָזע זענען אויך פאַראַן רוסישע יידישע עמיגראַנטן מיט הויכע קוואַליפיקאַציעס און פאַכמענערישע קענטענישן. ליידער קענען זיי נישט באַקומען קיין אַרבעט צוליב שפּראַך שוועריקייטן און טעכנאָלאָגישן פּראָגרעס אינעם נייעם לאַנד.

די רעגירונג האָט איצט באַגרענעצט אימיגראַציע, כדי צו פאַרזיכערן, אַז אויסטראַליער זאָלן פריער באַקומען באַשעפטיקונג. קרבנות פון דער איצטיקער עקאָנאָמישער לאַגע זענען מערסטנס די יוגנט. עלטערע אַרבעטער, וועלכע פאַרלאָזן זייערע פּאָסטנס, ווען זיי גייען אויף עמעריטור, ווערן נישט פאַרטראָטן מיט נייע יונגערע אַרבעטער.

אויך אין ניי־זעלאַנד איז אַרבעטסלאָזיקייט אַ גרויס פּראָבלעם, אָבער פאַר זיי איז נישט פאַראַן קיין שוועריקייטן ווען זיי עמיגרירן קיין אויסטראַליע, ווי פאַר אַנדערע עמיגראַנטן. די נייע לייבאָר־רעגירונג איז באַאומרואיקט צוליב דער לאַגע. זי האָט אָנגענומען מיטלען צו רעדוצירן די צאָל אַרבעטסלאָזע. די נייע מיטלען וועלן פאַרעפנטלעכט ווערן אינעם בודזשעט.

★

לעצטנס האָבן היגע יידישע אינסטיטוציעס און סינאַגאָגעס באַקומען צוגעשיקט פון דער זיכערקייט דינסט אָנווייזונגען צו פאַרזיכערן די געביידעס און ביוראָען פון טעראָריסטישע אָנפאַלן. עטלעכע היגע סינאַגאָגעס און אינסטיטוציעס האָבן שוין אָנגענומען מיטלען, צווישן אַנדערע האָבן זיי אויפגעבויט אייזערנע פאַרקאַנעס אַרום די געביידעס, אינסטאַלירט עלעקטראָנישע אַלאַרמען, נוצן פּריוואַטע זיכערקייט אַגענטן וועלכע פּאַטראָלירן די געביידעס.

די באָמבע־אַטאַקעס אין סידנעי ישראל קאָנסולאַט, דער אַטענטאַט אויפן טערקישן קאָנסול דורך אַרמענער, די רייבונגען צווישן קראָאַטן, יוגאָסלאַוון, פּ.ל.אָ. און לבנון־אַראַבער; רוסישע און אוקראַינישע עמיגראַנטן, און פיל אַנדערע גרופּעס, וועלכע באַקעמפן זיך אידעאָלאָגיש אויפן אויסטראַלישן באָדן, האָט אַרויסגערופן באַאומרואיקונג.

אַ ספּעציעלע אַנטי־טעראָר אָפּטיילונג איז געגרינדעט געוואָרן צו באַקעמפן דעם אינטערנאַציאָנאַלן טעראָריזם. יידישע אינסטיטוציעס דאַרפן באַזונדערס שטיין אויף דער וואַך קעגן די נעאָ־נאַצישע גרופּעס וועלכע האָבן נאָך אַלץ נישט אויפגעגעבן זייער קאַמפּס־מיטלען, זיי האָבן פּאַרטנערן ווי דער נאַציאָנאַלער פראָנט; פּ.ל.אָ. און באַטלערס חברה־לייט.

★

די טעגלעכע פּרעסע האָט געמאָלדן וועגן אַ זעלטענעם פאַל פון הומאַניזם אין ראַטעווען יידן פון די נאַציס. דער יד־ושם אין ירושלים האָט אַריינגעשיקט אַ מעדאַל פאַר דער אלמנה פון לעאָ שילד, דעם האָלענדער וועלכער האָט איינגעשטעלט זיך לעבן צו ראַטעווען דריי יידן אין אַמסטערדאַם, זיי אויסבאַהאַלטן ביי זיך אין דער היים דורך דער גאַנצער צייט פון דער נאַצי־אָקופּאַציע פון האָלאַנד.

די אַלמנה מרס. העלענאַ שילד וווינט היינט אין מעלבורן אין מאָנטעפיאָרע היים, איר מאַן אַ נישט ייד, איז איינער פון די חסידי אומות העולם. ער האָט באַהאַלטן די יידן אין אַ פאַרמאַסקירטן צימער, אויפן זעלבן אופן ווי אַנאַ פראַנק מיט איר פאַמיליע, וועלכע מוסרים האָבן פאַראַטן, לעאָ שילד איז אָבער געווען מער מזלדיק, זיינע באַהאַלטענע יידן האָבן איבערגעלעבט די נאַציס, און זענען באַפרייט געוואָרן.

מרס. העלענאַ שילד האָט געהאַט גרויסע שוועריקייטן מיטן שפּייזן די באַהאַלטענע אין איר הויז. זי האָט געמוזט שאַפן עקסטראַ שפּייז. איר מאַן, אַן אינזשיניער האָט אויך געהאָלפן דאָס אַנטלויפן פון 20 האָלענדישע יידן קיין ענגלאַנד.

דער ישראל־קאָנסול אין אויסטראַליע האָט אין אַ ספּעציעלער צערעמאָניע איבערגעגעבן דעם מעדאַל פון יד ושם צו דער 80 יעריקער אַלמנה פון העלדישן מענטש. עס איז געווען אויך אָנוועזנד דער האָלענדישער גענעראַל־קאָנסול אין אויסטראַליע. די מעלבורנער טעגלעכע פּרעסע האָט געשאָנקען פיל אויפמערקזאַמקייט צו דעם קאַפּיטל פון הומאַניזם פון אַ האָלענדישן נאָבעלן מענטש.

די יידישע שיך־פאַבריק

MAGNET SHOE CO.

(AUST.) PTY. LTD.

24 HIGH STREET, WESTGARTH, VIC.

TEL.: 489-0159

יודל שמערלינג

און פאַמיליע

אַ פאַרצויגענער טעלעפאָן־קלונג, אונטן אין ביוראָ; אַ פאַר־דעכטיק געדויש, ווען די ביוראָ האָט אייגנטלעך שוין געדאַרפט זיין געשלאָסן....

די באַדייטונג פון דער פאַרשטעלונג איז נישט בלויז ווי אַ קינסטלערישער טעאַטער אויפטו. נאָר האָט דער־ציערישע ווערטן. די יונגע צושויער האָבן דערזען די טרויעריקע ווירקלעכקייט פון דער חורבן־תקופה, און אויך די אַרטיסטן גופא האָבן איבערגעלעבט — יעדער אויף זיין שטייגער דאָס וואָס זייערע באָבעס און זיידעס, אָדער עלטערן האָבן דורכגעמאַכט.

וויזועל — וועט פאַר זיי די דערפאַרונג פאַרבלייבן אין לעבן. דאָס געפיל פון צוגעהעריקייט צום טייל פון פאָלק וואָס איז אומגעקומען — וועט טיף ארייננדרינגען אין זייער באַוווסטזיין.

שטייענדיק אויף דער בינע האָבן זיי געפילט די פאַר־אַנטוואָרטלעכקייט און דעם פּיעטעט פאַר די קרבנות פון חורבן.

אויסער די אַרטיסטן גופא, האָבן זיך אין צוגרייטן דער פאַרשטעלונג באַטייליקט אַ שטאָב עקספּערטן: בינע־טעכניקער; באַלויכטונגס ספּעציאַליסטן; רעזשיסאָרן, דע־קאָראַטאָרן; קלאַנג און עפעקטן טעכניקער.

די עטנישע טעלעוויזיע האָט געגעבן עטלעכע איינ־דרוקספולע פראַגמענטן פון דער פאַרשטעלונג, ווו די אַר־טיסטן האָבן גערעדט יידיש, און אַן אינטערוויו מיטן פּראָ־דוצירער — אַלעקס דאַפנער; דער הויפּט־העלדין לילי מלינעק און העגרי נוסבוים — וואָס האָט געהאַט די פאַר־אַנטוואָרטלעכע ראָל פון אָטאָ פראַנק.

אין זייערע ארויסזאָגונגען האָט נאָך וויברירט די שטימונג אין וועלכער די האָבן זיך אריינגעלעבט, און האָבן דעם ציטער איבערגעגעבן די אַלע, וועלכע האָבן דעם טעלעוויזיע־פּראָגראַם געזען.

בעריל האַלינבורג

אַנאַ פראַנק*)

וועץ דו דערלעבסט, צו אויפנעמען דער וועלטס סאַלוט
און זוכה זיין צו אויפקלייבן די פרוכטן דיר באַשערט,
פון דיין טאַלאַנט, וואָס האָט אויסגעשטראַלט מיט ליכט און גוט,
וואָלט ס'שרייבן — איבעראַל, געווען דיין ליבע און דיין ווערט.

אַ לעבן פול און לאַנג, וואָלט נישט געווען אימשטאַנד,
צו פאַראייביקן דיין אָנדענק, ווי דיין קורץ און פרוכטבאַר זיין;
אַזוי שאַרף, מיט גלדיבן פיל, צו אַנטוואָפענען פון בראַנד
און חיהשקייט, וואָס ס'שטעקט אין מענטש צום מענטש אַליין.

קיין שום באַלוינונג פאַר דעם פאָסטום שם,
וואָס האָט געלייגט זיך אויף דיין יונג־באַקרוינטע ברעם,
נישט זיין וועט קיין פאַרגלייך, צו דעם רום פון טיפן חוב,
וואָס די מענטשהייט, ייד און נישט ייד, שולדיק זענען דיר.

דער שטאַרקער מוט, מיט שטראַלן־פרייד, פון דיין נשמה און געפיל,
באַלייכטן וועט דעם וועג צו דער וועלטס העכסטן ציל.

פון ענגליש: ד. א.

---

*) סאָנעט געדרוקט אין „אידזש" אין די ניינצן פערציקער. מעלבורן.

מ. אייזענבוד

יוגנט־טעאַטער דערגרייכט דעם זעניט

דער רעפּערטואַר פון יוגנט־טעאַטער — אַן אַנסאַמבל פון יונגע, ענטוזיאַסטישע אַמאַטאָרן — איז נישט רייך אין אויפגעפירטע פּיעסן — ער קאָן זיך אָבער באַרימען מיט פאָרשטעלונגען פון קינסטלערישער קוואַליטעט; סצענישער פּערפעקציע און פּרעציזקייט ביים אַרויס־ברענגען כאַראַקטערן.

הגם מען דאַרף אָננעמען ווי אַ נאַטירלעכע דערשיי־נונג, ווי אַ זעלבסטפאַר־שטענדלעכקייט, אַז אַרטיסטן דאַרפן באַהערשן די שפּראַך אין וועלכער זיי טרעטן אויף, איז נויטיק אין פאַל פון יוגנט ־ טעאַטער אונטערצו־שטרייכן די עכטקייט פון יידיש־לשון, וואָס קלינגט אַזוי היימיש און וואַרעם. מיר פאַרגעסן בכלל, אַז יידיש איז נישט די שפּראַך מיט וועלכע די אַרטיסטן באַנוצן זיך אין זייער טאָג־טעגלעכן לעבן.

אויפן בילד (פון לינקס — אויבן): עסי לוסטיק, לייבל גריפּענבערג, דזשערי דינער, הענרי נוסבוים, פריידל גאָלדבערג, דאָבע אַפּעלאָוויטש, לייבל קאָכען.
צווייטע ריי: שמולעק סלוצקי, אַלעקס דאַפנער, יאָסל טיגעל.
אונטן: הערי בורשטין, הינדעלע בורשטין, שפרה בורשטין, לילי מלינעק, פריידע מראַצקי. עס פעלט: הענרי אַסאָוויצקי.

דעם זעניט פון אַרטיסטישער קונסט האָט דער אַנ־סאַמבל דערגרייכט מיט דער אויפפירונג „דער טאָג־בוך פון אַנאַ פראַנק”.

איבערגעזעצט די פּיעסע אין יידיש, (וואָס איז לכתחילה געשאַפן געוואָרן פון פ. גודריטש; א. העקערט מיט דער קאָאָפּעראַציע פון אָטאָ פראַנק) האָט פרוי דאָבע אַפּעלאָוויטש. מען פילט, אַז זי האָט זיך באַמיט אַז דאָס לשון זאָל זיין אַזוי נאַטירלעך, ווי מעגלעך.

„דער טאָג־בוך פון אַנאַ פראַנק” קאָן נישט באַטראַכט ווערן ווי אַ געוויינלעכע פאָרשטעלונג, וווּ די אַרטיסטן דאַרפן כאַראַקטעריזירן, אָדער פּרעזענטירן העלדן פון טאָג־טעגלעכן לעבן, אָדער פון אַ געוויסן געשיכטלעכן פּעריאָד.

איבער דער פאָרשטעלונג הענגט דאָס געשפּענסט פון חורבן; דעפּאָרטאַציע; טויט. אַכט מענטשן — אייראָפּייער וואָס האָבן תמיד געלעבט אין באַקוועמע וווינונגען מיט אַלע היגיענישע איינריכטונגען; נישט געקאָנט קיין נויט — די מענטשן ווערן איבער נאַכט אַריינגעפּרעסט אין צוויי קליינע בוידעם־שטיבלעך; אָפּגעריסן פון ציוויליזירטן לעבן, מיט זייער ווייניק פּראָוויאַנט צו זייער דיספּאָזיציע; באַגרענעצט אין זייערע היגיענישע באַדערפענישן ביז אַ מינימום —

צו ערשט איז דער הויפּט־ציל: ראַטעווען דאָס לעבן, און פאַר דעם איז מען גרייט אויפצוגעמען אַלע שוועריקייטן. אָבער ווען דאָס לעבן באַקומט אַ געוויסע פאָרם פון נאָרמאַלקייט, דאַן הויבן אָן אַרויסקריכן די נעגאַטיווע עגאָאיסטישע שטריכן פון די צופעליק צענויפגעפּרעסטע מענטשן, דורך דער האַנט פון גורל.

עס איז ממש אומגלויבלעך, ווי אַזוי אונדזערע יוגנט־לעכע האָבן זיך איינגעלעבט אין די ראָלן פון אָט די אַכט מענטשן און אין דער אַטמאָספער פון יענער טראַגי־שער צייט.

די דאָזיקע שטימונג האָט אויך אָנגעשטעקט דעם צו־קוקער, וועלכער האָט אין משך פון צוויי שעה מיטגע־לעבט די טראַגעדיע פון די פאַרשפאַרטע מענטשן אין זייער באַהעלטעניש, וועמענס גורל איז געווען אָפּהענגיק פון יעדער קלייניקייט וואָס קאָן אַרויסרופן דעם חשד, אַז איבער דער ביורא באַהאַלטן זיך אויס מענטשן.

יעדער נישט פאָרויסגעזעענער שאָרך ווירקט פאַטאַל אויף די צעשרויפטע נערוון פון די באַהאַלטענע יידן:

פון: בעטלער, קונצן־מאכער, מוזיקאנטן, גנבים, שווינדלערס און פיל אנדערע טיפן.

געזוען איז א צייט ווען מיט א מאל האבן הונדערטער מוזיקער פארלוירן די פרנסה. זיי זענען געווען באשעפטיקט אין די קינאס ביז עס איז אויפגעקומען די רעדעוודיקע פילמען. דעמאלט האט מען שוין נישט געדארפט קיין מוזיקאנטן, האבן זיי זיך ארגאניזירט אין גרופן און ארויס איבער די ווארשעווער הייפן צו פארדינען אויף פרנסה. איינע פון די גרופן, וועלכע זענען באשטאנען גראד פון גוטע מוזיקער, האט געווינט אין די קאטאקאמבן.

ספעציעל איז ווערט צו דערמאנען די צווי בלינדע מוזיקאנטן. איינער האט געשפילט אויף א הארמאניע און דער צווייטער אויף א פידל, דערביי האבן זיי צוגעזונגען די נייסטע פוילישע שלאגערס. ווי נאר זיי זענען אנגעקומען אויף א הויף האט זיך מאמענטאל ארום זיי צונויפגעזאמלט אן עולם און עס האבן זיך אויפגעפראלט די פענצטער פון אלע שטאקן, צו הערן זייער קאנצערט. צו יעדן „שטיקל", וואס זיי האבן געשפילט און געזונגען האבן זיי געהאט געדרוקטע בראשורקעס אין יידיש, וועלכע זיי האבן פארקויפט. דער עולם האט נאכהער נאכגעזונגען. בארימט זענען זיי געווארן מיטן באזינגען די טראגעדיע פאריזענבערג, א געשיכטע מיט צווי יידישע סטודענטן, איינער א רייכער און דער צווייטער אן ארעמער; דער ארעמער סטודענט האט פארנארט אין א קעלער אריין דעם רייכערן סטודענט, דארט אים דערמארדעט און צוגענומען דאס געלט. די בלינדע מוזיקאנטן זענען אויך געווען קינסטלער צו באארבעטן ליבע געשיכטעס, בעת וועלכן די דינסט־מיידלעך האבן פארגאסן א טרער.

א באזונדערער טיפ וואס איז ווערט צו באשרייבן איז געווען דער „פראפעסאר", א ייד מיט א ברייטער בארד. הויך, געזונט, אין די הויכע זעכציקער. ער איז א מאל געווען אן „אנגעזעענער" מארעוויכער. אלע אנדערע מארעוויכערס האבן פאר אים געציטערט. אויף דער עלטער האט ער שוין אליין נישט געארבעט, אבער ער האט אויסגעשולט יונגע גנבימלעך ווי אזוי צו ארבעטן. דער פראפעסאר אליין פלעגט ארבעטן אויף די טראמווייען, וואס זענען געפארן געפאקט פון ווילנער וואקזאל אין פראגע צום יידישן קווארטאל אין ווארשע. אין מיטן פארן האט ער געגעבן א שריי אויס אויף פויליש: פאנאוויע, מען דארף זיך היטן, עס זענען דא פאראן גנבים. די פראווינצער יידן האבן זיך באלד געטאפט די בוזעם־קעשענעס צי דער טייסטער געפינט זיך נאך, און עס איז שטיל געווארן. אבער בלויז אויף א קורצער צייט. ביז מיט א מאל האט זיך דערהערט א הארצרייסנדיקער געשריי: גוואלד מען האט מיך געשאכטן! עס האט זיך ארויסגעוויזן, אז דער פראפעסאר האט שוין אין גרויסן שטופעניש דערטאפט דעם פארטפעל ביי דעם אומגליקלעכן קרבן. פון זיין „שורלע" איז ארויס דאס „גאלדענע הענטל", א פלינק מיידל מיט צווי לייכטע הענט. זי איז געווען בארימט צווישן די מארעוויכערס.

דארט האבן אויך געווינט די „ידעלעך" וואס האבן פארהילכט די הייף מיט אויסגעשרייען: אלטע ברויט, אלטע זעמל, אלטע פארדארטע שטיקלעך ברויט. נאכן אנזאמלען א פולן זאק איז דאס פארקויפט געווארן פאר א קליינער סומע געלט צו די קאוויארניעס, אדער צו די וואס האבן געהאט עטלעכע קי צו מעלקן.

★

אין די קאטאקאמבן האבן אויך געווינט פראפעסיאנעלע בעטלערס וועלכע פלעגן דינגען קליינע קינדער, זיי אוועקזעצן אויף דער ערד. דאס זאל ארויסרופן רחמנות; פון צייט צו צייט געקנייפט ס'קינד עס זאל וויינען. געווינט האבן דארט אויך „סוחרים" פון „בריליאנטן", שווינדלערס מיט קארטן און אנדערע.

צו דער אריסטאקראטיע האט געהערט די צירקאווע פאמיליע. דאס איז געווען א טאטע־מאמע מיט דריי קינדער. אריינקומענדיק אויף א הויף האט מען אויסגעשפרייט א שמאלן לאנגן דיוואן אויף וועלכן די דריי קינדער האבן געמאכט קאזשעלקעס, געשפרונגען איינער איבערן צווייטן, קונציק געגאנגען אויף א דינעם דראט. דער טאטע האט געשלונגען פייער, די מאמע האט געווארפן באלעמס אין דער לופט און קונציק און פלינק געכאפט צוריק. מיט איין ווארט, אן אמתער צירק.

דאס איז מער ווייניק געווען דער צחאמענשטעל פון די איינוווינער פון די קאטאקאמבן.

עס האט נישט געטראפן אז די מאדאם רוזשע זאל ווען עס איז ווען ארויסווארפן פון דער „דירה" פאר נישט צאלן דירה געלט. פארקערט, אויב עס איז פארגעקומען אן עקסמיסיע אין אן אנדער הויז, זענען די איינוווינער פון די קאטאקאמבן געווען פון די ערשטע צו פראטעסטירן. ווען דער פאליציאנט האט זיך אויסגעדרייט האבן זיי שנעל צוריקגעטראגן די ארעמע בעבעכעס.

אזוי ווי א גאנץ יאר האט אויף דעם הייפל גערוישט טאג ווי נאכט. אזוי איז דארט שטיל געווארן ווען דער עולם האט זיך געגרייט צו כל־נדרי. דעמאלט האבן קינד און קייט זיך אויסגעפוצט, אפגעוואשן די קעלער־שטיבלעך, די פאציאטעס. אלץ האט גערוט. צו כל־נדרי זענען אלע געגאנגען אין שולעכל, וואס האט זיך געפונען ביים אריינגאנג אויפן בארימטן גענשער בית־עולם.

די אייגנטימערין פון די קאטאקאמבן, די מאדאם רוזשע, איז געקומען אויסגעפוצט אין עסיק און האניק פארווארפן מיט א ווייסן שאל מיט א שפיץ וועלכער איז אראפגעהאנגען פון דער פלייצע.

די קאטאקאמבן זענען געווען דער נערוו־צענטער פון דער ווארשעווער יידישער ארעמקייט, וועלכע האט צוגעגעבן קאלאריט דער יידישער ווארשע.

מיטן פארשווינדן פון ברויזנדיקן לעבן אין דער יידישער ווארשע, איז אויך פארשוואונדן דאס ברויזנדע לעבן פון די קאטאקאמבן־איינוווינער, וועלכע האבן געזוכט אלע מיטלען צו דערהאלטן זיך ביים לעבן...

נ. אַרטענשטיין

די קאַטאַקאָמבן אויף גענשע גאַס

(אַ בילדל פון דער אַמאָליקער וואַרשע)

ניש פיל וואַרשעווער האָבן געוווּסט אָדער געהערט פון די קאַטאַקאָמבן אויף גענשע גאַס.

די גענשע גאַס איז געווען באַקאַנט ניש נאָר אין וואַרשע, נאָר אין גאַנץ פּוילן. דאָס איז געווען די הויפּט־צושטעלערין פון אַלערליי שטאָפן אויף אַנטועכטץ, וועש, איבערצוג און אַנד. שטאָפן. סוחרים פון גאַנץ פּוילן פלעגן קומען קויפן די מאַטעריאַלן פאַר פאַבריקן, געשעפטן, ווי אויך פּריוואַטע. שוין אָפּגערעדט פון גענשער בית־עולם ווו אַלע לוויות פלעגן אַדורכגיין די גענשע גאַס.

אויף גענשע גאַס האָט זיך געפונען דער לאָקאַל פון די רעכטע פּועלי־ציון מיט אירע יוגנט־אָרגאַניזאַציעס. אַנטקעגן איבער איז געווען דער לערער סעמינאַר, וועלכער האָט באַזאָרגט יידישע לערערס פאַר אַלע יידישע שולן. ראָג גענשע און זאַמענהאָף אויפן ערשטן שטאָק האָט זיך געפונען אַ גרויסער דיגער וועלכער האָט געדינט פאַר אַ טרעפונג־פּונקט פאַר דער יידישער יוגנט. אויך איז דאָרט געווען די מיליטערישע תפיסה און ריזיקע מיליטערישע סקלאַדעס מיט אַנטועכטץ, וועש און שיך, פאַר טויזנטער זעלנער אין פאַל פון אַ קריג. אַנטקעגן די סקלאַדעס איז געווען דער וואַרשעווער „טאַז" (געז. צו פאַרהיטן דאָס געזונט פון דער ייד. באַפעלקערונג).

די קאַטאַקאָמבן האָבן זיך געפונען ניש ווייט פון גענשער בית־עולם.

די קאַטאַקאָמבן זענען באַשטאַנען פון אַ לאַנגן הויף פון צוויי שטאָק מיט פּאַציאַטעס און קעלערן, קליינע פענצטערלעך מיט גראַטן אַזוי ווי אַ תפיסה. אַט די פענצטערלעך האָבן געהערט צו די שטיבלעך אין די קעלערן. דאָרט האָבן געוווינט אַ 50־60 משפחות, ניש אַלע שטובן האָבן געהאַט וואַסער. שוין אָפּגערעדט פון אַ קלאָזעט. פונוואַנען עס נעמט זיך דער נאָמען קאַטאַקאָמבן איז געווען שווער צו וויסן. עס קען זיין צוליב די איינצלנע פינצטערע שטיבלעך, אַזוי ווי אין היילן.

די קאַטאַקאָמבן האָבן געהערט צו אַ פרוי, וועלכע מען האָט גערופן מאַדאַם רושע. דערציילט האָט מען, אַז מיט יאָרן פריער האָט מען זי גערופן רייזל די רייפערקע. זי פלעגט ברענגען מיידלעך פון פּראָווינצער שטעטלעך און פאַרדינגען זיי צו רייכע באַלעבאָסטעס אַלס דינסטן. געהאַט האָט רייזל אַ שותף וועלכן מען האָט גערופן יוזשעק דער פריזירער. ער איז שטענדיק אַרומגעגאַנגען אויסגעפּוצט ווי אַ פּראַנט, מיט שוואַרצע גנבישע אייגעלעך. געענדיקט האָט זיך עס דערמיט, אַז איינע פון די מיידלעך האָט זיך „שטערבלעך" פאַרליבט אין יוזשעקן און זי איז אָנגעקומען קיין אַרגענטינע אין אַ „הייזל"...

אין די קאַטאַקאָמבן האָבן זיך צונויפגעזאַמלט אַלע שיכטן און טיפן פון דער עקסטרעמער וואַרשעווער אָרעמקייט.

באַלד אין דער פרי פלעגן זיך אַרויסלאָזן איבער די וואַרשעווער גאַסן די איינוווינער פון די קאַטאַקאָמבן צו פאַרדינען אויפן לעבן. די איינוווינער זענען באַשטאַנען

אַ בייזקייט, ווי איך וואָלט איר צוגענומען איר באָבעס ירושה און אַ געשריי געטאָן:

— יעזוס מאַריאַ, מאַטקאַ באָסקאַ! ס'איז דאָך אַ יידישע פירמע!

די פּאָלקע האָט אַ קלאַפּ געטאָן מיט דער טיר און אַנטלאָפן.

1939: — איך האָב שפּאַצירט מיט אַ מיידל אין קראָקע, אויף די פּלאַנטן, ניש ווייט פון יאַגעלאָנישן אוניווערסיטעט. ס'איז געווען ענדע אַפּריל און די קאַשטאַנען האָבן שוין געבליט. ס'איז געווען אָוונט־צייט, אַ ביסל פינצטער און איך בין געווען ראָמאַנטיש געשטימט. פּלוצלינג זענען אַרויסגעלאָפן פון אוניווערסיטעט אַ גרופּע ענדעקישע סטודענטן. איינער פון זיי איז צוגעלאָפן צו מיר און מיט אַן עלעקטריש לעמפּל אַ לייכט געטאָן מיר אין פּנים אַריין און אויסגעשריגן — „זשידזי" — איז גלייך די גרופּע סטודענטן צוגעשפּרונגען צו מיר און קלעפּ האָבן זיך געשאָטן פון אַלע זייטן.

ווען איך בין, שוין אַ צעבלוטיקטער, געלעגן אויף דער ערד, זענען זיי זיך צעלאָפן. דאָס מיידל האָבן זיי ניש געטשעפּעט, ווייל עס איז באַקאַנט, אַז די פּאָליאַקן זענען ריטעריש, כלומרשטע אַדל־לייט.

1958: — ווען איך האָב זיך רעפּאַטריאירט פון רוסלאַנד קיין פּוילן, האָב איך באַזוכט מיין געבורט־שטאָט קראָקע, וואָס איז געווען כמעט יידנריין. איך האָב צופעליק באַגעגנט אין טראַמוויי אַ פּאָלאַק מיט וועלכן איך האָב געאַרבעט אין אַ ביוראָ פאַר דער מלחמה.

ער האָט מיך דערקענט און גלייך געפרעגט:

— וואָס, דו לעבסט נאָך? די דייטשן האָבן דיך ניש דערהרגעט? קום צו מיר צו גאַסט, איך וווין אין אַ „פּאַזשידאָווסקי" (נאָך אַ ייד) זייער עלעגאַנטן אַפּאַרטמענט.

ווען ער האָט מיר געגעבן זיין אַדרעס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז ער וווינט אין דער וווינונג פון מיין ברודער, וועלכער איז אומגעקומען מיט זיין פאַמיליע.

איך האָב דאַן באַשלאָסן, אַז היינט נאָך פאָר איך אַוועק פון דער פּוילישער ערד, וואָס איז דורכגעזאַפּט מיט יידיש בלוט.

דאָס זענען נאָר עטלעכע בלימעלעך פון דעם בוקעט, וואָס הייסט פּוילישער אַנטיסעמיטיזם.

ל. אלשינא

בלומען פון פוילישן אַנטיסעמיטיזם

עס זענען פאַראַן פאַרשידענע אַנטיסעמיטיזמען: געווינטלעכע, ווען דער אַנטיסעמיט ווייס נישט פאַר וואָס ער איז אַן אַנטיסעמיט. איך וועל אים אָנרופן אַן אינסטינקטיווער אַנטיסעמיט. עס זענען אויך פאַראַן אויסדרוקן פון אַנטיסעמיטיזם: זאָאָלאָגישער, עקאָנאָמישער, אינטעלעקטועלער, ביאָלאָגישער, בעסטיאַלישער.

דער פוילישער אַנטיסעמיטיזם האָט געהאַט אַלע אייגנשאַפטן פון אַלע איבנדערמאָנטע אַנטיסעמיטיזמען.

דאָ וויל איך ברענגען עטלעכע בלימעלעך פון דעם בוקעט, וואָס הייסט פוילישער אַנטיסעמיטיזם:

1930: ווען איך בין געווען אַ סטודענט פלעג איך געבן לעקציעס אַ פּאָלאַק, אַ שילער פון מיין קלאַס אין דער שול. ער איז געווען שוואַך אין פויליש און מאַטעמאַטיק. זיינע עלטערן האָבן מיך גוט געקענט און גוט באַהאַנדלט. איך האָב נישט געפילט, אַז זיי זאָלן נישט זיין פריינטלעך צו יידן בכלל. ווען זיי וואָלטן געווען אַנטיסעמיטיש געשטימט, וואָלטן זיי דאָך זיכער נישט גענומען קיין ייד צו געבן לעקציעס זייער זון סטאַשעק.

פון צייט צו צייט האָב איך געהערט ווי די מוטער סטראַשעט סטאַשעקס קליין ברידערל וואַצעק: אויב וועסט זיין „ניעגזשעטשני״ (אַ צעלאָזענער), וועל איך באַלד רופן צו דיר אַ ייד, וועלכער וועט נעמען פון דיר בלוט אויף מצות „נאַ פּאַסכאַ״... האָב איך איינמאָל געזאָגט צו דער מוטער:

— פּראַשע פּאַני, מיר ווינען אין שכנות מיט אַ פּוילישער פרוי, וועלכע סטראַשעט איר „ניעגזשעטשני״ יינגל קאַזשיק: וועסט זיך נישט אויפפירן ווי עס געהערט צו זיין וועל איך רופן אַ פּאָליציאַנט!

זאָגט צו מיר די מוטער פון סטאַשעקן:

— סטראַשען די קינדער מיט אַ פּאָליציאַנט איז גוט, אָבער מיט אַ ייד איז בעסער...

1934: אין דעם יאָר איז אַ נאַצישער אויסערן־מיניסטער, טרעוויראַניוס, אַרויסגעטראָטן אין דייטשישן רייכסטאַג מיט דער פאָדערונג, אַז פּוילן זאָל צוריקגעבן דייטשלאַנד פּאָמערן, האָבן די פּאָלאַקן דאַן אויפגעהויבן אַ גוואַלד און פּראָטעסטירט:

— וואָס הייסט געבן די דייטשן פּאָמערן, אַזאַ נידערטרעכטיקייט פון די דייטשן! פּאָמערן איז פויליש און וועט זיין פויליש, אַזאַ חוצפה!

אין קראָקע, וווּ איך האָב געוווינט, האָבן די פּאָלאַקן אָרגאַניזירט אַ פּראָטעסט־מיטינג ביים מאָנומענט פון דעם באַוווּסטן פּאָעט אַדאַם מיצקיעוויטש. אַלס לאָיאַלער פּוילישער בירגער האָב איך אָנטייל גענומען אין דעם פּראָטעסט־מיטינג. פּעך און שוועבל האָט זיך געשאָטן פון די מיילער פון די פּוילישע אָראַטאָרן קעגן די דייטשע פאָדערונגען. איך האָב דערוואַרט, אַז דאָ וועט זיך אָנהייבן די ריכטיקע חתונה: מ׳וועט האַקן שויבן אין די דייטשע געשעפטן און מ׳וועט שרייען: שלאָג דעם דייטש! טויט די דייטשן! ווער מיר דייטש? וואָס מיר דייטשן? — איך האָב געהערט גאָר ווילדע געשרייען פון די פּאָלאַקן:

„בי זשידוו! שמיערטש זשידאָם!״ (שלאָגט די יידן, טויט די יידן)...

1937: איך האָב געאַרבעט אין אַ ביוראָ פון אַ יידישער פירמע, ווו ס׳האָבן געאַרבעט פּאָלאַקן און יידן, מער פּאָלאַקן. איינמאָל איז אַריינגעקומען אַ פּוילישע מאַדאַם אין דער ביוראָ, בין איך צו איר צוגעגאַנגען און זי געפרעגט אין אַ שיינעם פויליש:

— טשעגאָ פּאַני סאָביע זשיטשי? (מיט וואָס קען איך דינען?) — האָט די מאַדאַם אויף מיר אַ קוק געטאָן מיט

טינסקי ליב יידן, אין די קורצע פאַרצייכענונגען וועגן ווייסרוסישן שטעטל אוזדע האָט ער אַריינגעלייגט אַזוי פיל צאַרטקייט, וואַרעמע סימפּאַטיע, געפיל אַ סך מער — ווי עס איז דערלויבט, ווערדליק דער „אינערלעכער צענזור״, ס׳זאָל חלילה נישט נעמען שמעקן מיט „נאַציאָנאַליזם״. אַפילו די היימישע „מאַטשאַנקע״ האָט דאָ באַקומען אַ תיקון, ווייל דאָס איז אַ טייל פון ווייסרוסישן לעבנס־שטייגער.

מאַלטינסקיס לעבנס־וועג דורך די לאַבירינטן פון די סאָוויעטישע פּאָליטישע אוןווירטשאַפטלעכע זיג־זאַגן איז דער טראָפּן, אין וועלכן עס שפּיגלט זיך אָפּ דער ים.

דער דאָזיקער גאַנג איז כאַראַקטעריסטיש דווקא דערפאַר, וואָס ווי אַ בירגער, האָט ער נישט פאַרנומען קיין אויבנאַן, טראָגן זיין פּאַרטיי־בילעט, און ווי אַ דיכטער איז ער געווען איינער פון די טויזנטער מיטגלידער פון אַל־פאַרבאַנדישן שרייבער־פאַריין, מיט דער לעגיטימאַציע — אונטערגעשריבן פון מאַקסים גאָרקי.

מיר באַקומען אַ קלאָר בילד ווי ס׳זענען צערונען געוואָרן די יידישע טרוימען און די יידישע האָפענונגען טראָץ דעם האָפערדיקן, צוזאָגנדיקן אָנהויב פאַר דער גלייכבארעכטיקונג פון דער יידישער שפּראַך און קולטור.

צוויי־הונדערט־טויזנט יידישע זעלנער און אָפיצירן זענען געפאַלן אין קאַמף קעגן נאַציזם, און די אָנערקענונג: פאַרשטאַרקטער אַנטיסעמיטיזם.

עס איז אַן אויפריכטיק בוך, געשריבן מיט אַ פּאַרוויי־טאָגט האַרץ. די נאַטירלעכקייט פון דערציילן ציט אַריין דעם לייענער און באַווירקט אים. די פּשוטע יידישע פרויען און מענער ווערן אונדז היימיש, נאָענט, און מיר טרויערן צוזאַמען מיטן מחבר און פרייען זיך — ווען ער, צוזאַמען מיט זיין משפחה האָבן זיך ענדלעך דערשלאָגן צו היימישע ברעגן.

וויסטישן זשאַרגאָן — מ.א.) און אַנטוישטע, צעבראָכענע זענען זיי אַריינגעקומען קיין מערבֿ?

מען דאַרף באַמערקן: זיי האָבן געהאַט מער מזל פון סלאָנסקין...

אפשר דאַרף מען זוכן די דערקלערונג פון אסתרס איבערלויפן צום באָלשעוויזם (די באַרימטע עפּאָפּיי פון קאָמבונד) אין די ווערטער פון אינטערנאַציאָנאַל:

„דער וואָס איז געווען גאָרניט — דער איז געוואָרן אַלץ".

*

ליטעראַריש איז דער ראָמאַן געשריבן פליסיק און מיט טאַלאַנט. לילי בערגער פלעכט אַריין אַ סך אינטע־רעסאַנטע און אפילו פּיקאַנטע פרטים, וואָס וואַרפן אַ ליכט אויפן רעזשים פון יענע יאָרן.

קומט לילי בערגערן אַנערקענונג פאַרן פיינעם ליטע־ראַרישן אויפטו. הגם לילי בערגער — אַלס אסתר פרומקין באַנוצט אויסדרוקן, וואָס אַ מינסקער וואָלט זיי קיינמאָל נישט גענוצט, ווי למשל דאָס וואָרט: געביפט, וועלכן זי חזרט עטלעכע מאָל איבער.

דאָס בוך קאָאָרדינירט און גיט אַ בעלעטריסטישן תיקון איינער, וואָס האָט געצונדן דעם פלאַם פון רעוואָ־לוציע און איז דורך אים פאַרברענט געוואָרן.

אַט גייט אַ מענטש...

חיים מאַלטינסקי: „אין זיבן זונען",
פאַרלאַג „גראַנגל", תל־אביב 1983,
300 ז"ז (פּראָזע).

האָפנטלעך וועט אַלעקסאַנדער גראַנאַך מיר מוחל זיין פאַר נוצן דעם נאָמען פון זיין בוך זכרונות, אין פאַרבינ־דונג מיט מאַלטינסקיס זכרונות בוך.

באמת — דאָס אָנגעשטרענגטע איינגעשפּאַרטקייט פון מלחמה־אינוואַליד דווקא צו גיין — מיט איין פּראָטעז און מיטן צווייטן דורכגעשאָסענעם פוס — אָנגעשפּאַרט אויף אַ קוליע און מיט אַ שטעקן — אַט די דאָזיקע עקשנות האָט מאַלטינסקין געהאָלפן אויסהאַלטן אין אַלע זיינע לעבנס־זאַוויערוכעס, און מוז אַרויסרופן באַוווּנדערונג און ווי פון זיך אַליין טוט זיך אַ זאָג מיט אָנערקענונג: אַט גייט אַ מענטש!

אָנגערעקט צו לייענען דאָס בוך האָט מיר דווקא דער נאָמען: „אין זיבן זונען". עפּעס האָט זיך אין מיין פאַר־שטעלונג די צוויי באַגריפן: מאַלטינסקי אין זיבן זונען — נישט געפּאַסט.

אין די עטלעכע ביכער וואָס מיר איז אויסגעקומען צו לייענען, האָט געגליווערט דער פראָסט; געפּרעסן דער נשמה האָט דער אומעט; דער פּאַרדרוס אויף דער אומ־יושרקייט — כאָטש דאָס גאַנצע לעבן איז פאַרטאָכלעוועט געוואָרן אין קאַמף פאַר יושר, אַ יושר וואָס איז אים גאַ־ראַנטירט געוואָרן לויט דער קאָנסטיטוציע צו זיין אַ ידי־שער דיכטער און שרייבן ידישע לידער. די שנאה פון דער סביבה צו אַ ידישן דיכטער וואָס האָט די חוצפה צו פאַרלאַנגען רעכט אויף אַ ידיש ליד. אַט די דאָזיקע אַטמאָספער האָט זיך ווי אַ שטורעם געטראָגן אין מאַלטינסקיס לידער.

דאָס בוך איז אפילו פאַרזען מיט אַ צייכענונג פון קינסטלער מולה בן־חיים, וואָס רופט אַרויס אַסאָציאַציעס מיט דער זון־בלום, וואָס מ׳רופט אין רוסיש „פּאָדסאָל־נאָטשניק", וווּ עס וואַקסן די שוואַרצע סיעמאָטשקעס... פרעגט זיך: ווען האָט פאַר מאַלטינסקין געשיינט די זון?

מיט געדולד זיך דערקליבן צו זייט 266 און געפונען אַ ליד (הגם עס איז אַ פּראָזע־בוך) וועגן דעם דיכטערס ערשטע ליבע. אפשר איז עס נביאות אויף זיין וויטער־דיקן גאַנג אין לעבן, מחמת אין די ערשטע צוויי שורות זאָגט ער:

„גיי איך שטאָלץ, מען זאָל נישט וויסן
דעם געקרויזטן קאָפּ פאַריסן..."

און ווייטער איז שוין דאָס ליד געווידמעט דער נישט־אויסגעליבטער ליבע:

„כ׳האָב געהאַט אַ גרויס אַ קלאָרן —
האָסט אַ טאָכטערקע געבאָרן.
און דיין מאַן אַ יונג אַ בראַווער
און דווקא נישט קיין קוטשעראַווער.
ווערט ער מיין פּאַרדרוס צערונען...
כ׳זע דיר היינט אין זיבן זונען!
און איך שיק אַ טעלעגראַמע:
אַ גרויס דיר, יונגע מאַמע".

וויטעבסק; מינסק; סטאַלינגראַדער פראָנט; בערלינער פראָנט; אינוואַלידנשאַפט; ווידער מינסק; ביראָבידזשאַן; כאַבאַראָווסקער תפיסה; רעזשימנעם טישעט לאַגער; ווידער מינסק און צום סוף ישראל.

דאָס איז דער דערנער־וועג פון אַ ידישן דיכטער, דעם עלטערן לייטענאַנט פון דער פּאָליטישער אָפּטיילונג — באַהאַנגען מיט אויסצייכענונגען, מעדאַלן און מיט — ידישע צרות.

דרייאונזיבעציק יאָר ציט זיך שוין אַט דער פיינ־פולער וועג און אויך אין מדינת ישראל האָט זיך דער דאָזיקער אינערלעכער וווּלקאַן נישט באַרואיקט און שפּייט נאָך אַלץ מיט פייער (און ווערליק אַ ידישער גזלן — איז עס בלויז ליטעראַרישער פייער...)

נאָך 16 לידער־ביכער, האָבן מיר פון מאַלטינסקין באַ־קומען דאָס צווייטע פּראָזע־בוך. און ס׳איז גוט אַזוי:

אַ דאַנק זיין פּראָזע, קאָנען מיר בעסער פאַרשטיין זיין געמיט און שטימונג, וועלכע איז איינגעוועבט אין זיינע לידער.

אין הניק אינדזעלע איז פונדעסטוועגן יאָ פאַראַן אויף זיין לעבנסוועג — דאָס זענען די קינדער זיינע, פאַר וועלכע ער האָט אַלץ געטאָן מיט טיפער פאָטערלעכער ליבשאַפט און איבערגעגעבנקייט. דאָס איז זיין נחת: זיי לעבן אַלע אין מדינת ישראל, שוין אייניקלעך דאָ — און מאַלטינסקי שפּיגלט זיך אין זיי.

טראָץ אַלע אַנטוישונגען און גריזאָטעס, האָט מאַל־

באזארגט לילי בערגער מיט אויטענטישן מאטעריאל (זי דאנקט אים אגב, אין דער הקדמה) און לילי בערגערס קינסטלערישער אינטואיציע, איז אויסגעוואקסן דער ראמאן וועגן אסתר פרומקינס לעבן, איר צייט און סביבה.

וועלכן בוך מען זאל נישט לייענען, און וויפל העלדן עס זאלן זיך דארטן נישט ארומדרייען — בלייבט סיי ווי דער הויפט־העלד תמיד דער מחבר פון בוך. מען שאצט אפ זיין טאלאנט; זיינע אידייען, וועלכע ער לייגט אריין אין מויל פון די פערסאנאזשן; זיין שפראך; זיין פעאיקייט זיך צו דערגרונטעווען און אויפקלערן די פסיכאלאגישע סיבות פון די האנדלונגען.

אין דעם ראמאן „נישט פארענדיקטע בלעטלעך" האט אבער פאסירט, אז לילי בערגער איז מגילגול געווארן אין אסתר פרומקין.

במילא מוז מען שוין אריינקוקן נישט נאר וואס אין בוך איז דא, נאר וואס אין בוך פעלט.

עס מערקט זיך, אז לילי בערגער איז מער באהאוונט אין דעם יעווסעקישן פעריאד פון אסתר פרומקינס לעבן, ווי אין איר בונדישן.

מינסק איז געווען א ייִדישע שטאט. צופיל ייִדישע גימנאזיסטקעס, אין אנהויב פון הײנטיקן יארהונדערט זענען דארטן נישט געווען. ווען אסתר (איר אמתער נאמען איז געווען מלכה ליפשיץ — פרומקין האט געהייסן איר ערשטער מאן) איז געווען טעטיק אין מינסקער „בונד", איז דארטן דער נאטשאלניק פון דער צארישער געהיים־פאליציי, די „אכראנע" געווען זובאטאוו.

ער האט געשטרעבט איינצופירן לעגאלע פראפעסיאנעלע פאריינען, וועלכע זאלן זיך פארנעמען בלויז מיט „ברויט און פוטער" פראבלעמען.

אן ענטוזיאסטישע אנהענגערין פון דער אידיי איז געווען די אכצניאריקע מינסקער גימנאזיסטקע מאניע ווילבושעוויטש (באקאנט אין דער בונדישער ליטעראטור, ווי די „זובאטאווקע").

מאניע ווילבושעוויטש האט שפעטער פארלאזט מינסק. אוועק קיין ארץ ישראל און דארט חתונה געהאט מיטן ארבעטער־טוער ישראל שוחט. אונטער דעם נאמען מאניע שוחט איז זי געווארן טעטיק אין דער קיבוצישער באוועגונג.

קומט אויף די פראגע: האבן די בײדע גימנאזיסטקעס — מאניע און אסתר זיך קיינמאל נישט באגעגנט? נישט דיסקוטירט צווישן זיך?

עס לייגט זיך אויפן שכל, אז נאך אין מינסקער ארבעטער־טוער האט זיך געדארפט טרעפן מיט אסתרן: וולאדימיר מעדעם. אויב נישט דירעקט אין מינסק, איז אויף דער עמיגראציע אין דער שווייץ.

די אסתר געשטאלט מאלט לילי בערגער מיט ליבשאפט, מיט אפאלאגעטיק פאר א פרוי, וואס האט אויפגעגעבן איר פריוואטן לעבן לטובת דער רעוואלוציע.

אירע פריידן און לײדן זענען עכט געשילדערט. די חרטה־אויסדרוקן (שוין אין דער סאוויעטישער פארשיקונג) זענען אבער בלאסע, פארנעפלטע.

האט אסתר, אין איר קאפאציטעט פון א הויכער באלשעוויסטישער פערזענלעכקייט קיינעם קיין שלעכטס נישט געטאן, זי זאל עס שפעטער באדויערן? פון אירע פארצייכענונגען פילט מען עס נישט ארויס.

אז זי איז געווען אן אנגעזעענע באלשעוויסטישע טוערין, שאצן מיר אפ לויט דעם, אז זי האט עטלעכע מאל באזוכט פערזענלעך סטאלינען אין זיין סעקרעטאריאט.

אסתרס איינדרוק פון סטאלינען: אזוי באגאבט, און אזוי העסלעך פיזיש...

סטאלינס איינדרוק וועגן אסתרן: (אין א באמערקונג צו זיין סעקרעטארין) שוין ווידער די היסטערישע יעווריקע — לאז איר אריין...

עס פעלט די פסיכאלאגישע באגרינדונג, פאר וואס זי, די אידעאליסטישע בונדיסטקע (ווי לילי בערגער שילדערט איר) איז נישט אוועק פון רוסלאנד, ווי די אנדערע בונדישע פירער: יאנקל העלפאנד (א. ליטוואק), ר. אבראמאוויטש, יודין־איזענשטאט און פיל אנדערע.

אפשר איז זי פארשיכורט געווארן פון דער מאכט, וואס זי האט מיט א מאל באקומען, פונקט ווי עס האבן זיך פארשיכורט מיט מאכט די ייִדישע קאמוניסטן אין פוילן, נאך דער צווייטער וועלט־מלחמה? שפעטער האט די זעלבע מאכט ווי „ארויסגעווארפן אויפן מיסטקאסטן פון דער געשיכטע" (באליבטער אויסדרוק אין באלשע־

„קדימה"־ביבליאטעק

נייע ייִדישע ביכער

בלומע לעמפעל: א רגע פון אמת — דערציילונגען.

איטשע גאלדבערג: עסייען.

וואלף טאמבור: שיר המעלות (טרעפנגעזאנג) — ראמאן.

העשל קלעפפיש (ד"ר): עכאס פון א פארשוונדענער צייט 1929־1939. (עסייען).

חיים מאלטינסקי. דער מאסקווער משפט איבער די ביראבידזשאנער.

שמואל שווארץ. אונטער רויטע הימלען.

שלום שטערן. די משפחה אין קאנאדע און דאס הויז געזינד פון פראפעסאר סידניי גאלדסטין.

ראזע קערש. דאס צעטעלע איז געבליבן אויפן טיש... דערציילונגען.

ש. אפטער: די מאראנען־משפחה דא סילווא; היסטארישער ראמאן.

פאלאקעוויטש. דער מדבר פארשווינדט: ראמאן פון ישראל לעבן.

עלי שעכטמאן. ריגעון אויף דער נשמה.

שלמה ווארזאגער: הי (נאוועלן).

ישראל קאפלאן: דאס פאלקסמויל אין נאצי־קלעם. רידעניש אין געטא און קאצעט.

מ. אייזענבוד

א פארטרעט מיט ווייסע פלעקן...

לילי בערגער: „נישט פארענדיקטע בלעטלעך", ראמאן, ישראל־בוך 1982, 273 ז"ז.

רעסטאווורירן א פארצייטיק בילד, ארויסברענגען די אריגינעלע קאלירן; אויפלעבן די ניואנסן וועלכע זענען כאראקטעריסטיש פארן געגעבענעם מאלער — צו דעם מוז מען אליין זיין א טאלאנטירטער מאלער.

רעסטאווורירן א לעבן קען בלויז גאט, און דאס אין דעם צוזאג פון תחית־המתים.

ביאגראפיש נאכפאלגן א מענטשנס לעבן געהערט שוין צום זשאנער פון בעלעטריסטיק, און אין א באדייטנדער מאס — צו אנגעשטרענגטער פארש־ארבעט.

ס'איז אויך מעגלעך אנצושרייבן א ראמאן, אין וועלכן דער שרייבער לעבט אויף די צייט; די סביבה אין וועלכער עס האט געלעבט א פערזענלעכקייט, וואס האט באווירקט די געשעענישן און דאס לעבן פון זיינע מיטצייטלער.

אין ברייטע קינסטלערישע ראמען קאן א שרייבער (אויב ער האט גענוג טאלאנט) זיך לאזן ווילגיין און קאנסטרואירן פסיכאלאגישע סיטואציעס, וועלכע מיר אקצעפטירן ווי דעם קינסטלערישן אמת.

לילי בערגער האט אויסגעמיטן די אלע פארמען, הגם זי האט זיך פארנומען צו רעסטאווורירן דאס לעבן פון דער געוועזענער בונדישער טוערין פון מינסק, און די שפעטערדיקע פירערין פון דער יידישער סעקציע ביי דער אלפארבאנדישער קאמוניסטישער פארטיי — אסתר פרומקין.

דערמאנען מיר זיך, אז שלום אש, אין זיין ווערק „דער מאן פון נצרת" נוצט א געלונגענעם איינפאל פון באגעגענען זיך מיט א פאליאק פאן וויאדאמסקי, וועלכער פארזיכערט אשן, אז ער איז א גילגול פון דער צייט, ווען ישו הנוצרי האט געלעבט. דאן איז ער געווען דער הגמון קארנעליוס.

באנוצט זיך לילי בערגער מיט אן ענלעכן איינפאל.

זי טראכט צו א דאקטאר קאלעמבערג, וועלכער גיט איר איבער א מאנוסקריפט. דאס זענען די צעווארפענע, נישט־פארענדיקטע בלעטלעך, אויף וועלכע אסתר פרומקין האט אויפגעשריבן פראגמענטן פון איר לעבנס־געשיכטע, וואס קלינגען ווי א ווידוי. אבער דאס איז שוין געווען אין דער צייט פון איר ירידה — זי איז אפגעזעסן איר אורטייל פון 10 יאר — אין א סאוויעטישן לאגער.

די וועלכע קענען די פארהעלטענישן פון לאגער־לעבן און די באדינגונגען פון אלגעמיינעם באראק, וועלן זיך כאפן, אז אסתר פרומקין האט דארטן נישט געקאנט פארצייכענען איר לעבנס־געשיכטע אויף פאפיר, און מיט די פאפירלעך זיך ארומטראגן, אדער ערגעץ ווו באהאלטן. עס איז אבער נישט אויסגעשלאסן, אז פאר א דאקטאר, וועלכן זי האט געטרויט (ווייל אויך אין לאגער קאן מען קיינעם נישט געטרויען, מחמת א פרישער אורטייל פון 10 יאר איז נישט אויסגעשלאסן!) האט זי יא געקאנט דערציילן געוויסע פרטים פון איר פארגאנגענהייט.

א דאנק דער מיטהילף פון הלל קעמפינסקין, דעם לייטער פון דעם בונדישן ארכיוו אין ניו־יארק וואס האט אין א גרויסן פראנצויזישן פארלאג. די נאוועלן האבן געמאכט א שטארקן איינדרוק סיי מיטן אינהאלט, סיי מיט דער קינסטלערישער פארם. דער פארלאג האט געפאדערט וויטערע שאפונגען.

דער פארלאג איז געווארן פארווארפן מיט דערציילונגען, עפיזאדן דערציילטע פון די פרויען, וועלכע זענען געווען אין פארשידענע הארעמס, שאנד־הייזער, אנגעגעבן די נעמען פון די שטענדיקע איינגייער.

דאס ערשטע בוך האט געהייסן „קערבעל", ווו עס ווערט באשריבן דער האנדל מיט פרויען. דאס צווייטע בוך האט געטראגן דעם טיטל „די טאכטער פון באשי", א פראווינץ־שטאט אין אלזשיר. דאס דריטע בוך האט געהייסן „די מאראקאנערין סאאדא", וועלכע איז געווען א שקלאפין, און שפעטער א טוערין אין דער אנטי־פראנצויזישער באוועגונג. שפעטער האט זיך באוויזן א בוך „קאבארעט" און אנדערע דערציילונגען, געווידמעט דעם הארעם, די אינטריגעס, מארדן צווישן רייכע עפענדיס.

אלע ביכער זענען געווען וווּנדערבאר אנגעשריבן, מיט נאטוראליסטישע שילדערונגען. די פראנצויזישע קריטיקער האבן מיט ענטוזיאזם אויפגענומען די סענסאציאנעלע באשרייבונגען פון פארשווענדערישן לעבן, פון די אראבישע מאגנאטן.

מיט דער צייט איז אלץ געווארן פארגעסן: די וווּנדערלעכע דערציילונגען; די אראבישע לעגענדעס; דאס עראטישע לעבן אין און אויסער די הארעמס.

ספעציעל איז פיל געשריבן געווארן וועגן האנדל מיט די פרויען און דעם אנטייל אין דעם האנדל פון הויךגעשטעלטע פערזענלעכקייטן. מיט דער צייט זענען געשטארבן ביידע: עליזא רייס און איר שוועסטערן־זון ראול טאבעט, דער פאקטישער שרייבער פון די אלע שאפונגען.

איין מאל, מיט א סך יארן שפעטער, האט דער פראנצויזישער פארלאג „גראסעט" פארעפנטלעכט א בוך פון פאול טאבעט, דעם זון פון ראול טאבעט, שוין א פערציקיאריקער מאן, וועלכער האט געוווסט די גאנצע סענסאציאנעלע געשיכטע פון זיין פאטער און פון זיין עלטערמומע. דאס פארעפנטלעכטע בוך הייסט „עליזא רייס". דאס איז פאקטיש א בוך, אנגעשריבן פון א זון וועגן זיין פאטער, וועלכער האט געשריבן די ביכער און דערציילונגען פון זיין מומע עליזא רייס, וועלכע האט נישט געקאנט שרייבן, נאר האט געקאנט וווּנדערבאר דערציילן.

גורל און די יסורים פון פאָלק, ליבשאַפט, זכרונות פון פאָטער און מוטער, ברודער, שוועסטער, פון זיין היימשטאָט קיידאַן, וואָס ער האָט זי צוריק באַלעבט צו 'חיי־נצח'".

יידישע וועלט־אָנערקענונג

איך גלייב, אַז מיר וועלן אין די קומענדיקע יאָרן אויסגעפינען אַ מער דעטאַליזירט אינהאַלטלעכן און מאָטיווירט אַנאַליטישן אויפנעם פון וואָלפעס ליטעראַרישער שאַפערישקייט. האָבדיק געלעגנהייט זיך עוסק צו זיין אַ צאָל יאָרן, אין אוניווערסיטעט פון טעקסאַס, אין אַמעריקע, מיט אַ דאָקטאָראַט־טעזיס, וואָס באַשעפטיקט זיך אויף אַ גרונטיקן קפדנישן אופן מיט געוויסע ליטעראַרישע ווערק פון איציק מאַנגער אין וועמעס נאָמען דוד וואָלפעס ווערט איצט באַערט, גלייב איך באמת, אַז אַ טאָג וועט קומען ווען מיר וועלן האָבן דעם כבוד און פאַרגעניגן אַז אַ סטודענט פאַר אַ דאָקטאָראַט פון אונדזער היגן וויטס' דעפּאַרטמענט פון העברעישע לימודים (וואָס האָט ניט לאַנג צוריק אָנגעהויבן אויסברייטערן זיינע אַקטיוויטעטן אין יודאַיסטישע שטודיעס און אויך אין שטח פון ידיש לשון און קולטור), וועט זיך קאָנצענטרירן אויף דוד וואָלפעס פּאָעזיע און פון עכט וויסנשאַפטלעך פאַרשערישן זעפונקט. דערווייל לאָמיר אויפהייבן אַ פולן כוס ווין צו דער פריידיק גליקלעכער קולטור־געשעעניש, וואָס אַ יאָהאַנעסבורגער יידישער פּאָעט איז אָנערקענט געוואָרן פון דער ליטעראַרישער וועלט־געמיינשאַפט פון יידישע שאַפערס, ווי אַ וויכטיקער רינג אין דער גאָלדענער קייט פון דער יידישער ליטעראַטור. לחיים!

עליזאַ רייס

(אַ יידישע שרייבערין וועלכע האָט נישט געקענט שרייבן)

באַאַרבעט פון וו. יאַבלאָנסקי

גערעדנקט ווער דעם נאָמען פון אַ שרייבערין עליזאַ רייס? אירע שאַפונגען זענען געווען באַקאַנט אין פראַנקרייך אין די צוואַנציקער יאָרן. זיי זענען אַרויסגעגעבן געוואָרן דורך איינעם פון די גרעסטע פאַרלאַגן אין פראַנקרייך. דער פאַרלאַג האָט אַרויסגעגעבן די ווערק פון באַרימטע פראַנצויזישע שרייבער ווי דוהאַמעל, קאָלעט, מאַראַנד, זשיד, מאָריאַק, פּאַניאַט־איסטראַטי*) און אַנד. די שרייבערין עליזאַ רייס האָט קוים געקאָנט לייענען. שרייבן האָט זי נישט געקענט. ווער האָט פאַר איר געשריבן די אַלע שפּאַנענדיקע ווערק אין פראַנצויזיש, וועלכע זענען געווען די „בעסטסעלערס" אין דער צייט?

עליזאַ רייס איז געבוירן געוואָרן אין יאָר 1882 אין דער שטאָט בלידזע, אַלזשיר. ווען זי איז אַלט געוואָרן 17 יאָר האָט מען איר מיט געוואַלד חתונה געמאַכט פאַר אַ רייכן מאַן. אירע עלטערן האָבן געוווּסט, אַז ער איז אַן אַראַבער פון יידישער אָפּשטאַמונג. אָבער זי, עליזאַ, האָט קיין אַנונג נישט געהאַט — זי איז געווען זיכער אַז ער איז אויך אַ ייד. דער „יידישער" מאַכמעדאַנער האָט נאָך די האָניג־חדשים פון זייער חתונה פאַרקויפט על'זאַ צו אַ רייכן עפענדי, וועלכער האָט געהאַט אַ האַרעם מיט אַ גרעסערער צאָל ווייבער, אָפּשטאַמיקע פון פאַרשידענע אַזיאַטישע און אַפריקאַנער לענדער.

די יונגע עליזאַ איז געוואָרן זייער פאַרצווייפלט און אומגליקלעך. די איינזאַמקייט און די בענקשאַפט האָט שרעקלעך געמאַטערט. אין דעם זעלבן האַרעם זענען געווען אַ סך אומגליקלעכע פרויען, וועלכע האָבן געטרוימט און געהאָפט אַז זיי וועלן זיך אָרגאַניזירן, דערמאָרדן דעם עפענדי מיט זיינע היטער — יעוונוכן און אַרויסקריגן זיך אויף דער פריי. עליזאַ איז געווען די אינטעליגענטסטע און טעמפעראַמענטפולסטע פון זיי. זי האָט אויך געהאָפט און געוואַרט אויף דעם מאָמענט, ווען זי וועט זיך באַפרייען צוגלייך מיט אַנדערע פרויען פון דעם עפענדיס האַרעם.

מיט דער צייט האָט עליזאַ זיך פאַרשאַפט גרויס אָנזען ביי די אַנדערע פרויען. זיי האָבן איר דערציילט פיל איינצלהייטן פון זייער לעבן. מערסטנטייל זענען דאָס געווען אַראַבישע פרויען, וועלכע זענען פאַרקויפט געוואָרן פון איין רייכן אַראַבער צו אַ צווייטן. די פרויען האָבן געקאָנט די אינטריגעס; דעם האַנדל; די נעמען פון די סוחרים, וועלכע האָבן מיט דער הילף פון דער פראַנצויזישער אַדמיניסטראַציע געפירט לעגאַל דעם שקלאַפןהאַנדל מיט די פרויען. פיל פון די פרויען האָבן גוט געקאַנט די אייראָפּעאישע שטעט און די שאַנד־הייזער, מיט וועלכע עס האָבן פאַרוואַלטעט מענטשן פון דער אונטערוועלט.

עליזאַ האָט געהאַט אַ גוטן זכרון און אַלץ פאַרגעדענקט. אין יאָר 1917 איז דער רייכער עפענדי געשטאָרבן. ווי ס'האָט זיך אַרויסגעוויזן, איז דער אַראַבער געווען אַן אייגנטימער פון נאָך עטלעכע האַרעמס. די פרויען פון די אַלע האַרעמס זענען אין דער זעלבער צייט באַפאַלן די וועכטער־יעוונוכן — אַ טייל דערמאָרדעט און אַנטלאָפן אין פאַרשידענע ריכטונגען. עליזאַ איז געווען גענוג פאַרמעגלעך, אָבער איינזאַם. זי האָט אַרומגעוואַנדערט אין פאַרשידענע שטעט פון אַלזשיר און האָט קיינעם נישט אָנגעטראָפן פון איר משפחה.

אין פאַריז האָט זי ענדלעך אויסגעפונען איר שוועסטערס אַ זון, וועלכער איז אַלט געווען 20 יאָר. דער יונגער מענטש איז שוין געווען אייראָפּעאיזירט. געהייסן האָט ער ראָול טאַבעט. ער איז געווען אַ זייער אינטעליגענטער מאַן, וועלכער האָט באַקומען זיין בילדונג אין די פראַנצויזישע שולן אין אַלזשיר און שפּעטער אין פּאַריז. ער האָט זיך שטאַרק פאַראינטערעסירט מיט זיין מוטערס שוועסטער און ספּעציעל מיט די דערציילונגען פון איר לעבן און פון לעבן פון אַנדערע פרויען אין די אַלזשירישע האַרעמס.

ראָול טאַבעט האָט זיין מומעס דערציילונגען פּינקטלעך פאַרנאָטירט און שפּעטער באַאַרבעט אויף אַ ליטעראַרישן אופן. די ערשטע נאָוועלן האָט ראָול טאַבעט אונטערגעשריבן מיטן נאָמען עליזאַ רייס און געשיקט זיי

---

*) אַ רומענישער שרייבער.

ער געלעבט אין אַ צאָל מיזרח און צענטראַל־אייראָפּעישע לענדער, נאָך דעם אין ענגלאַנד און אַמעריקע. צום סוף זיך באַזעצט אין ישראל, וווּ ער האָט פֿאַרבראַכט די לעצטע יאָרן פֿון זיין לעבן. דער ליטעראַרישער פּריז אויף זיין נאָמען, ווערט ניט נאָר אָפּגעשאַצט אין ישראל, וווּ ער ווערט יערלעך צוגעטיילט צו אַ וויכטיקן, אָדער מערערע שאַפֿערס אויף דעם יידיש קולטורפֿעלד, נאָר ווערט באַטראַכט אין דער גאַנצער יידישער וועלט, ווי דער סאַמע חשובסטער פּריז פֿון אונדזער צייט פֿאַר בײַשטייערונג צו דער קולטור אויף יידיש, אָדער — ווי געוויסע אינטעלעקטואַלן רופֿן עס: דער נאָבעל־פּריז פֿאַר יצירה אין יידיש.

דוד וואָלפּע, דער ניי־געפּרייזטער מיט דער מאַנגער־אויסצייכענונג פֿאַר 1983, איז געבוירן געוואָרן אין קיידאַן, ליטע. געלערנט אין חדר, פֿאָלקשול, תרבות־גימנאַזיע. אין יענע יאָרן זיך אָנגעשלאָסן אין דער יוגנט־באַוועגונג השומר הצעיר. זייענדיק בלויז 16 יאָר אַלט, איז ער שוין געווען דער רעדאַקטאָר פֿון העברעישן זשורנאַל פֿון זיין קיבוץ הנשר (דער אָדלער). אין 1930 איז ער עולה געווען קיין א״י. ווי אַ חבר פֿון ערשטן גרעין פֿון קיבוץ השומר הצעיר מליטא (נאָך דעם זיך אינקאָרפּאָרירט אין קיבוץ בית־זרע, איינער פֿון די עלטסטע גוט־איינגעפֿונדעוועטע קיבוצים אין עמק־הירדן). אין זיינע חלוצישע יאָרן האָט וואָלפּע געאַרבעט אין די פּרדסים און כּרמים פֿון בנימינה און פּתח־תקווה. אין יענע יאָרן האָט ער געמאַכט די ערשטע שריט אין העברעישער ליטעראַטור, וואָס האָט געפֿירט צו שפּעטערדיקער שאַפֿערישקייט אין יידיש. אין 1933 האָט ער פֿאַרלאָזן דעם קיבוץ און געאַרבעט אין דער דעמאָלט יונגער שטאָט תל־אביב ווי אַ פּועל־בנין. אין 1936 איז ער צוריקגעפֿאָרן קיין אייראָפּע, און שפּעטער אַריין אין דער ליטווישער אַרמיי. זיינע מעמואַרן פֿון יענע דערפֿאַרונגען האָט ער געדרוקט אין דער צייטשריפֿט דרום־אַפֿריקע — 1960־1959 — באַטיטלט: אַ ייד אין דער ליטווישער אַרמיי. פֿון 1941 ביז אַפּריל 1945, האָט וואָלפּע דורכגעמאַכט די סאַמע שווערסטע יאָרן פֿון זיין לעבן: אין דער קאָוונער געטאָ, פֿון וואַנען ער איז טראַנספּאָרטירט געוואָרן, אין יולי 1944, צום טרויעריק־באַרימטן קאָנצענטראַציע־לאַגער דאַכאַו. סוף אַפּריל 1945 באַפֿרייט געוואָרן, מיט די אַנדערע לעבן־געבליבענע פֿון די לאַגערן, דורך דער אַמעריקאַנער אַרמיי. מחמת זיין געזונט־מצב איז ער געבליבן אַ לענגערע צייט אין שפּיטאָל סאַנט אָטיליען, בייערן, דייטשלאַנד. אין דעם שפּיטאָל האָט ער געטראָפֿן די אַכצן יאָריקע פּליטים־מיידל, וואָס איז געשיקט געוואָרן פֿון יידישן פּליטים־לאַגער אין בערלין. שפּעטער, 1947, איז זי געוואָרן זיין פֿרוי — די מאַמע פֿון 3 זין און 2 טעכטער. אַלע אין יאָהאַנעסבורג. דער שפּיטאָל־עפּיזאָד איז ניט געווען בלויז אַ פּערזענלעכע געשעעניש אין לעבן פֿון דוד און ראָזע וואָלפּע. נייערט אַן אומענדיקער גייסטיקער קוואַל פֿון רירנדיקע לידער פֿון דיכטער, וואָס קרייזט אַרום זיין פֿאַרגליבטן מלאך ראָזע (אָדער, ווי ער רופֿט זי געווינלעך, אין פּריוואַטן לעבן און אויך אין פּאָעזיע: רייזעלע).

דער תחית־המתים צום נצח

דער אַנזעעוודיקער בוך פֿון דוד וואָלפּע, איז דער וואָגיקער באַנד אַ וואָלקן און אַ וועג: אַן אויפֿקלייב פֿון גוטס אין זיין ליטעראַרישער גערעטעניש, וואָס נעמט אַרום 30 יאָר שאַפֿן (1975־1945). דאָס בוך, וואָס איז שיין (אַפֿילו לוקסוסדיק) אַרויסגעגעבן, איז דערשינען אין יאָהאַנעסבורג אין 1978, דורכן קאַיאָר פֿאַרלאַג. ס׳נעמט אַריין אַ מאַסע פֿון ביאָגראַפֿישן מאַטעריאַל, וווּ ער פֿאַרנעמט זיך אויך, פּאָעטיש, מיט די פּיינפֿולע און טראַוומאַטישע זכרונות פֿון דעם חורבן. פֿאַראַן אויך אַן אָפּטייל, וואָס נעמט אַריין סאָנעטן וועגן דרום־אַפֿריקע, אַ דיכטערישער פֿענאָמען, כּמעט אין גאַנצן ניי און אומבאַקאַנט אין דער יידישער ליטעראַטור. דאָס בוך איז אויפֿגענומען געוואָרן גאָר ענטוזיאַסטיש פֿון געוויסע מומחים אין דער יידישער ליטעראַטור און יודאַיסטישע קרייזן, אין דרום־אַפֿריקע און אויך מעבר לים.

פּראָפֿ. סאָל ליפּצין, אַ גרויסער אויטאָריטעט אין יידישער ליטעראַטור, האָט געשריבן: „וואָלפּע, אַן עסייאיסט, נאַראַטאָר, געוועזענער רעדאַקטאָר פֿון דרום־אַפֿריקעס בעסטער ליטעראַרישער צייטשריפֿט אויף יידיש, איז, ראשית־כּל, אַ פּאָעט. זיינע פֿיינסטע לירישע און טראַכטערישע לידער פֿון די לעצטע דריי דעקאַדעס, זענען צונויפֿגעזאַמלט אין דעם באַנד. אין וואָלפּעס לידער טריומפֿירט די פֿרייד איבער דעם אומעט, ניט געקוקט אויף דער שפֿע פֿון חורבן־טעמאַטיק; דער זולו־עקסטאַז געפֿינט אַ שטאַרקערע עקספּרעסיע ווי די מעלאַנכאָליע פֿון איינגעבוירענע אַפֿריקאַנער, וואָס גראָבן זיך אין די שאַכטעס פֿון דער ערד, אונטער יאָהאַנעסבורג; אַלטע, טראַדיציאָנעל יידישע ניגונים, זענען אים בילכער ווי די פּאָעטישע מאָדערנע ריטמען; די דיסציפּלין פֿון דער סאָנעט סטרוקטור און דער גלייכמאָסיקער פֿלייץ פֿון די געגראַמטע פּיריקע שורות דאָמינירט איבער דעם פֿרייען אומגעגראַמטן פֿערז״. דער געלערנטער, פּראָפֿעסאָר פֿון פֿילאָסאָפֿיע, עזריאל נאַקס, איז פֿאַרכאַפּט געוואָרן פֿון וואָלפּעס פֿילאָסאָפֿישער פּאָעזיע. ער שרייבט: „אין אַ חריפֿותדיקן און בייסיקן ליד זאָגט אונדז דוד וואָלפּע, אַז גאָט האָט אָנגעטאָן דעם מענטש אַ העמד פֿון ליכט, אָבער ער האָט פֿאַרפֿעלט, צום באַדויערן, אים צו שענקען פֿליגל. אין דעם סובטעלן בילד שטעלט דער פּאָעט ווידער אַ מאָל פֿעסט דעם טראַגישן פּאַראַדאָקס, וואָס איז אַ תּנאַי פֿאַרן מענטשלעכן מהות. דער פּאַראַדאָקס, אין אַ קרעפּטיקער און סימפּליצירטער פֿאָרמול, געפֿינען מיר שוין אין בראשית: דער מאַן ווערט באַשטימט צו זיין אַ באַשעפֿעניש אין געשטאַלט פֿון גאָט, און דערביי אַ בריאה, אויסגעפֿורעמט פֿון דעם שטויב פֿון דער ערד און זיין גורל זיך צוריק פֿאַרוואַנדלען אין שטויב״. און אונדזער באַליבטער פּראָפֿעסאָר ש. ראַפּאַפּאָרט, אַ גרויסער עקספּערט ניט בלויז אין יודאַיסטישע לימודים, נאָר אין אַרומגייענדיקע ענציקלאָפּעדיע פֿון אוניווערסאַלער קולטור, האָט געשריבן תּיכּף נאָכן דערשיינען פֿון בוך: „וואָלפּעס פּאָעטישע ווערק נעמען אַרום די טעמאַטיק פֿון חורבן, יידישער

י. מ. לעווין

דודס נסיון

זיצט פּאַרטאָן אין זיך דער בעל תהילים,
מיט שקיעה גאָלד גלאַנצט קרוין און שווערד,
פון מדבר ציען ווינטעלעך קילע,
בלויע בענקשאַפט הילט איין די ערד.

ער טראַכט וועגן תהילים און זיינע שלאַכטן,
וועגן רום פון שווערד און קראַנץ פאַר שירה;
וואָס איז ליבער?... טראַכט ער זיין טראַכטן
„פלאַם פון וואָרט צי רויע גבורה?"...

ער צים פּאַמעלעך פון באָרד אַ האָר —
אַ גלאַנציקער קרויז האַלבלעך גרוי,
און ר'שיקט אַ תפילה פאַר זעט פון יאָרן
מיטן אלטן זאָג „ברוך הוא וברוך שמו".

די עלטער שוינט נישט אפילו אַ קעניג —
מתקן זיין דאַרף ער נאָך אַ וועלט...
זאָגט דען וועך „ס'איז גענוג?"...
און מלך דוד ווייסט וואָס אים פעלט.

קנייטשט ער דעם שטערן, די אויגן טריבן —
פון אלע נשים אַ קנאַפּער געגנוס...
פון תהילים אָן אות היינט נישט געשריבן —
ציטערט דאָס האַרץ אים מיט פּאַרדרוס.

אפילו מודה אני היינט נישט געזאָגט —
ווי ס'פּאַסט פאַר אַ ייד פון זיין ס'גאל...
וועט ער צו מנחה משלים זיין דעם טאָג
מיט אַ מזמור לדוד פון אייגענעם קוואַל!

פּלוצלינג דערבליקט ער אויף אַ דאַך פון אַ הויז —
נאַענט כאָטש דערלאַנג מיט דער האַנט —
אַ שיינע יונגפרוי אַ בליענדע רויז
וואַשט זיך בנעימות האַרט ביים ראַנד.

ער ווייסט — די תורהס „לא תחמוד" —
זי איז ס'איינציקע ווייב פונעם חיתי —
נאָר תאווה איז שטאַרקער פאַר בושה און טויט —
און ער פּאַלגט נישט דעם נביאס — „דוד, ניטע!"

קוקט ער אויף שבען און וועגט דעם רעיון —
מעג דער בעל תהילים באַגערן אַ זינד?....
ער ווייסט ס'איז נישט שיין, ממש שגעון
צו קוקן ווי איר לייב איז געצערטלט פון ווינט...

נישט שיין... און ס'תהילימל פון זיך אַ שאר —
הוילע מליצה... האָניק זיסע רייד...
צוליב אַ פאַרבאָט זאָל ער איינגיין פון צער—
ווען קהלת שרייבט „דיין צייט לעב אין פריידן"

ער בליקט צו שבען און צו די שטערן אין הימל,
און אַזוי רעדט צו זיך דוד „זיי נישט קיין שוטה...
ס'איז באַלד חצות — גיט ער אַ מורמל —
און ריין פון זינד זענען נאָר טויטע..."

דער מאָרגנשטערן טרעפט אים אַ מיד־מאַטן
מיט דער האַרף אין האַנט אין אַ מאַנטל געהילט,
אין האַרץ גייט אים אויף אַ ליבע סאָנאַטע —
די האַרף שפּילט מיט בענקשאַפט שטיל... שטיל...

אַ נייער מזמור שטייגט צו די רוימען
„האַר פון דער וועלט וואָס וועגט צדק מיט דין —
פאַרגיב, אל רחמים, מיינע מענטשלעכע טרוימען —
אָן שיינקייט, אָן טרוים האָט ס'לעבן קיין זין".

שרייבער און ביכער

פּראָפ. יוסי גמזו*) (צוגעשיקט פון מחבר)

אויסצייכענונג פאַר אַ יידישן פּאָעט

די העכסט בכבודיקע ליטעראַרישע פּרעמיע, איציק מאַנגער פּריז פאַר ליטעראַטור־שאַפונג אין יידיש, האָט מען אין מאַי 1983, אין תל־אביב, ישראל, צוגעטיילט דעם יאָהאַנעסבורגער יידיש פּאָעט דוד וואָלפע.

פאַר די לייענער, וועלכע זענען נישט באַקאַנט מיט די דריי עקן פונעם ליטעראַרישן דרייעק — איציק מאַנגער — דער מאַנגער־פּריז — און דער פּאָעט דוד וואָלפע, וואָלט איך דאָ וועלן בקיצור געבן עפּעס פון דער נייטיקער אינפאָרמאַציע.

דאָס וועט דערמעגלעכן, אפילו דעם אומוויסנדיקן צווישן אונדז אָפּצושאַצן וואָס פאַרא גרויסער כבוד און קולטור־פּרעסטיזש די ליטעראַרישע פּריז־צוטיילונג ברענגט ניט נאָר דעם פּאָעט אַליין, נייערט דעם גאַנצן דרום־אַפריקאַנער יידישן קיבוץ. דאָס מיינט: אַ טיפערע סיבה צו זיין שטאָלץ אויף זיך אַליין, ניט בלויז ווי אַ ווי־טאָלער בײַשטײערער אין צוטראָגן עקאָנאָמישע און פּאָליטישע שטיצע צו ישראל, ווי אויך צום יידישן לעבן בכלל, נאָר אויך, איינצייטיק, צו דער גייסטיקער און קולטורעלער ספערע פון דעם ישוב.

פון קיבוץ צו דער געטאָ

איציק מאַנגער (1969־1901) איז געווען איינער פון די גרעסטע און פון די סאַמע אָריגינעלסטע יידישע פּאָעטן פון אונדזער יאָרהונדערט. געבוירן אין רומעניע, האָט

---

*) ראש פון דעפּאַרטמענט פאַר העברעיש שטודיעס אין דעם אוניווערסיטעט פון וויטוואַטערסראַנד, דרום אַפריקע.

רער זענען געווען נאַציאָנאַל־סאָציאַליסטן. ער איז געשטאָרבן אין יאָר 1954.

היטלער האָט איבערגעלאָזט נאָך זיין טויט שריפטן, געשפּרעכן און ביכער. צי ער האָט די ביכער אַליין געשריבן אָדער עמיצער האָט אים געהאָלפן, איז אַ זאַך פאַר היסטאָריקער צו באַווייזן. זיין „מיין קאַמף" איז וואַרשיינלעך געהאָלפן געוואָרן דורך זיין פריינד העס. די „טיש־געשפּרעכן" זענען אַרויסגעגעבן געוואָרן פון פאַרשידענע גוט באַקאַנטע היסטאָריקער. „די לעצטע טעג פון היטלערן" איז אַרויסגעגעבן געוואָרן פון דעם באַקאַנטן היסטאָריקער ה. ר. טרעוואָר־ראָפּער.

דער זעלבער היסטאָריקער האָט אויך אַרויסגעגעבן: „דער טעסטאַמענט פון אַדאָלף היטלער"; אַן אַנדערער היסטאָריקער, טעלפאָרד טיילאָר האָט אַרויסגעגעבן דאָס בוך: „היטלערס סעקרעט־בוך".

די אינפאָרמאַציע וועלכע מיר האָבן באַקומען מיט אַ קורצער צייט צוריק, אַז מען האָט געפונען היטלערס טאָג־ביכער קומען צו אונדז אויף אַ מיסטישן אופן. מ'קאָן נישט וויסן גענוי ווער ס'האָט זיי געשריבן, אָדער עמיצער האָט בלויז זיי אונטערגעשריבן. ווייניק היסטאָריקער מיינען, אַז זיי קאָנען זיין ריכטיקע און דאָס וועט ענדערן דאָס היסטאָרישע פּנים פון דער צווייטער וועלט־מלחמה. זייער ווייניק אַנגעלעגנהייטן זענען געבליבן פאַר די היסטאָריקער צו פאָרשן. פּראָבלעמען וועלכע זענען געבליבן אומבאַקאַנט פאַר די היסטאָריקער זענען געציילטע. די סיבות וועלכע האָבן געפירט צו היטלערס פאַרשפּילן די מלחמה זענען זייער פיל.

די פאָלגנדע ענינים זענען נאָך נישט הונדערט פּראָצענט קלאָר: האָט היטלער געהאַט אַ קאָמפּלעט אויסגעאַרבעטן פּלאַן פון דער צווייטער וועלט־מלחמה? פאַר וואָס האָט ער אָנגעהויבן די מלחמה? האָט ער נישט געהאַט קיין גוט צוגעגרייטן פּלאַן און דערפאַר האָט ער פאַרלוירן די מלחמה?

דער אמת ־איז, און ס'איז פאַראַן אַ גוט באַגרינדעטע מיינונג, אַז היטלער האָט נישט צוגעגרייט קיין פּלאַן פון אַ מלחמה אַזוי ווי סטראַטעגן פאַרשטייען עס אונטער דעם וואָרט. דאָס בייטן די פראָנטן, דאָס פאַרבינדן זיך מיט שונאים פאַר אַ צייטווייליקן זיג און אָנהייבן דעם קאַמף קעגן די רעגירונגען מיט וועלכע ער איז געווען נעכטן פאַרבונדן, איז צו זען, אַז דער פּלאַן זיינער איז נישט געווען קיין גרינטלעכער, קיין ממשותדיקער, נישט ראַעליסטיש אויסגעאַרבעט. דער פּלאַן איז געווען אויבערפלעכלעך אָרגאַנזשירט. ער האָט אַ מאָל געוווּנען, אָדער פאַרשפּילט — ס'איז געווען אַ לאָטעריע. אַלס ביישפּיל קאָן דינען פּוילן. פּוילן האָט געהאָלפן דייטשלאַנד אַנעקסירן טשעכאָסלאָוואַקיע; דייטשלאַנד האָט זיך דאַן פאַרבונדן מיט רוסלאַנד און האָט צעטיילט פּוילן. די פּוילישע מאַכט איז געווען קעגן אוקראַינע. פּוילן האָט זיכער געקענט העלפן דייטשלאַנד אין אַזאַ אונטערנעמונג. אין היטלערס „סעקרעט בוך", מיט דער פאָררעדע פון טעלפאָרד טיילאָר, געפינען מיר אַז היטלער האָט געגלויבט אַז ענגלאַנד איז נישט געווען קעגן די וועלכע ווילן האָבן אין אייראָפּע אַן אימפּעריע. גרויסקייט און שטאַרקייט שטאַמט פון איר פּאָזיציע אויף דעם וואַסער. דייטשלאַנד דאַקעגן האָט געזוכט איר מאַכט צו אַנטוויקלען אין אייראָפּע. דאָס איז געווען זיין מיינונג, אַז ענגלאַנד וועט נישט וואַגן צו שטערן דייטשלאַנד אין איר באַהערשן מזרח־אייראָפּע, איינשליסלעך רוסלאַנד. פאַר דייטשלאַנד ליגט די צוקונפט אין רוסלאַנד. „אַזוי לאַנג ווי דייטשלאַנד באַגרענעצט זיך צו ריין־אייראָפּעאישע צילן, דראָט איר קיין שום געפאַר מצד ענגלאַנד". ענגלאַנדס סימפּאַטיע פאַר פראַנקרייך האָט פאַר היטלערן קיין שום באַדייטונג נישט געהאַט. דער קאַמף אין דונקערק איז באַלערנדיק, מען קען אָננעמען, אַז אין דונקערק האָט היטלער נישט געוואָלט צעשטערן די ענגלישע אַרמיי, ווייל היטלער האָט געגלויבט אַז ענגלאַנד וועט דאָך לאָזן דייטשלאַנד עקזיסטירן אויפן מערב. אין אַ גרויסער מאָס האָט היטלער געהאַט אַ גרונט צו טראַכטן, אַז ענגלאַנד וועט וואַרטן און וועט נישט אָנהויבן גלייך צו קעמפן קעגן אים. דאָס אָפּגעבן פון ענגלאַנד די קריגס־דערקלערונג צו היטלערן (דעם 3טן סעפּטעמבער 1939) און היטלערס רעאַקציע: „וואָס ווייטער?", זאָגן עדות, אַז ס'איז געווען נישט דאָס וואָס היטלער האָט געוואָלט. ווען העס איז געפלויגן קיין ענגלאַנד האָט היטלער אים דערקלערט פאַר אַ משוגענעם. עס איז זיכער, אַז היטלער האָט איבערגערוקט זיין רעדע אין רייכסטאָג פון 3טן אויפן 8טן יולי 1940. אין לאָנדאָנער ראַדיאָ האָט דאַן טשערטשיל געזאָגט: „מיר דערוואַרטן דעם אָנפאַל, אפשר וועט ער קומען היינט ביינאַכט, אפשר וועט ער קומען קומענדיקע וואָך, אפשר וועט ער אין גאַנצן נישט קומען. מיר וועלן קעמפן, מיר וועלן נישט בעטן קיין רחמנות". היטלער האָט דערויף געענטפערט: „איך בין אויסגעקליבן געוואָרן דורכן גורל צו ברענגען פרידן צו די דאָזיקע מענטשן. איך האָב נישט געוואָלט קעמפן מיט ענגלאַנד, איך האָב געוואָלט אויפבויען אַ מלוכה מיט אַ נייער סאָציאַלער אָרדענונג און קולטור־סטאַנדאַרד. דער רעזולטאַט פון דער מלחמה וועט זיין דער אונטערגאַנג פון ענגלאַנד און נישט פון דייטשלאַנד".

היטלער האָט געוואָלט איין זאַך — אַז ענגלאַנד זאָל זיצן רואיק און נישט קעמפן קעגן דייטשלאַנד. ער האָט זיך פאַררעכנט.

היטלער איז געקומען צו דער דעציזיע, אַז איצטער איז ריף די צייט צו פירן די מלחמה אין מזרח. דאָס איז געווען זיין הויפּט־ציל. ער האָט דאָס דערקלערט זיין גענעראַל האַלדער: ענגלאַנד וואַרט אויף רוסלאַנד און אַמעריקע. אָבער ווען רוסלאַנד וועט נישט עקזיסטירן וועט דייטשלאַנד זיגן. מיר זעען דאָ בפירוש די נישט ראַעלע ווירקלעכקייט. זיינע פּלענער האָבן זיך געביטן. היטלער האָט געמוזט אָננעמען דאָס וואָס ער האָט נישט געטאָרט: צו קעמפן אויף צוויי פראָנטן. רוסלאַנד האָט צונישטגעמאַכט זיין בליץ־קריג, אַ דאַנק די קאַלט־קלימאַטישע באַדינגונגען, און אַמעריקע האָט פאַרגרעסערט די מלחמה־פּראָדוקציע. אַלץ איז קלאָר. מער דאָקומענטן זענען פאַר קיינעם נישט נייטיק.

מגר. בן־ציון פעלדשוה

וועמען זענען נויטיק היטלערס טאָג־ביכער?

היטלער איז געווען באַאײנפלוסט פון דער מיטאָלאָגיע. די מיטאָלאָגיע האָט אים צו זיך צוגעצויגן. ס׳איז פאַר אים גאָר נישט געבליבן, נאָר צו פירן אַ העראאיש לעבן און נאָך זיין טויט, וועלכער קאָן קומען אַלס אַ רעזולטאַט פון אַ היסטאָרישער געשעעניש, וועט ער אַריינגיין אין „וואַלהאַלאַ" און דאָרט ווערן אַ מיטישע געשטאַלט.

אין ווין איז דער פאַרלויפער פון היטלערן געווען אַ געוויסער לאַנץ פאָן ליבענפעלד, אַן אַרויסגעבער פון בראָשורן אונטער דעם נאָמען „אָסטאַראַ". לאַנץ איז געווען דער אָרגאַניזאַטאָר און גרינדער פון דער עסטרייכישער ראַסן־אידעאָלאָגיע און ראַסן־רעליגיע. די ראַסן־אידעאָלאָגיע און ראַסן־רעליגיע איז באַגרינדעט געוואָרן פון דעם ענגלענדער טשעמבערליין און פראַנצויז גאָבינוי. לויט אָט דער אידעאָלאָגיע איז דער אַריער די באַזע פון אַלע ווערטפולע האַנדלונגען, פון היסטאָרישע פּראָצעסן און וויסנשאַפטלעכע אַנטוויקלונגען. דער אַריער אַליין איז דער בויער פון מלוכות. אַלץ וואָס מיר האָבן אויף אונדזער ערד: וויסנשאַפט, טעכניק, דערפינדונגען איז נאָר דער שעפערישער פּראָדוקט פון איין ראַסע — די אַרישע ראַסע. די אַרישע ראַסע איז די איינציקע פאַרגייערין און בויערין פון פאָרשריט און ציוויליזאַציע.

טעאָרעטיש איז היטלער נישט געווען קיין נאַציאָנאַליסט. ער איז געווען אַ נאַציאָנאַליסט אַזויפיל וויפיל ער איז געווען אַ „סאָציאַליסט". בײדע האָט ער אויסגעביטן פאַר דער ראַסע. היטלער איז געווען ראַסיסטיש. מיט דעם וואָרט „ראַסע" האָט ער געוואָלט איינפירן אַ נייע אָרדענונג אויף דער גאַנצער וועלט. די דייטשן האָבן געזאָלט זיין די ערשטע וועלכע זענען געווען גרייט איינצופירן געזעצן כדי צו רייניקן דאָס דייטשע פאָלק פון מישונגען מיט דעם נישט וויכטיקן טייל פון דער מענטשהייט.

די נאָרדישע פעלקער זענען אין דער ערשטער רייע געווען די סקאַנדינאַווישע פעלקער. חתונות צווישן דייטשן און נאָרוועגן אָדער האָלענדער זענען מיט ערנסט און באַגייסטערונג געוואָרן אויפגענומען. די ראַסן־ריינע חתונות פירן — לויט דער דאָזיקער טעאָריע — צום געבוירן קינדער ענלעכע צו גאָט. געמישטע חתונות — דאָס הייסט צווישן די הויך־ראַסיסטישע און מינדערוויכטיקע פאָרטנערן געבוירן מאַלפּעס. אַזאַ מישלינג איז לויט היטלערן אַ מאַלפּע.

היטלערס לערע איז באַשטאַנען פון צוויי באַגריפן: איינער, ווי צו העלפן די עליטע, און דער צווייטער — צוצוגרייטן מעגלעכקייטן ווי צו עלימינירן פון דער צווייטער גרופּע די מינדערוויכטיקע ראַסן — דורך פאַרשקלאַפונג, אויסהונגערן און טויט. די פרוי האָט געהאַט איין ציל אין איר לעבן — געבוירן דייטשן, זיי זאָלן אַריינגיין אין דער אַרמיי און קעמפן. די פרוי, לויט היטלערן, האָט דעם אינסטינקטיוון דראַנג צו פאַרמישן די ראַסע.

לאַנצעס אידייען זענען דער הויפּט־מקור פון היטלערס פילאָסאָפיע פון נאַציאָנאַל־סאָציאַליזם. לאַנץ האָט איבערגעלעבט היטלערן. פון 1934 ביז 1938 האָט לאַנץ געהאַלטן רעפעראַטן אין די אוניווערסיטעטן, ווו די צוהע־

ברעט צו אַנדערע, ווייט־גרייכנדע אָפּשאַצונגען. מיר באַנוצן אַן ענלעכע טעכניק אין מלחמה־צייט. ווען מיר הרגענען מענטשן פון יענער זייט פראָנט (נישט וויכטיק אויף וועלכער זייט מיר אַליין געפינען זיך איז שטענדיק פאַראַן אַ „יענע זייט פראָנט"), ווייל מיר האַלטן, אַז די זענען שונאים.

פון דאַנען איז שוין דער וועג נישט ווייט צו דעם פונקט ווען איין אַ געגעבענער צייט, ביי געגעבענע אומשטענדן, קומט אויף אַ פירער און באַווייזט, אַז אַ געוויסע גרופּע מענטשן וועמענס פּאָליטישע איבערצייגונגען, אָדער רעליגיע, אָדער לעבנס־שטייגער, זיטן, אָדער דער קאָליר פון זייער הויט, די פאָרם פון זייער נאָז, וואָס עס זאָל נישט זיין, איז אַנדערש פון די פּאָליטישע איבערצייגונגען, אָבער רעליגיע, אָדער לעבנס־שטייגער א.א.וו. פון די וועלכע עס האָט די גרופּע מענטשן, וועמען דער דאָזיקער פירער פילט זיך באַרופן צו רעפּרעזענטירן. אויב ער האָט אַ טאַלאַנט מיטצוריסן זיינע נאָכפאָלגער, אויב ער ווייסט ווי אַזוי צו אַפּעלירן צו דעם חיהשן זעלבסט דערהאַלטונגס־אינסטינקט פון די מאַסן; אויב ער קען באַווייזן זיינע מענטשן אַז זייער עקזיסטענץ אָדער לעבנס־שטייגער איז אויף אַ וועלכן ניט־איז אופן באַדראָט דורך אַנדערע מענטשן, איז זיין נצחון געזיכערט. די מאַסע איז דאַן אים גרייט נאָכצוגייען בלינדערהייט. אויב עס געליגט אים צו פאַרכאַפּן די מאַכט און הערשן איז מער נישטאָ קיין שום שטערונג אין זיין וועג. דער רעזשים, וועלכן ער פירט איין, קען דאַן דערציען אַ נייעם דור וועמענס מאָראַל און ווערטן וועלן געפורעמט ווערן אויף דעם אופן וואָס איז אַממערסטן געוווּנטשן, און די יוגנט, דערצויגענע אויף אַזאַ אופן וועט אַלץ אָננעמען אָן קריטיק, זייענדיק איבערצייגט, אַז זי פאָלגט נאָך די ריכטיקע מאָראַל און די ריכטיקע ווערטן. אַזאַ פּראָצעס איז פאָרגעקומען אויף אונדזערע אויגן אין דעם הויך־ציוויליזירטן דייטשלאַנד, ווו אויף אַ כמעט לעגאַלן וועג, דורך דעמאָקראַטישע וואַלן, איז געקומען צו דער מאַכט דער מערדער פון אונדזער פאָלק. אַזאַ פּראָצעס איז פאָרגעקומען אין סאָוויעט־רוסלאַנד.

פאַשיזם, דיקטאַטור, בעסטיאַליטעט פון מענטש צו מענטש האָט זיך אָנגעהויבן ווען די ערשטע מוראַשקע איז צעטראָטן געוואָרן...

געבליבן דער זעלבער קליינשטעטלדיקער שנײַדער וואָס ער איז געווען אין דער אַלטער היים.

פלוצלונג דערזעט דער ייִד אויפן בעטאָן פאַר זײַנע פיס קריכן אַ מוראַשקע — — אין דער פרי איז זײַן ראיה שטענדיק שאַרפער. „אַט אַ נאַרישע מוראַשקע״, טראַכט ער זיך. „זי קריכט אונטער די פיס ווו זי וועט צעטראָטן ווערן״. בשעת ער טראַכט אַזוי טרעט זײַן פוס אַרויף אויף דעם קליינטשיקן קריכנדיקן קערפערל. דער ייִד האָט אוועקגעשפאַנט ווײַטער לאָזנדיק די מוראַשקע ליגן טויט, אַ צעקוועטשטע.

*

מוראַשקעס ווערן צעטראָטן יעדן טאָג (אפשר אַפילו יעדע מינוט) אומעטום ווו מוראַשקעס און מענטשן וווינען צוזאַמען און קיינעם פאַלט נישט אײַן צוליב דעם צו טרויערן, אַפילו נישט די מוראַשקעס אַליין; זיי פאַרמערן זיך גענוג שנעל גוט־צו־מאַכן די פאַרלוסטן. אויב עס געפינט זיך שוין יאָ איינער וואָס באַקומט געוויסנס־ביסן, צוליבן צעטרעטן אַ מוראַשקע, ווייסט מען באַלד, אַז יענער איז נישט אין אָרדענונג אין „אויבערשטן קעסטל״ און מען שיקט אים גלײַך צו אַ פסיכיאַטאָר. און דאָך איז אַזאַ באַדײַטונגסלאָזע פאַסירונג, אויף וועלכער מען לייגט נישט קיין אַכט, אַ סימן פון אַ וויכטיקן פראָצעס וואָס גייט אָן אין דער גאַנצער באַלעבטער וועלט.

אין דער חיהישער וועלט איז „דאָס געזעץ פון דזשונגל״, דער שטאַרקערער עסט דעם שוואַכערן, אַ נאָרמאַלע און דעם לעבנס־ציקל רעגולירנדיקע דערשײַנונג; אַנדערש וואָלט זייער וועלט נישט געקענט עקזיסטירן. אין דער מענטשן־וועלט איז עס אָבער אַנדערש. מיר אונטערשיידן זיך פון חיות מיט דעם וואָס מיר פאַרמאָגן די פעאיקייט לאָגיש צו טראַכטן. וואָס ווײַטער אין אונדזער ביאָלאָגישער עוואָלוציע און קולטור־אַנטוויקלונג, ווערט אונדזער באַוווּסטזײַן אַלץ ראַפינירטער און מער פילבאַר צו סטימולן וואָס קומען אַהין אַריין פון דרויסן. עס איז געווען אין אונדזער קולטור־געשיכטע אַ פעריאָד ווען נישט נאָר מיר האָבן זיך געיאָגט נאָך חיות און זיי געהרגעט, נאָר אַפילו פראַקטיצירט קאַניבאַליזם. הײַנט איז אַזאַ זאַך אוממעגלעך: אונדזער געוויסן וואָלט נישט אויסגעהאַלטן. די חיות, וועמענס פלייש שטעלן צו די נויטיקע פראָטעאינען פאַר אונדזער אָרגאַניזם, ווערן געקוילעט אויף אַ כמעט־מעכאַניזירטן אופן ווו די ספעציעל אויסגעשולטע אַרבעטער לייגן דערצו נישט צו קיין האַנט. עס ווערט דערלאַנגט צו אונדזערע טישן עלעגאַנט און עסטעטיש צוגעגרייט, מערסטנס גאַרנירט מיט ירקות.

איך גלויב אַז עס וועט נאָך קומען אַ צײַט — און אפשר איז זי שוין גאָר נאָענט — ווען די פילבאַרקייט פון אונדזער געוויסן וועט אונדז בכלל נישט דערלויבן צו עסן פלייש פון חיות; די גאַנצע מענטשהייט וועט זײַן וועגעטעריאַניש, אָבער דערווײַל איז דאָס נאָך נישט רעאַל און צו אונדזער טעמע האָבן אַזעלכע ספעקולאַציעס נישט קיין שײַכות. דערווײַל, ווי פאַרגעשריטן דער מענטש זאָל נישט זײַן אין אונדזער אַטאָמישער עפאָכע, האָט ער נאָך אַלץ חיהש־ביאָלאָגישע באַדערפענישן. אין דעם ליגט דעם מענטשנס דילעמע: ווי אַזוי צו באַרעכטיקן די באַפרידיקונג פון די דאָזיקע באַדערפענישן פאַר זײַן היפער־סענסיטיוון געוויסן. אין דעם עוואָלוציאָנערן פראָצעס פון אונדזער אַנטוויקלונג האָט זיך, צוזאַמען מיט דער אויסקריסטאַליזירונג פון דעם באַוווּסטזײַן, אַנטוויקלט אַ ספעציעלער מעכאַניזם וואָס לייזט די דאָזיקע דילעמע אויטאָמאַטיש. ערגעץ אין אַ פאַרבאָרגן ווינקל פון דעם מוח, דעם זיץ־אָרט פון באַוווּסטזײַן, געוויסן און געפילן, ווערן יעדע מינוט, נײַן, יעדע סעקונדע פון אונדזער לעבן געמאַכט אָפקלײַבן, אָפשאַצונגען, דעציזיעס. מיר גיבן זיך נישט אָפ קיין חשבון פון דעם דאָזיקן פראָצעס, אָבער אַפילו קלײנע האַנדלונגען אונדזערע, לגמרי אומבאַדײַטנדע, זענען באַשטימט און קאָנטראָלירט דורך דעם דאָזיקן אַפאַראַט. דאָרט ווערט באַשלאָסן, אַז מחמת די מוראַשקע דערפילט ניט קיין שום פאָזיטיווע ראָל אין אונדזער לעבן איז זי ניט נוצלעך און איר לעבן איז בכלל ציללאָז (פון אונדזער שטאַנדפונקט), און אויב איר ביטערער מזל פירט זי אונטער אונדזערע פיס, ווען מיר שפאַצירן אָדער אײַלן זיך ערגעצוו אין אונדזערע אויסערגעוויינלעך וויכטיקע ענינים, איז קיינעמס שולד נישט, אחוץ אפשר דער מוראַשקעס גופא, וואָס איר אָרעם לעבן וועט זיך ענדיקן אונטער דער זויל פון אונדזער שוך; און אויב מוראַשקעס האָבן נאָך די חוצפה זיך צו באַווײַזן מחנותוויז אין אונדזערע היימען, דאַן פראָקלאַמירן מיר אַז זייער מין איז אַ פעסט וואָס מוז אָן אַ פאַרדאַכט אויסגעראָטן ווערן מיט די שאַרפסטע מיטלען.

די זעלבע באַרעכטיקונג נוצן מיר ווען מיר באַשטימען אַז די בלומען אין אונדזער גאָרטן זענען נוצלעך, ווײַל זיי דערפרייען אונדזער אויג און דעריבער דאַרפן זיי וואַקסן און געפלעגט ווערן, בשעת די אַנדערע פלאַנצן וועלכע געפעלן אונדז נישט אָדער זענען אַ שטערונג פאַר די דורך אונדז פאַוואָריזירטע בלומען זענען „ווילדגראָזן״, „פעסט״, און דאַרפן אַרויסגעריסן ווערן פון אונדזער גאָרטן און פאַרניכטעט ווערן אַזוי אַז אַפילו זייערע זוימען זאָלן פאַרשווינדן פון דער טיפעניש פון דער ערד, און מער נישט קענען געדײַען. וועגן די מיליאָנען מיקראָ־אָרגאַניזמען, וועלכע מיר פאַרניכטן בײַם אײַנאָטעמען און אַרויסאָטעמען יעדן טאָג, אפשר יעדע מינוט, קלערן מיר אַפילו נישט.

ווי וואָלט דען געקענט זײַן אַנדערש? ווי אַזוי וואָלט אונדזער לעבנס־שטייגער, די עצם־עקזיסטענץ אונדזערע, געווען בכלל מעגלעך ווען מיר זאָלן נישט פאַרניכטן די אַלע פעסטן וואָס שטעלן מיט זיך פאָר אַ סכנה? דער זעלבסטדערהאַלטונגס־אינסטינקט וואָס באַוועקט די גאַנצע באַלעבטע וועלט — מענטשן, חיות, פלאַנצן — פירט אָדער, ריכטיקער, איז גורם דעם אויבן־דערמאָנטן אָפשאַצונגס־פראָצעס אין אונדזער מוח. טראָץ אונדזער אויסערגעוויינלעך פאַרגעשריטענער טעכנאָלאָגיע זענען מיר נאָך אַלץ נישט אימשטאַנד צו פאַרטרעטן דעם דאָזיקן אינסטינקט. ער איז דאָס דער, וועלכער זאָגט אונדז אונטער די באַרעכטיקונגען. אָבער די אָפשאַצונג וועלכע מיר מאַכן אין פאַל פון דער קליינטשינקער מוראַשקע איז אַ שפרינג־

י. קאַפּע

עס האָט זיך אָנגעהויבן מיט אַ מוראַשקע...

אַ יונג מיידל שפּאַצירט לענג־אויס אַ בליענדיקער גאָרטן־אַליע. דאָס מיידל אַליין איז אויך בליענדיק. אירע היפּטן וויגן זיך ריטמיש מיט איר גאַנג, און דער פרילינג־ווינט צעבלאָזט אירע לאַנגע, בלאָנדע האָר. ער איז אַ שטיפער, אָט דער ווינט, ער בלאָזט אַרונטער איר לייכט קליידל, גלעטנדיק אָנגענעם אירע הויכע פיס. זי קלערט הויך:

„האָט ער ליב מיך צי גלאָריאַ?“

אָט דאַכט זיך איר, זי איז כמעט זיכער, אַז דער הויכער, בלוי־אויגיקער, אויף גאָלדיק־ברוין אָפּגעברענטער, בלאָנדער, יונגער דזשאָן האָט זי ליב, און אָט פאַרלירט זי די דאָזיקע זיכערקייט און צוויפלט, דערמאָנענדיק זיך געוויסע סיטואַציעס ווען זי, דזשאָן און זייער חברטע גלאָריאַ האָבן פאַרבראַכט צוזאַמען.

מיט אַ מאָל דערזעט זשאַנעט אַ מוראַשקע קריכן אויף דער ערד. מאַכט זי מיט זיך אַ געוועט: וועט זי, די מוראַשקע, באַוויזן צו אַנטלויפן; איז דעם קליינטשיקנס באַשפּענישלס גליק אָדער דעם מיידלס אומגליק. ווייל דאָס וועט זיין דער סימן אַז דזשאָן האָט, צום באַדויערן, ליב גלאָריאַן; וועט אָבער די מוראַשקע נישט זיין גענוג שנעל און צעטראָטן ווערן אונטער איר, זשאַנעטס, לייכטן פוס איז דעם מיידלס מזל. ווייל עס וועט באַדייטן אַז זי איז עס די גליקלעכע און האָט דזשאָנס ליבע.

קיינער וועט נישט באַשולדיקן זשאַנעטן אין סאַדיסטישע נייגונגען. פאַרקערט: זי האָט זייער ליב חיות; נישט איינמאָל האָלדזט זי און קושט דאָס טשוואַלאַ הינטעלע ביי זיך אין שטוב. דאָס געוועט איז סימבאָליש: דער אויסגאַנג וועט באַשטימען איר גורל...

זשאַנעט באַמיט זיך צו שטעלן די טריט גלייכמעסיק, נישט שנעלער און נישט לאַנגזאַמער, כדי צו זיין יושרדיק צו איר חברטע גלאָריאַ. די דאָזיקע אייגנשאַפט, יושר, האָט זי איינגעזאַפּט זויגנדיק איר מאַמעס מילך, עס איז אַ פאָלקס־טראַדיציע. ספּעציעל איז דער פּרינציפּ פון יושר חל אין געוועטן. צום ביישפּיל, ביי פערד־געיעגן ווערן די שאַנסן פון די שוואַכערע פערד אויסגעגליכט מיט די שאַנסן פון די שטאַרקערע פערד דורך אַרויפלייגן אויף די לעצטע צוגאָב־משא. בכלל איז דאָס געוועטן זיך אַ נאַציאָנאַלער קולט. אַלע פעלקער האָבן זיך ליב צו געוועטן, אַ חוץ ייִדן, וועלכע טוען דאָס נישט צוליב געלט, נאָר צוליב זייערע נאַרישע אַמביציעס.

זשאַנעטס לייכטער פוס האָט צעטראָטן די מוראַשקע, וועלכע האָט געהאַט דאָס ביטערע מזל גראָדע אין דעם מאָמענט ווען דער פוס איז אויף איר אַרויפגעטראָטן, זיך צו געפינען אויף אַ שטיינדל. אויב זי וואָלט אין יענעם מאָמענט געקראָכן צווישן די זאַמדעלעך וואָלט זי אפשר ניצול געוואָרן. ווען דער פוס האָט זיך אויפגעהויבן צו שטעלן אַ ווייטערדיקן טראָט האָט דער מוראַשקעס קערפּערל זיך צונויפגעדרייט אין אַ לעצטער קאָנוולסיע און אָפּגעגעבן (צו גאָט, אָדער צו דער נאַטור) איר קליינטשיק נשמהלע. טראָץ איר פרייד צוליבן נצחון איז זשאַנעטס געוויסן נישט געווען רויִק: דאָס מיידל האָט פאַרדעכטיקט, אַז, נישט־ווילנדיק האָט זי דעם לעצטן טראָט געשטעלט אַ ביסעלע צו שנעל, אַזוי אַרום איבערוויגנדיק דאָס מזל אויף איר זייט און ניט געבנדיק אַ גלייכן שאַנס איר בעסטער חברטע גלאָריאַ.

★

אין דעם גערטנדל הינטער זיין הויז שפּאַצירט זיך אין דער פרי אַ ייִד, היפּש איבער מיטלעלטער. ער איז שוין „רעטייערט“ פון „ביזנעס“. דער דאָקטער האָט אים אָנגעזאָגט צו גיין יעדן אין דער פרי, כדי צו האָבן אַ גוטן מאָגן. אויך האָט אים דער דאָקטער פאַרבאָטן צו זאָרגן זיך, ווייל דאָס איז נישט גוט פאַר די נערוון; ער מוז זיין „רעלעקסט“. אָבער, קענען זיין ווילן, קומען דעם ייִד אויפן זינען געדאַנקען און דערינערונגען וואָס מאַכן אים אַן פאַרדרוס. עס דערמאָנען זיך אים זאַכן פון די ערשטע יאָרן פון זיין קומען אַהער אין דעם לאַנד אריין, אין וועלכן ער וווינט שוין כמעט אַ העלפט פון זיין לעבן. וואָלט אים מאַרי צוגענומען אַלס שותף צו די „ביזנעס“ וואָס יענער האָט דאַן אָנגעהויבן, וואָלט ער, יצחק, געווען איצט פּונקט אַזאַ „צעלייגער“ ווי די אַנדערע „אַל־רייטניקעס“. עס איז אים געקומען אַז מאַרי זאָל אים אַריינגעמען אין שותפות: זענען זיי דען נישט געווען אַ מאָל די בעסטע פריינד? ווען זיי האָבן זיך ביידע אין מלחמה־צייט אַרומגעוואַלגערט אין רוסלאַנד, נאַקעט, באָרוועס און הונגעריק, האָט ער זיך געטיילט מיט משהן — דאַן איז ער נאָך געווען פּשוט, משה — מיט יעדן ביסן ברויט. ווי אַ מענטש קען זיך ענדערן! דאָס געלט האָט אים געשלאָגן אין קאָפּ אַריין. שוין יאָרן ווי זיי רעדן נישט איינער צום צווייטן; ווען די טרעפן זיך אויף אַ שמחה מאַכן זיי זיך נישט זען איינער דעם אַנדערן. יענער וואָלט מסתמא געוואָלט זיך איבערבעטן, אָבער ער, יצחק, וויל נישט. ער איז טאַקע נישט קיין גביר, אָבער אַמביציע האָט ער.

אומבאַמערקטערהייט לויפן אַזוי די געדאַנקען ביי דעם ייִד ביז ער דערמאָנט זיך, אַז ער טאָר זיך נישט „גריזשען“ און ער נעמט זיך טרייסטן: אַ גרויסער חכם קען ער זיין, מאַרי, אַז ער האָט אַ ווייב מיט אַ מענערישן קאָפּ אויף די אַקסלען וואָס גיט אים גוטע סוחרישע עצות. און אַ חוץ אַלעם האָט אים נאָך דאָס מזל אויך צוגעשפּילט. ער, יצחק, וואָלט געקענט אויפטאָן פּונקט דאָס זעלבע, ווען ער וואָלט נאָר געהאַט דעם „טשענס“! אָבער אַ „זלודנע“ שטימע, וועלכע יצחק באַמיט זיך איינצושטילן, זאָגט אים אונטער אַז ער פּרוּווט זיך אַליין נאַרן. אין דער אמתן ווייסט ער, אַז עס איז נישט בלויז מזל: מאַרי איז טאַקע פּעאיק צו ביזנעס; ער האָט אַ „פאַרנעם“; ער האָט נישט מורא צו ריזיקירן, בשעת ער, יצחק, איז

פון דעם שאדן, וואס זייער אומבאוווסטזיניקע פאליטיק ברענגט פאר דער גאנצער דעמאקראטישער וועלט.

וואס שייך אונדזערע היינטיקע אינטעלעקטואלן, און זייער פאראנטווארטלעכקייט לגבי דער מענטשהייט, איז כדאי צו ברענגען די ווערטער פון באקאנטן איטאליענישן אנגעזעענעם שרייבער איגנאציא סילאנע, א פריערדיקער קאמוניסט און שפעטערדיקער סאציאליסט. אויף דעם קאנגרעס פון פ.ע.נ. קלוב אין יאר 1947, אין באזעל, האט ער צווו. אנד. געזאגט:

„אינטעלעקטואלן אלס קלאס האבן נישט קיין גרונט צו טראכטן, אז די האבן אין די לעצטע יארן זיך אויפגעפירט אויף א מוסטערהאפטן אופן; ס'איז אויך נישט פאראן קיין שום סיבה אנצונעמען זייערע איינרעדענישן ווי א פירנדיקער כוח אין דער עפנטלעכער מיינונג. עס איז אן צווייפל געפערלעך און שווער צו רעדן וועגן דער עקזיסטענץ פון א מאראלישער עליטע אין א וועלכן ס'איז לאנד; און אוודאי וואלט געווען א גרויסע געפאר זיי צו פארגלייכן צו אן אינטעלעקטועלער עליטע".

ווער האט מורא פאר דער אטאם־באמבע?

איך זאג עס אפן און דרייסט: איך האב נישט קיין מורא פאר דער אטאם־באמבע! מיך און מיין פאמיליע און טויזנטער ידישע פליטים, און מיליאנען כינעזער, יאפאנער און אמעריקאנער זענען געראטעוועט געווארן א דאנק דער אטאם־באמבע וואס אמעריקע האט געווארפן אויף הירָאשימא און נאגאסאקי אין אויגוסט 1945.

די צווייטע וועלט־מלחמה האב איך איבערגעלעבט אין שאנכייער געטא. איך וועל נישט דערציילן וואס מיר האבן דארט איבערגעלעבט, ווייל דאס איז איצט נישט וויכטיק. אבער מיר האבן געזען ווי אזוי די יאפאנער האבן זיך געגרייט צו פארטיידיקן שאנכיי און זייער אייגן לאנד יאפאן. די שטארקע באמבארדירונגען פון די אמעריקאנער עראפלאנען האבן נישט באוויזן (און וואלטן קיין מאל נישט באוויזן) צו ברעכן די מאראל פון די פאנאטיש־פאטריאטישע יאפאנישע זעלנער. די אמעריקאנער האבן פאר יעדן נצחון איבער די יאפאנער — שוין נאך דעם ווי די מלחמה אין אייראפע איז געווען געענדיקט — געמוזט באצאלן מיט הונדערטער טויזנטער געהרגעטע. ביים פארנעמען דעם אינדזל אקינאווא האבן זיי אוועקגעלייגט 95,000 זעלנער! יעדער שפאן פון ערד און וואסער איז דעראבערט געווארן פארן פרייז פון טויזנטער געהרגעטע אמעריקאנער (און, פארשטייט זיך, אויך יאפאנער). און אט איז געשען דער נס — די אמעריקאנער האבן דערפונדן (א ביסל צו שפעט פאר אונדז ידן) די אטאם־באמבע. דעם 6־טן אויגוסט איז געפאלן די ערשטע באמבע אויף הירָאשימא און דעם 9־טן — אויף נאגאסאקי, און — די מלחמה איז געווען געענדיקט. דער שטאלצער מיקאדא האט איצט דערזען, אז דער ווייטערדיקער קאמף איז צוועקלאז און ער האט קאפיטולירט.

וואס פאר א טראגעדיע איז דא געשען, וואס אונדזערע כלומרשטע ראדיקאלן באוויינען אזוי שטארק די קרבנות פון הירָאשימא און נאגאסאקי? עס האבן גאדארפט געהרגעט ווערן נאך מער אמעריקאנער סאלדאטן, און אויך יאפאנישע זעלנער און ציווילע (און אויך איך מיט מיין פאמיליע)? יא, איך און מיינע ידן, און די כינעזער, וועלכע האבן געלעבט אונטער דער יאפאנישער אקופאציע, וואלטן אן דער אטאם־באמבע דעמאלט נישט איבערגעלעבט די שווערע פארפעסטיקטע בונקערס, וועלכע די זעלבסטמערדערישע יאפאנישע זעלנער האבן אויפגעבויט אין און ארום שאנכיי, און געוויס אויך אין יאפאן. איז פאר וואס דארף איך קלאגן דווקא אויף די געהרגעטע אין הירָאשימא און נישט באוויינען די אמעריקאנער, וועלכע האבן אוועקגעגעבן זייערע לעבנס כדי איך זאל בלייבן לעבן?

און וואס איז מכוח אונדזערע ברידער און שוועסטער אין דער דייטש־אקופירטער אייראפע. זענען זיי נישט אומגעקומען אויף א מערדערישן אופן אן דער אטאם־באמבע? איך וואג צו זאגן, אז וואלטן די דעמאקראטישע מלוכות דעמאלט געהאט די אטאם־באמבע, וואלט צו אונדזער גרויסן אומגליק נישט געקומען. אונדזערע דעמאלטדיקע קרבנות וואלטן געווען פיל קלענער ווי זיי זענען געווען מיט די „קאנווענציאנעלע" באוואפענונגען אין די הענט פון משוגענע מערדער און פסיכאפאטן.

צו אונדזערע כלומרשטע ראדיקאלן און שלום־זוכערס זאגן מיר: פועלט איר ביי אנדראפאוו ער זאל אפשטעלן דאס וואפן־געיעג און עס וועט זיין שלום אויף דער וועלט. פון דער זייט פון די דעמאקראטישע מלוכות דראט אונדז נישט קיין געפאר. זיי האבן ביז איצט נישט אנגעהויבן קיין מלחמות, זיי האבן נישט פארכאפט קיין אנדערע לענדער, זיי האבן נישט אונטערָאכט קיין פרעמדע פעלקער און זיי וועלן עס אויך ווייטער נישט טאן. נאר דיקטאטארישע מלוכות, רעכטע אדער כלומרשט לינקע, האבן פראוואצירט און רופן ארויס מלחמות. די אנטי־נוקלעארע פראפאגאנדע איז א ליגנערישע און פאלשע און ערלעכע פרייהייט־ליבנדיקע מענטשן דארפן זיך היטן פאר די פאלשע נביאים וועלכע ריגלען אונדז ארום.

פארבאנד פון די ידישע שולן

צוליב די פארשטייענדיקע ענדערונגען ביים צוטיילן סובסידיעס פאר אומאפהענגיקע שולן (נישט מלוכישע) האבן די ידישע טאג־שולן אין אויסטראליע זיך פאראייניקט אין א פארבאנד, וועלכער וועט די שולן רעפרעזענטירן לגבי דער רעגירונג.

אין פארבאנד פון וויקטאריע זענען אנגעשלאסן 9 ידישע טאג־שולן.

פארזיצער פון פארבאנד איז אדוואקאט ארנאלד בלאך.

די געשעענישן האָבן זיך אַנטוויקלט אין דער לאָגישער ריכטונג: די עסטרײַכישע סאָציאַליסטן זענען געווען אײַנשטימיק מיט זײַערע דײַטשע חברים און די רוסישע סאָציאַליסטן (ווײַט נישט אַלע, אָבער א טײל יאָ) האָבן אויך זיך געשטעלט אויפן שטאַנדפּונקט פון פאָטערלאַנד פאַרטיידיקונג. אַפילו אין „בונד" זענען געווען אַ טײל וועלכע האָבן זיך געשטעלט אויף דעם דאָזיקן שטאַנדפּונקט, הגם מען קען ריכטיק פרעגן וואָס פאַר אַ פאָטערלאַנד איז געווען פאַר די סאַמע אינטערנאַציאָנאַליסטיש געשטימטע יידישע סאָציאַליסטן דאָס צאַרישע רוסלאַנד? אײנער פון די דאַן פירנדיקע אַזוי גערופענע „אָבאָראָנצעס" איז געווען דער שפּעטער געוואָרענער קאָמוניסט משה ראַפּעס. זײַן סוף פון די קאָמוניסטישע הענט איז טרויעריק באַקאַנט.

★

קומען מיר צו דער איצטיקער אַנטי־נוקלעאַר קאַמפּאַניע. די אַקציע איז נישט קײן נײַע, זי איז נישט פאַרטראַכט געוואָרן אַצינד דורך די וואָס ציען דאָס שטריקל הינטער דער איצטיקער קאַמפּאַניע.

גלײַך ווי ס'איז אַנטשטאַנען די ראַטן־מאַכט אין רוסלאַנד, אין 1917, און דער באָלשעוויזם איז איבערגעקומען — נאָך שרעקלעכע קרבנות — דעם בירגער־קריג, האָט די סאָוויעטן־רעגירונג געוואָרפן דעם לאָזונג: די הענט אַוועק פון סאָוויעטן־פאַרבאַנד! נישט בלויז קאָמוניסטן, נאָר אויך פיל סאָציאַליסטן אין אַנדערע לענדער האָבן אונטערגעשטיצט די דאָזיקע אידיי. די באָלשעוויקעס האָבן כסדר געשריגן, אַז די בורזשואַזע וועלט וויל זײ אומברענגען, אָבער אין דער שטיל האָבן זײ געגרייט די מלחמה קעגן די אַנדערע לענדער אין אײראָפּע. אין 1923 האָבן זײ געשלאָסן דעם אַזוי גערופענעם ראַפּאַלאָ־אָפּמאַך מיט דער דײַטשער רײַכסווער, וועלכער האָט דערמעגלעכט דײַטשלאַנד אָפּצונאַרן די מערב־מלוכות און די דעמאָקראַטישע פעלקער־ליגע. אין 1933 האָט דײַטשלאַנד, שוין אונטער היטלערס פירונג, באַנײַט דעם אָפּמאַך מיט דעם „רעוואָלוציאָנערן" רוסלאַנד. מיט זעקס יאָר שפּעטער איז געקומען דער סטאַלין־היטלער פּאַקט, וועלכער האָט דערמעגלעכט היטלערן אָנצוהײבן די טרויעריקע פאַר אונדז ייִדן, און דער גאַנצער וועלט, צווייטע וועלט־מלחמה.

מיר זעען אַלזאָ, אַז נישט די מערב־מלוכות האָבן אָנגעהויבן די מלחמה קעגן סאָוויעט־רוסלאַנד, טראָץ טשעמבערלענס טרויעריקן אָפּמאַך אין מינכען, נאָר דאָס האָט רוסלאַנד געגעבן היטלערן די געלעגנהייט אָנצוהײבן די מלחמה קעגן פּוילן און שפּעטער קעגן פראַנקרײַך, ענגלאַנד און די אַנדערע אײראָפּעאישע מלוכות.

אָבער נאָך פאַר דער צווייטער וועלט־מלחמה, נאָך אין מיטן די דרײַסיקער יאָרן, האָט דער קאָמינטערן אָפּקאָמאַנדירט זײַנע אַגענטן אין דער מערב־וועלט, כדי צו אָרגאַניזירן די דאַן באַרימטע "שלום־קאָנגרעסן". דער ערשטער וואָס האָט געטאָן אָט די אָפּנאַרערישע אַרבעט איז געווען דער דײַטשער קאָמוניסט ווילי מינצענבערג, וועלכן די אויסלענדישע נ.ק.וו.ד. האָט שפּעטער דערמאָרדעט.

נאָך דעם ווי רוסלאַנד איז אַרײַנגעצויגן געוואָרן אין דער צווייטער וועלט־מלחמה, (נישט ווײַל סטאַלין האָט דאָס געוואָלט, ער האָט געטרײַ אָפּגעהיטן דעם שענדלעכן אָפּמאַך מיט היטלערן), נאָר ווײַל זײַן כלומרשטער פרײַנד היטלער האָט אים דער ערשטער פאַרראַטן, האָט דאָס רוסישע פאָלק באַדאַרפט באַצאָלן אַ טײַערן פרײַז פאַר סטאַלינס פאַררעטערישער פּאָליטיק לגבי דער דעמאָקראַטישער וועלט. ענגלאַנד און אַמעריקע האָבן געטרײַ און ערלעך דערפילט זײַערע פליכטן, קעמפנדיק צו באַגראָבן נאַצי־דײַטשלאַנד.

מען האָט געקענט האָפן, אַז די וועלט איז אַרײַן אין אַ נײַער עפּאָכע — אַ צײַט פון שלום צווישן די פעלקער און אויפבוי פון אַ פּראָספּערירנדיקער פרײַער וועלט. אָבער נײן, די וועלט האָט נאָך נישט באַוויזן צו קומען צו זיך נאָך דער בלוטיקער צווייטער וועלט־מלחמה און שוין איז אויסגעבראָכן דער „קאַלטער קריג". סאָוויעט־רוסלאַנד האָט מיט שווינדלערישע מיטלען פאַרכאַפּט די מזרח־אײראָפּעאישע לענדער און דאַן האָט מען ווידער אָנגעהויבן צו רופן „שלום־קאָנגרעסן". די אָפּנאַרעריי איז אָנגעגאַנגען אַ ריי יאָרן און אין צווישנצײַט האָט מען אונטערדריקט מיט טאַנקען די פאַרצווייפלטע פּרוּוון פון די אונטערדריקטע פעלקער — מזרח־דײַטשלאַנד, פּוילן, אונגאַרן, טשעכיע — צו באַפרײַען זיך פון קאָמוניסטישן יאָך.

ווען דער שווינדל מיט די „שלום־קאָנגרעסן" איז געוואָרן דעמאַסקירט, האָט מען געוואָרפן א נײַעם לאָזונג: אַנטי־אַטאָמישע אַנטוואָפענונג! מען מעג אויפבויען פאַר זיך דעם שטאַרקסטן אונטערוואַסער־פלאָט, פאַרפולקאָמענען די „קאָנווענציאָנעלע" באַוואָפענונגען און דעם אײגענעם אַטאָמישן אַרסענאַל, וועלכן זײ האָבן פאַראַנדערגעבויט מיט דער הילף פון די שפּיאָנען אין ענגלאַנד און אַמעריקע, וועלכע האָבן דאָרט גראַסירט כמעט אומגעשטערט. רוסלאַנד פירט כסדר אונטערהאַנדלונגען מיט אַמעריקע וועגן אַנטוואָפענונג און וואָס לענגער אָט די קאָנפערענצן קומען פאָר — אַלץ שטאַרקער ווערט סאָוויעט־רוסלאַנד אָקעגנאיבער די מערב־מלוכות. אָבער ענגלאַנד, און דער עיקר אַמעריקע, דאַרפן זיך אַנטוואָפענען — אַזוי פּסקענען די אַלערלײ כלומרשטע פּאַציפיסטן, וועלכע האָבן אין די פריערדיקע יאָרן זיך געלאָזן אָפּנאַרן מיט די „שלום־קאָנגרעסן" און איצט שווינדלט מען מיט די אַנטי־נוקלעאַרע קאָנגרעסן.

עס וועלן זיך שטענדיק געפינען נאַאיווע, און אפשר גאָר נישט אַזעלכע נאַאיווע, פּאָליטיקער, מלוכה־מענער, אינטעלעקטואַלן — אמתע און פאַלשע — וועלכע גייען אויף דער האַנט פון דער היפּאָקריטישער סאָוויעטישער פּראָפּאַגאַנדע. עס פעלן אַרײַן אין אָט דער נעץ נישט נאָר ראַפינירטע קאָמוניסטישע שפּיאָנען, נאָר אויך ערלעכע סאָציאַליסטן און רעליגיעזע פירער, וועלכע ווילן גאָר נישט קײן קאָמוניסטישע הערשאַפט איבער דער וועלט. אָבער אָט די מענטשן גיבן זיך נישט אָפּ קײן רעכענונג

האַבנדיק, אַז די טעראָר־אַקציעס קאָנען גורם זיין אַ מיליטערישן קאָנפליקט.

אָבער אין דער איצטיקער סיטואַציע האָט דער סירישער פּרעזידענט כאַפעז אַסאַד דערשפּירט, אַז ער קאָן זיך דערלויבן צו שאַפן אַ געשפּאַנטע לאַגע. מיליטערישע מאַנעווורעס אויפן שטייגער ווי אין 1973 פאַר דער יום־כּיפּור מלחמה און טעראָר־אַקציעס אויף דער ישראל ליניע, וואָס פאַראורזאַכן ממש טעגלעכע קרבנות. ס׳איז אַן אויסמאַטערונגס־מלחמה. אַסאַד האָט דערשפּירט, אַז איצט קאָן ער ריזיקירן.

פאַרוואָס איצט? אין זיין שמועס מיט דזשאָרדזש שולץ האָט אַסאַד באַמערקט: „אין דער איצטיקער פּאָליטישער שטימונג אין ישראל וועט די ישראל־רעגירונג נישט וואַגן זיך אַריינצולאָזן אין אַ מיליטערישן קאָנפליקט מיט סיריע“...

דאָס איז פּאַקטיש דער טרויעריקער סך־הכּל פון דער לבנון־מלחמה. די אַנטי־מלחמה פּראָפּאַגאַנדע (פאַרן אינערלעכן פּאָליטישן געברויך) האָט געשאַפן אַ פּאָליטישע שטימונג פון וועלכע אַסאַד לערנט, אַז ער קאָן ריזיקירן און אין דעם באַשטייט אַ געפאַר פאַר אַ מיסקאַלקולאַציע.

עס איז צו פאַרשטיין די געדריקטע שטימונג פון דער באַפעלקערונג צוליב די גרויסע צאָל קרבנות. אָבער אַפילו די סיני־קאַמפּיין פון 1956, וואָס האָט געדויערט קוים אַכט טעג (אויף אַ נישט באַפעלקערטן שטח) איז באַצאָלט געוואָרן מיט קרבנות. אַן ערך צוויי הונדערט דערהרגעטע און זעקס־הונדערט פאַרווונדעטע (פון אַ באַפעלקערונג וויניקער ווי אַ מיליאָן ייִדן). אין אַ גאַנץ קורצער צייט האָט אייזענהויער געצוווּנגען ישראל זיך טאָטאַל צוריקציִען. קיינער האָט נישט פאָרגעוואָרפן בן־גוריונען, אַז די מלחמה איז געווען אַן „אַוואַנטורע“, „ס׳האָט נישט געלוינט“, „אומזיסטע קרבנות“...

די ייִדישע מדינה האָט זיך געגרינדעט אין אַ פיינטלעכער אַראַבישער וועלט, וואָס חלומט נאָך אַלץ אויף אומצוברענגען די מדינה און דעם ישוב. דער שלום מיט אַלע אַראַבישע לענדער קאָן דערגרייכט ווערן נאָר שטופנווייז.

שלום עכשיו? אדרבא. הלוואי! אָבער מיט וועמען? מיט אַראַפאַט, דזשאָרדזש כאַבאַש, אבו נידאַל אָדער אַסאַד?

דער לבנון־סך־הכּל טראָגט אין זיך אַן ערנסטע וואָרנונג. די פאַרטיידיקונג פון דער מדינה, די ייִדישע אַרמיי וואָס באַשיצט דאָס לאַנד און פאָלק טאָר נישט ווערן אַ פּאָליטישער פוטבאָל פאַרן אינערלעכן געברויך.

פאַרן אינהאַלט פון די אַרטיקלען
זענען פאַראַנטוואָרטלעך
די מחברים גופא.

הערשל באַכראַך

די אַטאָם־באָמבע האָט מיך געראַטעוועט...

אין די לענדער פון דער פרייער וועלט גייט אָן אַ קאַמפּאַניע אונטערן לאָזונג „אָפּשאַפן די נוקלעאַרע באַוואָפענונג!“

אויבנאויפיק קען זיך דאַכטן, אַז דאָס איז זייער אַ נאָבעלע אויפגאַבע. ווער קען דאָס זיין פאַר אַ מין סאָרט באַוואָפענונג, וואָס קען אין בלויז מינוטן אומברענגען טויזנטער אָדער מיליאָנען מענטשן און שטעט?

אין דער אמתן איז דער ענין נישט אַזוי פּשוט. דעם פּראָבלעם מוזן מיר באַטראַכטן אין שייכות מיט דעם אַלגעמיינעם פּרינציפּ פון פּאַציפיזם וועלכער ווערט געפּרייזט פון סאָציאַליסטן און דעמאָקראַטן אומעטום. די אידיי פון אויסמיידן מלחמות איז געוויס אַ גוטע אידיי — דאָס פּראָבלעם הויבט זיך אָן ווען עס קומט צו דער אַנווענדונג פון דעם פּרינציפּ אין ווירקלעכן לעבן.

פּאַציפיזם, אָדער דער קאַמף קעגן באַוואָפענונג, איז אין פּרינציפּ ריכטיק ווען ער קען אָנגעווענדט ווערן גלייכצייטיק אין אַלע מלוכות, ווען די רעגירונגען פון די פּאָטענציעלע שונאים, אָדער כלומרשטע שונאים, וועלן קעגנזייטיק אָרויסווייזן גוטן ווילן אויסצומיידן מלחמות. פּאַציפיזם אויף איין זייט פון דער באַריקאַדע איז נאַציאָנאַלער פאַרראַט לגבי דעם אייגענעם לאַנד, ווייל עס דערמעגלעכט צו אַנטוואָפענען איין לאַנד אַנטקעגן דעם אַנדערן.

דער ערשטער קרבן פון אויפריכטיקן פּאַציפיזם איז געווען דער באַקאַנטער פירער פון די פראַנצויזישע סאָציאַליסטן, זשאַן זשאָרעס, וועלכער האָט אין 1914, פאַרן אויסברוך פון דער ערשטער וועלט־מלחמה, מוטיק גערופן די פראַנצויזישע אַרבעטער זיך אַנטקעגנצושטעלן די אָנקומענדיקע מלחמה וואָס איז דאַן געהאַנגען איבער אייראָפּע. אַ פראַנצויזישער נאַציאָנאַליסט האָט אויסגעפירט אַן אַטענטאַט אויף אים און זשאָרעס איז געוואָרן דער פאַרהייליקטער קרבן פון דער ערשטער וועלט־מלחמה.

אויף דער צווייטער זייט באַריקאַדע, אין דייטשלאַנד, האָבן די דייטשע סאָציאַל־דעמאָקראַטן נישט געזען פאַר זיך קיין אַנדערן אויסוועג ווי צו שטימען פאַר די מלחמה־קרעדיטן. זיי האָבן עס, אמת, געטאָן מיט אַ שווער האַרץ, אָבער זיי האָבן דאָך נישט געוואַגט זיך אַנטקעגנצושטעלן קייזער ווילהעלמס דראַנג אָנצוהייבן די מלחמה קעגן פראַנקרייך. דער פירער פון די מעסיקע דייטשע סאָציאַליסטן, עדוואַרד בערנשטיין, האָט שטימענדיק פאַר די קריגס־קרעדיטן מיט אַ שווער האַרץ, איז אַרויסגייענדיק פון פּאַרלאַמענט מיט ענטוזיאַזם אויפגענומען געוואָרן דורך די מאַסן פאַרזאַמלטע דייטשן. אָט די מאַסן־באַגריסונג האָט ער באַטראַכט פאַר אַ חרפּה וועלכע ער האָט געמוזט אַראָפּשלינגען.

וואַרשיינלעך געגאַנגען אַזוי ווייט ווי מעגלעך אין דעם דאָזיקן הסכם.

די מיינונגען פון דער ישראל־אָפּאָזיציע, אַז דער אָפּמאַך איז אַ דורכפאַל און איז נישט מער ווי דער וואָפנשטילשטאַנד פון 1949, זענען ביליק און דעמאַגאָגיש מיטן ציל צו פאַרטומלען די עפנטלעכע מיינונג אין ישראל. ווייסן זיי דען נישט, אַז אַ וואָפנשטילשטאַנד איז בלויז אַ מיליטערישע פאַרשטענדיקונג פון צייטווייליקן כאַראַקטער, וואָס פאַרענדיקט נישט דעם מלחמה־צושטאַנד צווישן די צדדים און אַנערקענט ניט די גרענעצן צווישן די מדינות?

נאָך דער באַפרייאונגס־מלחמה האָבן די מיליטערישע פאַרשטייער פון ישראל אונטערגעשריבן א וואָפנשטילשטאַנד מיט די מיליטערישע פאַרשטייער פון מצרים, לבנון און סיריע, אָבער דער מלחמה־צושטאַנד צווישן די אַלע אַראַבישע מדינות פון איין זייט און מדינת ישראל פון דער אַנדערער זייט איז פאַרבליבן.

דער ערשטער דורכברוך איז געקומען אין דעם שלום אָפּמאַך מיט מצרים און דער הסכם מיט לבנון איז דער צווייטער דורכברוך וואָס האָט א סוף געמאַכט צו דעם מלחמה צושטאַנד און אַנערקענט די גרענעצן צווישן די צוויי מדינות אַלס פערמאַנענטע און אומפאַרלעצבאַר.

די טענה, אַז דער „ווערט" פון דעם אָפּמאַך איז צווייפלהאַפט צוליב דער שוואַכקייט פון דער לבנון־רעגירונג איז סתירהדיק, ווייל פון איין זייט קאָן מען דאָך אַנווענדן דעם זעלבן אַרגומענט קעגן אַ פאַרמעלן שלום־אָפּמאַך מיט לבנון, און פון דער אַנדערער טענהן זיי, אַז דער חסרון פון דעם הסכם איז וואָס ער איז נישט קיין פאַרמעלער שלום־אָפּמאַך.

דאָס צוריקציען די ישראל־אַרמיי פון לבנון איז אָפּהענגיק פון דעם גלייכצייטיקן צוריקציען פון די סירישע כוחות און פון דער פ.ל.אָ. וואָס געפינען זיך הינטער דער סירישער ליניע אין צפון־לבנון און אין דעם בעקאַ־טאָל. דאָס שטעלט אונטער אַ פראַגע־צייכן די אויספירונג פון דעם הסכם.

פאַרמעל איז די אַנוועזנהייט פון די סירישע מיליטערישע כוחות אין לבנון באַזירט אויף אַן איינלאַדונג פון דער לבנון־רעגירונג און אויף אַ מאַנדאַט פון דער אַראַבישער ליגע. אין דער ערשטער פאַזע פון דעם בירגערקריג האָט סיריע אַקטיוו און אָפן געהאָלפן דער פ.ל.אָ. און די ראַדיקאַל־לינקע איסלאַמישע עלעמענטן קעגן דער לעגיטימער לבנון־רעגירונג, אָבער ווען די פ.ל.אָ. איז געשטאַנען נאָענט צום פאַרכאַפּן די מאַכט אין לבנון, און עס האָבן זיך אָנגעהויבן די מאַסן־שחיטות פון דער קריסטלעכער באַפעלקערונג, האָט סיריע אָנגעדייט דער רעגירונג, אַז זי איז גרייט „צו ראַטעווען". די מיטגלידער פון דער אַראַבישער ליגע האָבנדיק אַ פאַרדאַכט, אַז סיריע שטרעבט צו אָקופירן לבנון „אויף אייביק", האָבן באַשלאָסן צו שאַפן אַ מין געמיינזאַמען „רעטונגס־כוח". דער טערמין פאַר דעם מאַנדאַט איז שוין אָפּגעלאָפן. די אַנדערע אַראַבישע מדינות האָבן שוין לאַנג צוריקגעצויגן זייערע מיליטערישע כוחות, געבליבן איז סיריע.

ס'איז נויטיק צו דערמאָנען, אַז סיריע האָט קיין מאָל נישט אַנערקענט די סוווערעניטעט פון לבנון. נישט פאַראַן קיין קעגנזייטיקע אַמבאַסאַדעס אָדער אָפיציעלע דיפּלאָמאַטישע באַציאונגען צווישן סיריע און לבנון. סיריע האַלט, אַז לבנון איז אַ טייל פון סיריע. דאָס האָבן די פראַנצויזישע אימפּעריאַליסטן אָפּגעשניטן אַ טייל פונעם סירישן קערפּער און געשאַפן אַ כלומרשטע מדינה, וואָס סיריע אַנערקענט נישט.

ביי די דאָזיקע באַדינגונגען איז שווער צו גלויבן, אַז סיריע האָט בדעה גוטוויליק צוריקציען זיך פון דעם טייל לבנון, וואָס זי אָקופּירט איצט. עס אונטערליגט נישט קיין צווייפל, אַז סיריע איז מער פאַראינטערעסירט אין דעם בעקאַ־טאָל ווי אין גולן.

גלייכצייטיק מוז מען פעסטשטעלן, אַז ישראל איז נישט „גאָטס־פּאָליציי" און ס'איז נישט איר אויפגאַבע צו פאַרטרייבן די סירער פון לבנון בכדי צו פאַרזיכערן די סוווערעניטעט פון לבנון און אירע גרענעצן. דאָס איז אַן אינטער־אַראַבישער קאָנפליקט אין וועלכן ישראל טאָר זיך נישט אַריינמישן.

עס איז אָבער נישט אויסגעשלאָסן, און אפילו וואָרשיינלעך, אַז סיריע וועט מוזן צוריקציען אירע כוחות פון לבנון אונטער דעם דרוק פון אַלע אַראַבישע לענדער (אחוץ ליביע) צוליב דער אינטער־אַראַבישער ריוואַליזאַציע, וואָס וועט נישט טאָלערירן דעם „גרויס סיריע" חלום אויסצושפרייטן אירע גרענעצן.

בכדי צו פאַרמיידן דעם דאָזיקן אַראַבישן דרוק, שטרעבט סיריע צו מאָביליזירן די אַראַבישע וועלט קעגן דעם ישראל־לבנון אָפּמאַך, אַרגומענטירנדיק, אַז דאָס איז אַ פאַקטישער שלום־אָפּמאַך. גלייכצייטיק טוט סיריע אַלץ, כדי צו שאַפן אַ שפּאַנונג און אַ קריזיס־אַטמאָספער אויף דער מיליטערישער ליניע צווישן דער סירישער אַרמיי און דער ישראל־אַרמיי, לענגאויס דעם בעקאַ־טאָל און אפילו גולן.

פּאָליטישע עקספּערטן אין דער מערב־וועלט זענען איבערצייגט, אַז נישט סיריע און נישט ישראל, און אפילו נישט סאָוויעט רוסלאַנד, ווילן אַ נייע סיריש־ישראל מלחמה. אָבער אין אַ געשפּאַנטער סיטואַציע, ווען צוויי אַרמייען שטייען איינע קעגן די אַנדערע, קאָנען קליינע אינצידענטן צעפלאַקערן אַ מלחמה און אין דעם באַשטייט די געפאַר.

הינטער דער סירישער ליניע געפינען זיך פ.ל.אָ.־איינהייטן. די סירער דערלויבן קליינע פ.ל.אָ.־באַנדעס צו אינפילטרירן די ישראל־ליניע, וווּ זיי לויערן פאַרשטעקט וואַרטנדיק אויף אַן איינצלנעם אויטאָ, וועלכע זיי באַשיסן און לויפן צוריק אויף דער אַנדערער זייט. דאָס איז זייער לייכט דורכצופירן, נעמענדיק אין באַטראַכט, אַז די ליניע וואָס צעשיידט די צוויי אַרמייען ציט זיך דורך אַ באַפעלקערטן שטח.

אין מער ווייניקער „נאָרמאַלע" פאַרהעלטענישן זענען די פ.ל.אָ.־איינהייטן הינטער דער סירישער ליניע נישט קיין געפאַר, ווייל סיריע צוימט די דאָזיקע איינהייטן, מורא

ווייל די פאקטן און אויספירונגען זענען „נייע", אדער נייע אנטפלעקונגען, נאר ווייל זיי קומען פון זאב שיף — דעם רעדאקטאר פאר פארטיידיקונגס ענינים פון „הארץ", די אומאפהענגיקע, און קריטישע טאג־ציטונג צו דער בעגין־רעגירונג.

איז אויך וויכטיק צו דערמאנען, אז זאב שיפס קאמענטארן אין „הארץ", אין דער צייט פון דער מלחמה, זענען אפט ציטירט געווארן אין דער נישט־יידישער פרעסע, ווייל זיי זענען געווען גאר קריטיש קעגן דער בעגין־רעגירונג.

אבער ווען ער איז איינגעלאדן געווארן צו געבן אן ערנסטע און אביעקטיווע אפשאצונג קומט ער צום אויספיר, אז עס איז געשאפן געווארן א צושטאנד וואס האט נישט מער געקאנט טאלערירט ווערן (די אינוואזיע איז געווארן א מוז־זאך).

— יא — ווערן פערעס, יוסי שריד און אנדערע זאגן — אבער נישט ווייטער ווי פינף און פערציק קילאמעטער (דער ראדיוס פון די קאטיושא ראקעטן קעגן די ישובים אין גליל).

מוז מען זיך אבער אביעקטיוו פרעגן: צי איז פון מיליטערישן שטאנדפונקט געווען מעגלעך פאר דער ישראל ארמיי אפצושטעלן זיך אויף דעם פאראלעל — פינף און פערציק קילאמעטער? אמת, די קאנאנען און קאטיושאס וואלטן מער נישט דערגרייכט די ישובים אין גליל, אבער די זעלבע קאנאנען און קאטיושעס וואלטן טאג־איין און טאג־אויס געהאגלט אויף דער ישראל ארמיי, פארשפרייטנדיק פארניכטונג, פארוויסטונג און טויט הינטער דעם 45־טן קילאמעטער פאראלעל, א צושטאנד וואס דערמאנט דאס פוילישע שפריכווארט: „דער קאזאק האט געכאפט א טאטאר, אבער דער טאטאר האלט דעם קאזאק ביים גארגל"...

נישט זייענדיק קיין מומחה אין מיליטערישע ענינים, איז אבער כדאי צו ציטירן גענעראל חיים הערצאג, א וועלט־בארימטן קאמענטאטאר, מיטגליד פון „מערך" (היינט פרעזידענט פון מדינת ישראל). ווען זיינע חברים פון „מערך" מאטי גור, יוסי שריד און פערעס און אנדערע האבן מיט לײדנשאפט און צארן צעפלאקערט א פארסמטע אטמאספער קעגן דער רעגירונג צוליב דער אויסשפרייטונג פון דער מלחמה אויסערהאלב דער 45 קילאמעטער ליניע, האט חיים הערצאג אין אן ארטיקל: „איך קאן מער נישט שווייגן", שארף געשטעמפלט די האנדלונג פון זיינע חברים. ער האט באצײכנט און פארטיידיקט די מלחמה פון יעדן שטאנדפונקט אויספירנדיק, אז סיי פון דעם צייט עלעמענט, סיי פון יעדער שטופע פון מיליטערישער אנטוויקלונג איז די אקציע געווען לעבנס־וויכטיק פאר דער מדינה.

אן דער צעשטערונג פון דער מיליטערישער פעסטונג פון פ.ל.א. אין בירות, וואלט דער מיליטערישער רוקנביין פון דער פ.ל.א. נישט געבראכן געווארן.

★

דער הסכם מיט לבנון איז געוויס וויכטיקער, ווי די בעגין־רעגירונג האט געוואלט: א פארמעלן שלום אפמאך צווישן לבנון און ישראל.

אבער לאמיר א קוק טאן אין די דראבנע אותיות פון דעם אפמאך, איידער מיר טראגן ארויס אן אורטייל וועגן דעם ווערט פון דעם הסכם. אין דעם ערשטן פאראגראף פארפליכטן זיך בײדע צדדים צו רעספעקטירן קעגנזייטיק די פאליטישע אומאפהענגיקייט, די סוווערעניטעט און די טעריטאריאלע גאנצקייט. ביידע צדדים אנערקענען די עקזיסטירנדיקע אינטערנאציאנאלע גרענעץ צווישן ישראל און לבנון וואס טאר נישט געבראכן ווערן. דער מלחמה־צושטאנד צווישן ישראל און לבנון איז פארענדיקט און עקזיסטירט נישט מער.

פאראגראף צוויי פארפליכטעט ביידע צדדים צו ליזן יעדן סכסוך אויף א פרידלעכן אופן.

גאר וויכטיק איז פאראגראף פיר, וואס זעט פאר אז די טעריטאריע פון קיין שום צד וועט נישט באנוצט ווערן אלס א באזע פאר פיינטלעכע, אדער טעראריסטישע אקטיוויטעט קעגן דעם אנדערן צד, זיין טעריטאריע אדער זיין באפעלקערונג. יעדער צד פארפליכטעט זיך נישט צו דערלויבן די עקזיסטענץ אדער ארגאניזאציע פון נישט רעגולערע כחות, באוואפנטע באנדעס, ארגאניזאציעס, באזעס, אמטן, וואס זייער ציל נעמט ארום דאס ארייַנדרינגען אדער וועלכן נישט איז אקט פון טעראריזם אויף דער טעריטאריע פונעם צווייטן צד. אלע אפמאכן און פארשטענדיקונגען ווערן דערקלערט אלס אומגילטיק, אריב מ׳וועט דערלויבן אויפהאלטן און לאזן פונקציאנירן אויף דער טעריטאריע פון איין צד פיינטלעכע עלעמענטן צום צווייטן צד.

איין אן אנדער פאראגראף פארפליכטן זיך ביידע צדדים צוריקצוהאלטן זיך פון יעדער פארם פון קעגנזייטיקער פיינטלעכער פראפאגאנדע.

לויט ווייטערע פאראגראפן ווערט געשאפן א קאמיטעט פון דריי צדדים — אמעריקע, ישראל און לבנון — באשלוסן מוזן זיין איינשטימיקע מיט דער אויפגאבע אויפצופאסן אויף דער פארווירקלעכונג פון אלע פארפליכטונגען, איינשליסלעך דאס רעגולירן די באוועגונג פון סחורות, פראדוקטן און פערזאנען, קאמוניקאציע און אזוי ווייטער...

פון די „דראבנע אותיות" איז צו זען, אז בדחקות זענען פאראן אין דעם ישראל־לבנון הסכם די „קאמפאנענטן" פון א שלום־אפמאך.

אמת, עס איז נישט פאראויסגעזען אן אויסטויש פון אמבאסאדארן אבער אנשטאט אמבאסאדעס, איז פאראויסגעזען א „פארבינדונגס־אמט" („לעיזאן אפיס") און די פארשטייער פון די צוויי מדינות אין די „פארבינדונגס־אמטן" וועלן געניסן פון פריווילעגיעס און אומבארירלעכקייט. די פריווילעגיעס ווערן נארמאל צוגעטײלט דיפלאמאטישע פארשטייער. אונטער די אויסערגעווײנלעכע אומשטענדן אין וועלכע לבנון געפינט זיך נעמענדיק אין באטראכט דעם מיליטערישן דרוק פון סיריע אויפצובלאזן א נייעם בירגער־קריג, און די געפאר פון אן עקאנאמישן באיקאט מצד די רייכע אראבישע לענדער, איז לבנון

ד״ר מ. פּערשטענדיק

וועגן דער לבנון־מלחמה

(אַ פּרוּוו פון אַ סך־הכּל)

אַ דערגרייכונג אָדער דורכפאַל? האָט עס זיך „יאָ געלוינט״, אָדער ס׳האָט זיך „נישט געלוינט״?

אין ישראל און חוץ לארץ דרייט זיך די דעבאַטע אַרום די דאָזיקע פראַגן.

די אָפּאָזיציע שרייט: אַ „דורכפאַל״. „עס האָט זיך נישט געלוינט״; „די קרבנות זענען געווען אומזיסט״; „די לענגסטע מלחמה, וואָס איז נישט געווען נויטיק״; „אַן אַוואַנטורע, וואָס האָט געשפּאָלטן דאָס פאָלק״ אַ „וויעטנאַם בלאָטע״, ועל כולם „איז דער הסכם מיט לבנון נישט מער ווי דער וואָפנשטילשטאַנד מיט לבנון פון 1949״ און „ערגער ווי דער פאַקטישער צושטאַנד, וואָס האָט געהערשט אויף דער ישראל־לבנון גרענעץ פאַר יוני 1982, ווייל די ראָל פון מאַיאָר האַדאַד און זיין מיליציע איז פאַרקלענערט געוואָרן״.

אין דער צעהיצטער און לײדנשאַפטלעכער דעבאַטע איז די רעגירונגס אַרגומענטאַציע מעסיק: „דער הסכם איז דאָס בעסטע, וואָס מיר האָבן געקאָנט דערגרייכן״...

בכדי צו נעמען אַן ערנסטע שטעלונג אין דער דעבאַטע נייטיקט זיך אַן אָביעקטיווער אַנאַליז פון די געשעענישן וואָס האָבן דערפירט צו דער שלום הגליל מלחמה, ווי אויך אַ זאַכלעכע אָפּשאַצונג פון דעם הסכם.

די ערנסטע דריי־מאָנאַט צייטשריפט פאַר פּאָליטישער וויסנשאַפט „פאָרעין פּאָליסי״ האָט איינגעלאַדן לאַרי ל. פאַביאַן (סעקרעטאַר פון דער קארנעגי פונדאַציע) און זאב שיף (רעדאַקטאָר פון „הארץ״ פאַר מיליטערישע און פאַרטיידיקונגס־ענינים) צוצושטעלן אויספירלעכע אָפּהאַנדלונגען, וואָס זאָלן אָפּשפּיגלען די אַנטי־ישראל און די ישראל־שטעלונג אין דעם לבנון קאָנפליקט („פאָרעין פּאָליסי״, פרילינג אויסגאַבע, 1983).

זאב שיף דערמאָנט, אַז אין יולי 1981 האָבן די ישראל ישובים אין צפון זיך געפונען אונטער שווערע באָמבאַרדירונגען פון די פּ.ל.אָ. קאַנאָנען.

נאָך לאַנגע אַרטילעריע דועלן האָט דער אַמעריקאַנער דיפּלאָמאַט פיליפּ כאַביב אויסגעהאַנדלט אַ וואָפנשטילשטאַנד מיט דער פּ.ל.אָ., וואָס האָט אין זיך געטראָגן די קערנדלעך פון דער שפּעטערדיקער לבנון־מלחמה. טראָץ דעם וואָס די פּ.ל.אָ. האָט דורך דער פאַרמיטלונג פון סאַודי־אַראַביע פאַרלאַנגט אַ וואָפנשטילשטאַנד, מוז מען אָבער צוגעבן, אַז ישראל האָט דעם אַרטילעריע דועל נישט געוווּנען. די פּ.ל.אָ. קאַנאָנען האָבן פאַרשפּרייט פאַרניכטונג און טעראָר אין די יידישע ישובים אין גליל. די ישראל־אַרטילעריע איז נישט געווען אין שטאַנד שנעל צו לאָקירן די איינצלנע קאַנאָנען מיט וועלכע די פּ.ל.אָ. האָט באָמבאַרדירט די ישובים, אַזוי אַז ישראל איז געשטאַנען פאַר צוויי ברירות: אָדער אויפבויען אַ בריייט פאַרצווייגטן בונקער סיסטעם פאַר שווערע געלטער און פאַראורטיילן די באַפעלקערונג צו אַ לעבנסשטייגער אין בונקערס אָדער צוריקשטופּן דעם שונא, דורך דעראָבערן די שטחים אין וועלכע די קאַנאָנען זענען געווען סטאַציאָנירט.

אונטער דעם דרוק פון אַמעריקע האָט דער פּרעמיערמיניסטער בעגין אָנגענומען דעם וואָפנשטילשטאַנד קעגן די וואָרענונגען פון די מיליטער־עקספּערטן, וועלכע האָבן אַרגומענטירט, אַז דער וואָפנשטילשטאַנד האָט נישט אויסדריקלעך פאַרבאָטן דער פּ.ל.אָ. אַריינצופירן מער קאַנאָנען אין די גרענעץ־שטחים. עס איז שוין דעמאָלט געווען קלאָר, אַז אויב די פּ.ל.אָ. וועט ווידער אָנהייבן באַשיסן די ישובים, וועט ישראל האָבן נאָר איין ברירה: באַזעצן דרום־לבנון און באַפרייען דעם שטח פון דער פּ.ל.אָ. אַרטילעריע.

זאב שיף שטרייכט אונטער, אַז ווען די פּ.ל.אָ. האָט אַריינגעפירט מער קאַנאָנען און די נייעסטע רוסישע קאַטיושאַ־ראַקעטן קיין דרום־לבנון, איז די מיליטערישע אָפּציע געוואָרן מער „אימפּעראַטיוו״ (ס׳מיינט: אַ צושטאַנד, וואָס טאָר נישט טאָלערירט ווערן — מ. פּ.)

די קויל, וואָס האָט געטראָפן דעם ישראל־אַמבאַסאַדאָר אין לאָנדאָן, דעם דריטן יוני 1982, איז געווען דער „פּרעטעקסט״ פאַר דעם אַריינמאַרש קיין דרום־לבנון, וואָס פאַקטיש איז שוין געווען „אין די קאַרטן״ זייט חדשים און די אַמעריקאַנער רעגירונג איז געווען וועגן דעם גענוי אינפאָרמירט. געווג צו דערמאָנען, אַז דעם 8־טן אַפּריל 1982 האָט דער נ.ב.ס.־קאָמענטאַטאָר דזשאָן טשאַנסעלאָר, באַקאַנט פון זיינע נאָענטע באַציאונגען מיט וואַשינגטאָן, מיטגעטיילט, אַז אַ ישראלדיקע מיליטערישע אָפּעראַציע אין לבנון וועט טראָגן דעם כאַראַקטער פון אַ גרעסערער מלחמה מיט צוועלף הונדערט טאַנקען, מיט 4 קאָלומנעס, וועלכע וועלן מאַרשירן ביז ביירוט, מיט אַן עווענטועלן אַטאַק קעגן ביירוט.

די פאַקטן און אויספירונגען פון זאב שיף זענען זייער אינטערעסאַנט, אין אַנבליק פון דער לײדנשאַפטלעכער דעבאַטע און אַטמאָספער היינט צו טאָג אין ישראל, נישט

די איינציקע גראַדליניקייט איז געבליבן דער דראַנג פון דעסטרוקציע.

כאָטש מיר האָבן דאָ צו טאָן מיט מענטשן וועלכע רעדן כלומרשט אין נאָמען פון יידישער קולטור, זענען זיי אין דער אמתן ווי די פאַלשע מאַמע אין שלמה המלכס משפּט — שפּאַלטן דאָס קינד, נישט מיר און נישט דיר...

נישטאָ אין אונדזער סביבה יענע פרעמדע וואָס וואַרפן אָן די קאָלעקטיווע פאַראַנטוואָרטלעכקייט מיט כוח.

און ווייל עס פעלט זעלבסט־דיסציפּלין ווערן די אַמביציעס פון יחיד וויכטיקער ווי די נויטן פון כלל.

איז טאַקע נישטאָ קיין שענערער ציל אין לעבן, ווי:
— שאַף מיר — א מבול?...

מ. א.

מעלבורנער בלעטער

ליטעראַריש־געזעלשאַפטלעכע אויסגאַבע

אַדרעס פון רעדאַקציע: "KADIMAH", 7 Selwyn Street, Elsternwick, Victoria 3185, Australia

יוני־יולי 1983 | נומער 3 (37) | מעלבורן, אויסטראַליע

קאָלעקטיווע פאַראַנטוואָרטלעכקייט — אַן אַנדער דימענסיע

דער באַגריף האָט זיך איינגעבירגערט אין אונדזער וואָקאַבולאַר, ווי אַ באַצייכענונג פאַר דער באַציאונג פון דעם אַרום, פון דער ניִשט־ייִדישער וועלט לגבי ייִדן.

די אחריות פאַר דער קאָלעקטיווער פאַראַנטוואָרטלעכקייט האָבן געשיקט אויסגענוצט די נאַציס צו צוימען די עלעמענטן אין די געטאָס, וועלכע האָבן זיך געריסן צום אַקטיוון ווידערשטאַנד. אָננעמענדיק דעם צוגאַנג פון דעם אַרום צו אונדז ייִדן, ווי אַן אומפאַרמיידלעכע באַציאונג, וועלכע מיר זענען ניִשט בכוח צו ענדערן — האָבן אַ סך פון אונדז — ווילנדיק ניִשט ווילנדיק — שלום געמאַכט מיטן גורל.

מען מוז צוגעבן, אַז עס זענען נאָך פאַראַן גענוג ייִדן, וועלכע וואַרפן אָפּ די אויפגעצוווּנגענע פאַראַנטוואָרטלעכקייט דורך שרייבן בריוו אין די צייטונגען; דורך עפנטלעך אָפּגרענעצן זיך פון מדינת ישראל און איר פּאָליטיק.

סיי די וואָס נעמען אָן דעם גורל, סיי די וואָס קעמפן מיט אים, ווייסן אָבער זייער גוט, אַז די ניִשט־ייִדישע וועלט וועט ניִשט, און וויל ניִשט אויפגעבן דעם דורך דורות אויסגעטראָטענעם וועג, וואָס איז פאַר די אויסגעפּלאָסטערט מיט פאַרטיקע פאָרמולעס; באַצייכענונגען; ריכטליניעס — אַז זיי זאָלן זיך וועלן צעשיידן מיט דעם זיכערן און אויסגעפּרוּווטן מיטל, וועלכן מען קען באַנוצן אָן שום אָנשטרענגונג מיטן פולן באַוווסטזיק, אַז ביידע צדדים אַקצעפּטירן עס.

האָט זיך אָבער ווער פאַרטראַכט, אַז אויסער דער קאָלעקטיווער פאַראַנטוואָרטלעכקייט וואָס ווערט אונדז אָנגעוואָרפן פון דרויסן, קעגן אונדזער ווילן — כאָטש מיר מוזן זיך מיט דעם אַרומטראָגן — איז פאַראַן אַ קאָלעקטיווע פאַראַנטוואָרטלעכקייט אין אונדזער ייִדישער וועלט פונעם יחיד לגבי דעם כלל?

געווען אויך — אין ניִשט ווייטן אַמאָל — יחידים, וועלכע האָבן פאַרנומען געזעלשאַפטלעכע פּאָזיציעס, און זיי האָבן די פּערזענלעכע אַמביציעס געשטעלט העכער ווי די נייטן פון קאָלעקטיוו.

זיי האָבן אָן סקרופּולן געשטעלט פאַר זיך די אויפגאַבע און דעם ציל: „נאָך מיר — אַ מבול".

צום גליק האָבן זיי זיך ווייניק אַרויסגעוויזן אין אידעאַליסטישן קאָלעקטיוו, וועלכער האָט געהאַט די טיפסטע איבערצייגונג, אַז דער חוב פון יחיד איז זיך מקריב צו זיין פאַרן וווּל פון כלל.

זינט יענעם ווייטן אַ מאָל איז אונדזער ייִדישע געזעלשאַפט געוואָרן היפּש איינגעשרומפּן, און אין דער דאָזיקער איינגעשרומפּנקייט איז אונדזער ייִדיש־וועלטלעכער שפּליטער דער סאַמע אָנזעעוודיקסטער...

אין אָט דעם קוים־זשיפּענדיקן ציבור סטאַרטשען די דאָזיקע יחידים אַרויס ווי שפּיציקע סוקעס פון אַ בוים.

באַנוצנדיק זיך מיט זייערע דערוואָרבענע פּאָזיציעס אין געזעלשאַפטלעכן לעבן (צוליב זייערע פעיִקייטן, אָדער אַמביציעס; אָדער אונדזער גלייכגילטיקייט) פּרוּוון זיי אונטערמינירן דאָס, וואָס אונדז איז נאָך געבליבן, ווייל דאָס פּאַסט זיך ניִשט צונויף מיט זייער געדאַנקענגאַנג — האָבן זיי פאַר זיך אַ פאַרטיקע פאָרמולע: „נאָך מיר — אַ מבול!"

פּרוּוון די דאָזיקע טוער איבערצייגן אין זיינע דעסטרוקטיווער באַציאונג צו אינסטיטוציעס, וועלכע דער קאָלעקטיוו האָט מיט מי און אָנשטרענגונג אויפגעבויט, ווייל ער האָט זיך אין זיי געניטיקט, איז פּונקט ווי פּרוּוון איבערצייגן קריסטן, אַז עס איז ניִשטאָ אַזאַ זאַך, ווי דער ייִדישער „קאַהאַל", און במילא קען ניִשט קיין ייִד זיך פאַראַנטוואָרטלעך פאַרן צווייטן.

פאַרבלענדט צוליב ניִשט באַפרידיקטע אַמביציעס, פּרוּווט מען צעשטערן דאָס לעצטע ביסל געזעלשאַפטלעכן אויפטו וואָס איז נאָך פאַרבליבן, כדי צו טריאומפירן אויף — אַ בית עולם.

זעען ניִשט די דאָזיקע „העלדישע הוזאָרן" אַז זיי קעמפן מיט שאָטנס וואָס זענען איבערגעבליבן פון זייער אייגענעם גלאָררייכן נעכטן?

וואַרשיינלעך אַז אין זייער פאַרבלענדקייט זעען זיי עס ניִשט: וואַרשיינלעך איז אויך אַז צעשטערן איז לייכטער ווי בויען.

נקמה־דורשט איז געוואָרן דער סם וואָס נערט זייער געוויסן און סטימולירט זייערע רעגונגען. במילא איז אַטראָפירט געוואָרן יעדעס געפיל פון פּאָזיטיוון טראַכטן און

Goldy's

COFFEE LOUNGE AND RESTAURANT
CONTINENTAL MEALS SERVED

212 LITTLE COLLINS STREET, MELBOURNE, 3000
(opposite Victoria Hotel)

For bookings phone: **63-1034**

Props.
Mr. & Mrs. A. GOLDBERG אייגנטימער: צעשיאַ און אברהם גאָלדבערג

S. ERLICH Pty. Ltd.

Importers — Manufacturers — Distributors of

FOOTWEAR

563 Victoria Street, Abbotsford, Vic. 3067

Telephone: 42-0758

ISSN 0155-0128

מעלבורנער בלעטער

אינהאלט:

מ. א. — קאַלעקטיווע פאַראַנטוואָרטלעכקייט — אַן אַנדער דימענסיע 1
ד"ר מ. פערשטענדיק — וועגן דער לבנון־מלחמה 2
הערשל באַכראַך — די אַטאָם־באָמבע האָט מיך געראַטעוועט 5
י. קאַפּע — עס האָט זיך אָנגעהויבן מיט אַ מוראַשקע 8
מגר בן־ציון פעלדשוה — ווען זענען נויטיק היטלערס טאָג־ביכער? 10
י. מ. לעווין — דודס נסיון (פּאָעמע) 12

שרייבער און ביכער:

יוסי גמזו — אויסצייכענונג פאַר אַ יידישן פּאָעט 12
וו. יאַבלאָנסקי — עליזאַ רייס 14

ביכער־רעצענזיעס:

מ. אייזענבוד — אַ פּאָרטרעט מיט ווייסע פלעקן 15
אָט גייט אַ מענטש 17
ל. אָלשינאַ — בלומען פון פּוילישן אַנטיסעמיטיזם 18
נ. אַרטענשטיין — די קאַטאַקאָמבן אויף גענשע גאַס 19
מ. אייזענבוד — יוגנט־טעאַטער דערגרייכט דעם זעניט 21
בעריל האַלינבורג — אַנאַ פראַנק (פּאָעמע); יידיש: ד. אַ. 22
ש. בענעט — לאָקאַלע קאָמענטאַרן 23

פּרייז פון נומער $1.50

אַרויסגעגעבן דורך דער „קדימה" אין מעלבורן, אויסטראַליע

מעלבורן נר. 3 [37] יוני־יולי 1983